

الف - توضیحات مقدماتی**

۱) واژه‌های مصطلح

در نسخه‌های خطی معمولاً دو گونه «سرانجام» (خاتمه و پایان) دیده می‌شود. یکی نصّ سخنان پایانی مؤلف متن است و آن کلماتی است که مؤلف تألیف خود را بدان عبارت یا عبارات - که معمولاً متضمن جمله‌های دعایی است - به پایان برده است و می‌توان اصطلاح خوب «انجام» (در مقابل آغاز) را برای آن مناسب دانست.

دیگر آن سرانجامی است که نوشته و سخن کتاب و به قلم او است. برای نمودن آن چند اصطلاح توسط فهرست نگاران و دیگران وضع و نقل شده است مانند: رقم، خاتمه، پایان، انجام، ترقیمه، فراغنامه و دو سه اصطلاح دیگر ترکی و عربی و بالاخره «انجامه». چون این واژه را من مرجح بر الفاظ دیگر می‌دانم درین نوشته به جای colophon آورده شده است.

** مراجع من در تهیه این گزارش بررسی گونه بر دو اساس است:
 (۱) نسخه‌هایی که شخصاً دیده‌ام و از میان آنها عباراتی را که مفید مقصود بوده است از نسخه نقل کرده‌ام.
 (۲) دیدن عکس نسخه‌هایی که انجامه آنها در فهرست‌ها چاپ شده است. از جمله در:
 - طرح FIMMOD از ۳۰۰ انجامه از نسخه‌های مربوط به کتابخانه‌های اروپا.
 - عکس انجامه‌ها در فهرست نسخه‌های کتابخانه آیه‌الله مرعشی در قم، ۳۰ جلد (حدود ۵۰۰ انجامه).
 - عکس انجامه‌های کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران و کتابخانه مجلس سنای سابق.
 - تعدادی از انجامه‌های کتابخانه ملی ملک که عکس از آنها تهیه کرده شده بود. (حدود ۳۵۰ انجامه).
 - فهرست‌های دیگری که احیاناً در آنها عکس انجامه چاپ کرده‌اند و چون فهرست‌ها و مراجع مورد استفاده شناخته‌عموم متخصصان است در نقل مشخصات جزئی آنها لزومی دیده نشد.
 (۳) کتاب و مقاله‌هایی که در این باره نوشته شده است.

مقام انجامه در نسخه

ایرج افشار*

چکیده: مطالب این مقاله دارای چهار قسمت و هر یک دارای زیر مجموعه‌هایی است:

الف- توضیحات مقدماتی

در نسخه‌های خطی معمولاً دو گونه «سرانجام» (خاتمه، پایان) دیده می‌شود. یکی نصّ سخنان پایانی مؤلف است و دیگر آن سرانجامی است که نوشته کاتب و به قلم او است. در زبان فارسی برای نمودن آن از جانب فهرست نگاران و دیگران چند اصطلاح وضع و نقل شده است. اصطلاح «انجام» برای اختتام متن انتخاب شده است و لفظ «انجامه» برای نمودن پایان کتابت نسخه؛ و چون مناسبت و هم‌آوایی بیشتری دارد زودتر در ذهن می‌نشیند. از آنجا که به نظر مؤلف این لفظ بر الفاظ دیگر ترجیح دارد. او در مقاله آن را برابر colophon آورده است.

انجامه عمده‌ترین جایی است از نسخه خطی که کاتب می‌توانسته است خود را بشناساند و سندی نسبت به احوال نسخه‌پردازی خود در روزگاران بر جای بگذارد تا از آنجا آیندگان پی به زمان کتابت و اطلاعات دیگری نسبت به نسخه ببرند. به عبارت دیگر آنچه را امروز مؤلف یا کوشش‌ور در «مقدمه» می‌گوید کاتب در «انجامه» می‌آورده است.

تفاوت میان انجامه‌ها از سه جنبه می‌تواند مورد توجه باشد:

- ۱) قلمرو جغرافیایی
 - ۲) قلمرو زبانی نسخه‌های اسلامی
 - ۳) قلمرو مذهبی، فرهنگی و مدنی
- ب- کلمات مستعمل در عبارات انجامه
- ج- کیفیات ظاهری انجامه
- د- مندرجات انجامه

کلید واژه: ترقیمه؛ انجامه؛ خاتمه؛ انجام؛ خاتم.

*استاد پیشین دانشگاه تهران.

عبارت پایانی نسخه کتاب الاربعین فی اصول الدین نوشته است: «در آخر این عبارت است: قد وقع الفراغ فی یوم...»^۶ باری، «انجام» چون برای عبارات اختتام متن انتخاب شده است لذا لفظ «انجام» برای نمودن پایان کتابت نسخه مناسب است و هم آوازی بیشتری دارد و زودتر در ذهن می‌نشیند.

۲) فهرست‌نگاران و شناخت انجامه

اهمیت انجامه در انظار و اذهان نخستین فهرست‌نگاران ایرانی بیشتر به مناسبت آن می‌بود که نام کاتب و سال کتابت را در آن می‌یافته‌اند. عموماً و معمولاً انجامه را جایگاه خاص برای کسب این دو اطلاع می‌دانسته‌اند. البته انجامه عمده‌ترین جایی است از نسخه خطی که کاتب می‌توانسته است خود را بشناساند و سندی نسبت به احوال کتابت آن نسخه در روزگار آن بر جای بگذارد تا از آنجا آیندگان بی‌به‌زمان کتابت و اطلاعات دیگری نسبت به نسخه ببرند. طبعاً باید دانست از مجموعه عبارت انجامه احتمالاً اطلاعاتی درباره حالات و علائق روحی کاتب عاید شدنی است. به عبارت دیگر آنچه را امروز مؤلف یا کوشش‌ور در «مقدمه» می‌گوید کاتب در «انجامه» می‌آورده است.

تعداد انجامه در نسخه‌های خطی عربی و فارسی لاتعدّ و لاتحصی است. بنابراین تنوع آنها به قدری است که هر پژوهشی در آن باره جنبه ابتدایی خواهد داشت. و اصولاً در توان یک شخص نیست که استقصایی چشمگیر انجام بدهد. سزاوار است هر کتابخانه نسخه‌دار، جداگانه درباره انجامه‌های خود به تحقیق پردازد و فهرست از آنها تهیه کند. معمولاً فهرست‌نگاران از آوردن سراسر عبارتی که کاتب در انجامه نوشته است صرف نظر کرده‌اند و آوردن مضمون

اصطلاح «ترقیمه» را که وضع شده نسخه‌شناسان اخیر هندوستان است^۱ دور از ذهن و دور از مناسبت می‌دانم. اگر قرار باشد که از ماده عربی «رقم» کلمه‌ای را مصطلح سازیم چرا همان اصطلاح «رقم» را که میان قدمای ما مصطلح بود زنده نگاه نداریم. کلمه «رقم» میان قدما در مورد نام پدیدآورنده نسخه و سازنده پرده نقاشی و کاتب قطعه خط مرسوم بود. مرسوم بود که می‌گفتند فلان نسخه رقم دارد یا نسخه‌ای رقم دار است. همان‌طور که در مورد نقاشی و خط هنوز هم گفته می‌شود. خاقانی سروده است: بخت سوی تو نامه‌ای نوشت

که رقم «عبده» نمی‌دارد
نیز این عبارت در یکی از منشآت شرف‌الدین علی یزدی، مصداق استعمال رقم میان قدماست: «این جمله به تبعیت صورت رقمی کتابی حرف که - یکی از دو مجلای صوری اوست - ظاهر شده...»^۲
آدم گاجک در واژه‌نامه‌ای که برای اصطلاحات سنتی عربی در قلمرو نسخه‌داری فراهم کرده است ذیل ماده «ختم» کلمه «خاتمه» را آورده و یکی از مصدقین آن را colophon دانسته است.^۳

نسخه‌شناسان و فهرست‌نویسان پیشین شبه قاره هم اصطلاح «خاتمه»^۴ را برای رقم کاتب پذیرفته بوده‌اند. از جمله تصدق حسین کنتوری در فهرست مشروح بعض کتب نفیسه قلمیه مخزونه کتب خانه اصفیه سرکار عالی عبارات کاتب را در مورد نسخه مشکل اعراب القرآن به عنوان «خاتمه» نقل کرده است.^۵ خدابخش خان در نخستین فهرست خطی کتابخانه خود موسوم به محبوب الالباب فی تعریف الکتب و الکتّاب کلمه «آخر» را درباره

– Jamshedij Maneckji Unvala, *Collection of Colophons of Manuscripts Bearing on Zoroastrianism in some Libraries of Europe*. Bombay, 1940.

– ترقیمه، مهرین، عرض دیدی، (مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات ارائه شده در سمینار نسخه‌شناسی، ۲۸-۳۰ سپتامبر، پته، ۱۹۹۴م، پته: کتابخانه خدابخش، ۱۹۹۸م.

– Angelo M. Piemontese, "Colophon persiani fioriti e illustrati", *Scribi e colofoni: Le sottoscrizioni di copisti dalle origini all'avvento della stampa*. Italy, 1993: 473-493.

– Ramazan Šešen, "Esquisse d'une histoire du développement des colophons dans les manuscrits musulmans". *Scribes et manuscrits du Moyen-Orient*, ed. Déroche and F. Richard. Paris, 1997: 189-221.

– Troupeau Gérard, "Les colophons des manuscrits arabes chrétiens". *Scribes et manuscrits du Moyen-Orient*, ed. F. Déroche and F. Richard. Paris, 1997: 224-231.

– H. Hâshemi-Minâbâd, "Colophons in Islamic and Western Traditions with Particular Reference to Persian Colophons". *Nâmeh-ye Bahârestân*, Vol. 1 (2000), No. 1, pp. 5-10.

۱. مراجعه شود به مجموعه مقالات ترقیمه....

۲. منظومات و منشآت شرف‌الدین علی یزدی، مورخ ۸۶۷هـ، نسخه شماره ۱۰۱۹ کتابخانه روان کوشکو (ترکیه)، ورق ۵۳ الف.

3. Adam Gacek, *The Arabic Manuscript Tradition: A Glossary of Technical Terms and Bibliography*. Leiden: Brill, 2001, p. 38 (Hdo, No. 60).

۴. هندی‌ها اصطلاح «خاتمه الطبع» را برای عبارت پایانی کتاب‌هایی که بطور سنگی چاپ می‌شد استعمال کرده‌اند.

۵. حیدرآباد دکن، ۱۳۵۷هـ، ج ۱، ص ۴۰۲ (نیز در مورد نسخه‌ای دیگر در ص ۲۴۷).

۶. حیدرآباد دکن، ۱۸۹۸م، ص ۶۰۹.

ج- قلمرو مذهبی، فرهنگی و مدنی
مراد مطالبی است که کاتب در انجامه بر اساس ذهنیات مذهبی، فرهنگی و مدنی خود می آورد و برای شناخت کاتب واجد اطلاعات مفید می تواند باشد.

۵) وحدت انجام و انجامه

عبارت پایانی مؤلف انجام کار اوست. پس اگر نسخه به خط مؤلف باشد آن عبارت هم «انجام» است و هم «انجامه». سیفی بخارایی (د. ۹۰۹ هـ.) در «خاتمت کتابت» کتابش به نام صنایع البدایع به اصطلاح انجام اشاره دارد. البته باید توجه داشت که نسخه خطی سیفی اکنون وجود ندارد و شعر او در نسخه های بعدی آن کتاب نقل شده است:

این نسخه که طالبند خاص و عامش

فرخنده چو آغاز بود انجامش

لنقش همه صنعت است و معیش بدیع

زان گشت صنایع البدایع نامش^۷

و یا به طور مثال در پایان بوستان سعدی، بخط

عبدالواحد مشهدی، (قرن ۱۰ هـ.) آمده است:

آغاز کتابتم به انجام رسید

جان از غم و اندیشه به آرام رسید

این نامه که نام صاحبش باقی باد

المنه لله که به اتمام رسید

(مجلس، ۴۱۵۳)

این چنین نسخه ها را معمولاً به نام «نسخه خط مؤلف» (autographe) یاد می کنند. باید توجه داشت که گاه نسخه هایی به دست می آید که نوشته مؤلف و کاتب به روشنی از یکدیگر جدا شدنی نیست.

طبعاً نسخه هایی هست که هم «انجام» مؤلف دارد و هم انجامه کاتب. ناچار درین نسخه ها بر فهرست نویس واجب است که عبارت کاتب را به درستی از عبارت مؤلف جدا سازد. معمولاً غالب کاتبان عبارت خود را در سطور جدا از متن مؤلف قرار می داده اند.

و لب مطلب او را کافی دانسته اند. عده ای از فهرست نگاران اروپایی که اشکال در نقل عبارات به خط عربی و فارسی و ترکی داشته اند طبعاً مطلب را به ترجمه تلخیصی نقل کرده اند. بنابراین می توان گفت که آنچه از انجامه ها در فهرست های چاپ شده آمده است مستعد آن نیست که یک پژوهش علمی بر آن مبنادر مورد انجامه، انجام شدنی باشد. باید امید ورزید که پس ازین، مجموعه هایی جداگانه از انجامه ها فراهم شود تا به ژرفایی بدین موضوع پرداخته شود.

تردید نیست انجامه ها را در فهرست نگاری دست کم گرفته ایم. پس باید به جبران مافات پرداخت. کاری است اساسی و ارزشی برای این قسمت از اطلاعات جالب توجهی که در نسخه های خطی بازمانده است و ما را با فرهنگ پیشینیان مأنوس می سازد. هر یک از آنها قسمتی از تاریخ حیات نسخه ای را در بردارد.

۳) قدیم ترین نسخه های فارسی انجامه دار (نمونه وار)

۱. الأبنیه، مورخ ۴۴۷ هـ.

۲. شرح تعرف، مورخ ۴۷۳ هـ.

۳. هدایة المتعلمین، مورخ ۴۷۸ هـ.

۴) قلمرو انجامه ها

ترتیب تقدّم و تأخر مطالبی که در عبارات انجامه دیده می شود و همچنین مضامینی که کاتبان در انجامه می آورده اند همسان نیست و ضابطه ای مشخص نداشته است. تفاوت میان انجامه ها از سه جنبه می تواند مورد توجه باشد:

الف- قلمرو جغرافیایی

ازین بابت که معمولاً در هر منطقه ای آدابی و ترتیبی نسل به نسل ادامه می یافته، مانند آوردن دعاها و اشعار. (درین گفتار آنچه بیشتر مورد توجه من قرار گرفته قلمرو جغرافیایی انجامه ها از حیث تاریخ و فرهنگ ایران است).

۱. فارسی ماوراءالنهر	فارسی	ب- قلمرو زبانی نسخه های اسلامی
۲. فارسی هندوستان		
۳. فارسی بلاد عثمانی و اقمار آن		
۴. فارسی و عربی مخلوط		
	عربی	
	ترکی	
	اردو	
	دیگر گویش ها (کردی، بلوچی، و ...)	

۷. احمد گلچین معانی، شهر آشوب در شعر فارسی، تهران: نشر روایت، ۱۳۸۰، ص ۸۲.

ب - كلمات و عبارات دال بر نوع عمل كاتب در عبارات انجامه (برگرفته از نسخه‌ها و منابع از جمله فهرست‌ها)

تأليف، تصنيف، انشاء، نظم، املاء، جمع، عنى بجمعه، مما عنى بجمعه، مما عنى بجمعه، تصحيح، صنعة، تخريج، انشاد؛

شرح، تفسير، تحشية، تعليق؛

اختصار، تلخيص، انتقاء، استثمار، تجريد، تهذيب، اقتضاب، انتخاب، اختيار؛

نقل، ترجمة، تعريب؛

ألفه، صنّفه، أنشأه، نظمه، أنشده، أملاه، جمعه، عنى بجمعه، حرّره، صنعه، خرّجه، شرحه، فسّره، حشاه، علّقه، اختصره، لخصه، انتقاء،

استمّره، جرّده، هدّبه، اقتضبه، انتخبه، اختاره، نقله، ترجمه، عربّه؛

تمّ (تمّت) كتابته، كتابة، كتبه، كتبها، كتبت هذه النسخة، قد تمّ كتابة، وقع الفراغ من كتابته، فرغ من كتابته، فرغ من كتيبه، وقع اختتام كتابته،

وفق بكتابتها، و كان الفراغ من كتب، استكتبه، مشقه؛

وقع الفراغ من تسويده (تسويدها)، و كان الفراغ من تسويده، و قد وقع الفراغ من تسويد هذه الأوراق، سوّده، نقل من السواد الى

البياض، فرغ من تسويده، و كان تمام تسويده، وقع الفراغ من تسويد

بياضه، فرغ من تسويد بياضه؛

وقع اختتام نسخه، فرغت أنا من انتساخه، و كان الفراغ من

نساخه، وقع الفراغ من انتساخه، كان الفراغ من نسخه، وقع الفراغ لنساخه، أكمله نسخاً، نسخت، استنسخه مؤلّفه، نجز، نسخ، شرح،

الحمد لله على تسهيل نسخ هذه النسخة لخرّانة ...؛

فرغ من تحريره، وقع الفراغ من تحريره، وقع تحريره، تمّ تحريره، وافق اختتام ما حرّرت، حرّرت هذه الرسالة، حرّرفى، حرّره؛

فرغ من تنميقة، وقع الفراغ من تنميقة، وقع تنميقة، وقع تنميقة، نمّقه، نمّق هذه النسخة؛

و كان الفراغ من رقمه (من رقمه)، وقع الفراغ من ترقيمه؛

نقله من نسخة المصنّف، نقله من خط، نقلته من خط، نقله بيده، نقله من خط مؤلّفه، نقل من السواد الى البياض؛

و كان الفراغ من زيره، وافق الفراغ من زيره، وقع الفراغ من تزيره؛

وقع الفراغ من تسطير (تسطيره)، وقع الفراغ من تحريك الأقلام، و قد تمّ الفراغ من تحبيره، نوشته شد، قد استراح القلم، قد استراح

قدم القلم، قد استراح قلم هذا العبد، و كان الفراغ من تحصيل، تمّ (تمّت) بقلم، و كان الفراغ من نسخ هذه النسخة، قد بلغت اقدام مطايا

الأقلام الى فضاء الفراغ و الاتمام، تمّ (تمّت) هذا الكتاب بخط، أنهاه بخطه، و قد اتفق اتمام هذا الدفتر، انتهى على يد، و قد خرج

من السواد الى البياض، تمّت النسخة، تمّ على يد، نجز على يد، عن يد، وافق الفراغ من تمام هذه النسخة، نجز على يد مصنّفه، و

ساعد التوفيق على اتمام على يد، تمّ هذه النسخة على يد، تمّ على يد جامعها؛

تمّ (تمّت) الكتاب، نجز الكتاب، كمل الكتاب، تمام شد كتاب، ختم هذا الدفتر، تمّت الوسيلة، وافق الفراغ من هذا الكتاب، اتفق

الفراغ، و كان الفراغ، فرغ، رفع ختام الاختتام، انمّه، تمّ فى؛

من كتب العبد، تملكه العبد (الفقير)، من عوارى الدهر، صاحبه، مالكة؛

ناوله، ناولنى فلان، ناولت فلان ...؛

شواهد به ترتيب تاريخ كتابت نسخه:

۱. ديوان ابى طالب، مورّخ ۳۸۰ هـ. (FiMMOD, 94).

«نجز شعر ابى طالب ... و كتبه ... و عارضته به و قرأته عليه ...»

۲. مختصر غريب الحديث، مورّخ ۴۶۴ هـ. (FiMMOD, 188).

«واتفق للفراغ ...»

۳. المقتدى به فى النحو المبتدى، مورّخ ۴۸۵ هـ. (Schoelor, 222).

«و صوّر الفراغ عن تحريره ...»

۴. الاعجاز و الايجاز، مورّخ ۵۰۱ هـ. (Berlin 1184).

«و تيسّر الفراغ عن جمعه و كتابته ...»

۵. المبسوط، مورّخ ۵۰۷ هـ. (مرعشى ۲۷۶، ج ۱: ۳۰۴).

«نجز ... كتبه ...»

۶. معجم الصحابة، مورّخ ۵۱۳ هـ. (مرعشى ۲۲۷، ج ۱: ۲۷۴).

«فرغ من نسخه ...»

۷. رسائل صابى، مورّخ ۵۲۳ هـ. (مرعشى ۲۴۸، ج ۱: ۲۷۵).

«... و صنّفه الى آخر ...»

۸. كتاب الرد على الروافض، مورّخ ۵۴۴ هـ. (FiMMOD, 187).

«صادف الفراغ منه ...»

۹. العمل و الألقاب، مورّخ ۵۵۸ هـ. (Heinz, p. 22).

«تمام شد اين كتاب ...»

۱۰. كتاب الحماسة، مورّخ ۵۶۳ هـ. (FiMMOD, 62).

«... هذا آخر ما جمعه ...»

۱۱. الأرشاد، مورّخ ۵۶۵ هـ. (مرعشى ۱۱۴۴، ج ۳: ۳۱۸).

«المحرره العبد ...»

۱۲. التمثيل، مورّخ ۵۶۹ هـ. (FiMMOD, 52).

«و فرغ تسطيره ...»

۱۳. الجمل الهادية، مورّخ ۵۷۲ هـ. (مرعشى ۳۸۳، ج ۱: ۴۰۰).

«و وافق الفراغ ...»

۱۴. الوسيط واحدى، مورّخ ۵۷۴ هـ. (مرعشى ۱۰۴۱، ج ۳: ۲۳۴).

«كتبه الفقير ... فرغ من نسخه ...»

۱۵. اختيار الرجال، مورّخ ۵۷۷ هـ. (مرعشى ۲۶۳۶، ج ۷: ۲۰۸).

«فرغت من كتابته ... و كتب ...»

۱۶. كتاب الجهل، مورّخ ۵۷۹ هـ. (FiMMOD, 36).

«و بتمامه كمل جميع تعاليق ...»

۱۷. ديوان بحتري، مورّخ ۶۱۰ هـ. (FiMMOD, 141).

«تمّ الديوان و كمل ...»

١٨. شرح قانون، مورخ ٦٣٢ هـ. (فرانسه، ٦٨٢٥).
«وافق الفراغ من نسخه...»
١٩. تذكرة، مورخ ٦٤٠ هـ. (FiMMOD, 334).
«تم الجز الرابع... و... كتبه الفقير...»
٢٠. فرائد السلوك، مورخ ٦٤١ هـ. (مرعشي ٥٧٣٤، ج ١٢٩:١٥).
«و... تمام شد و بخط وى نبشته آمد...»
٢١. كليله، مورخ ٦٦١ هـ. (نسخة قونية - دیده شده).
«كتبه اضعف عبادالله...»
٢٢. كيميائى سعادت، مورخ ٦٧٢ هـ. (FiMMOD, 157).
«فرغ من تحريره...»
٢٣. تقويم الصحة، مورخ ٦٧٩ هـ. (FiMMOD, 248).
«... تصنيفي هذا ايثار...»
٢٤. اخلاق ناصري، مورخ ٦٧٩ هـ. (مرعشي ٣٢٢٢، ج ١٣:٩).
«تم الكتاب... و كان فراغ مصنفه...»
٢٥. شرح قصيدة، مورخ ٦٨٥ هـ. (Sellheim, 1, p. 341).
«فرغ من شرح القصيدة...»
٢٦. تهذيب النكت، مورخ ٦٨٧ هـ. (مرعشي ٥٠، ج ١:٦٢).
«على يدى الراجي...»
٢٧. هداية الطالب، مورخ ٦٩٣ هـ. (مرعشي ٣٣٧٠، ج ١٤٤:٩).
«فرغ من تحريره صاحبه...»
٢٨. ذخائر العقبى، مورخ ٦٩٦ هـ. (FiMMOD, 69).
«... و تأليف... محب الدين احمد بن عبد الله الطبرى...»
٢٩. مبادئ الوصول، مورخ ٧٠٣ هـ. (مرعشي ٤، ج ١٩:١).
«فرغ من تحرير ذلك...»
٣٠. الاشارات فى تفسير الآيات، مورخ ٧٠٥ هـ. (مرعشي ١٢٢، ج ٣٣:٣).
«فرغت من تميمه... تمت هذا الكتاب و...»
٣١. مبادئ الوصول، مورخ ٧١٧ هـ. (مرعشي ٤، ج ١٨:١).
«و وقع الفراغ من كتيبه...»
٣٢. قواعد المرام، مورخ ٧١٧ هـ. (مرعشي ٤، ج ١٨:١).
«و وقع الفراغ من كتيبه...»
٣٣. سعدى نامه، مورخ ٧٢٠ هـ. (FiMMOD, 176).
«و قد فرغ من الانتساخ هذه الكتاب...»
٣٤. ديوان عطار، مورخ ٧٣١ هـ. (سلطنتى، دفتر ٢٧٠، ج ١٠٤:٢).
«تمام شد... حرره عبدالمحتاج...»
٣٥. تحرير الاحكام، مورخ ٧٣١ هـ. (مرعشي ٢٦٣١، ج ٢٠٥:٧).
«... انشاءها الجزء الثانى...»
٣٦. كشاف، مورخ ٧٣٢ هـ. (مرعشي ٤٤٦٦، ج ٥٣:١٢).
«... و فرغ منه فى اليوم... صاحبه و مالكه و كاتبه...»
٣٧. ديوان كمال الدين اصفهانى، مورخ ٧٣٢ هـ. (سلطنتى، دفتر ٢٤٦، ج ٧٧٠:٢).
«تم... كتبه اقل عبادالله...»
٣٨. قانون، مورخ ٧٣٥ هـ. (مرعشي ٤٥١٩، ج ٩٦:١٢).
٣٩. احكام التحويل، مورخ ٧٤١ هـ. (مرعشي ١٢٢٧، ج ٣٦:٤).
«كتبت من نسخة مصححة...»
٤٠. رساله مسيحي، مورخ ٧٤٣ هـ. (FiMMOD, 230).
«كتبت هذه الرسايل... كتبها... ثوما...»
٤١. الشطرنج، مورخ ٧٥٥ هـ. (فرانسه، 6881).
«و كان الفراغ من نسخه...»
٤٢. فقه القرآن، مورخ ٧٥٩ هـ. (مرعشي ١٥٧٠، ج ٤:٣٧٩).
«وافق الفراغ من تعليقه...»
٤٣. التيسير، مورخ ٧٥٩ هـ. (مرعشي ٢١٤٩، ج ١٥٧:٦).
«كتب بالخانقاه الركنية...»
٤٤. تحقيق النصره، مورخ ٧٦٦ هـ. (مرعشي ٤٨٣٧، ج ١٣:١٣).
«فرغت من تبييضه...»
٤٥. القياس، مورخ ٧٧٤ هـ. (مرعشي ١٤٦٤، ج ٤:٢٥٦).
«علقها...»
٤٦. المنهج المبين فى شرح الاربعين، مورخ ٧٧٥ هـ. (Sellheim, 1, p. 75).
«على يد العبد... هذا الشرح و...»
٤٧. مثنوى مهر و مشترى، مورخ ٧٨٠ هـ. (سلطنتى، دفتر ٢١٧٥، ج ٧٨٧:٢).
«تم الكتاب... قد اتفق الفراغ من مقابلة هذا الكتاب من... و قد كتب... فرغ من تميم هذا الكتاب...»
٤٨. ظفرنامه، مورخ ٨٠٧ هـ. (جانب عكسى، ص ١٤٧٣).
«تمت الكتاب... و قد فرغ من تحرير هذه النسخة...»
٤٩. البيان، مورخ ٨٤٣ هـ. (مرعشي ٦٧، ج ١٧:١).
«فرغ من تعليقه...»
٥٠. شرح اسم الله، مورخ ٨٤٨ هـ. (مرعشي ٨٣٧، ج ٣١:٢٢).
«و كان الفراغ من تعليقه...»
٥١. صحيح بخارى، مورخ ٨٦١ هـ. (FiMMOD, 176).
«كامل بحمد الله تعالى...»
٥٢. جنة الحصن الحصين، مورخ ٨٦٥ هـ. (مرعشي ٢٤، ج ٣٥:١).
«و قد فرغ من تحريره...»
٥٣. حالنامه عارفى، مورخ ٨٧٤ هـ. (سلطنتى، دفتر ٦٦٣، ج ٧٥٥:٢).
«وفق بكتابة هذه النسخة...»
٥٤. شرح منهاج الوصول، مورخ ٨٧٩ هـ. (مرعشي ٤٥٢٧، ج ١٠٨:١٢).
«وافق الفراغ من تعليقه...»
٥٥. تحرير المفروضات، مورخ ٨٨٠-٨٨١ هـ. (مرعشي ٤٥٢١، ج ١٠٢:١٢).
«قد نقلت من كتاب... هو قد نقل من خط...»
٥٦. هداية الحكمة، مورخ ٨٨٥ هـ. (مرعشي ٧٧٨، ج ١٢٢:٢٠).
«رفع القلم من تحرير هذه النسخة الشريفه...»
٥٧. شرح شذور الذهب، مورخ ٨٩٨ هـ. (مرعشي ٤١١٩، ج ١٣٦:١١).
«ووافق الفراغ من تعليقه...»

۵۸. الکافیة، مورخ ۸۹۱ هـ. (مرعشی ۶۸۹، ج ۲: ۲۸۴).
- «و قد وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة اللطيفة...»
۵۹. دیوان نظام هروی، مورخ ۹۰۷ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۹۰، ج ۲: ۱۲۵۳).
- «مشقه العبد الفقير المذنب...»
۶۰. خلاصة الأقوال، مورخ ۹۰۸ هـ. (مرعشی ۲۲۱، ج ۱: ۲۴۹).
- «قد فرغ من تسويده...»
۶۱. شرایع الاسلام، مورخ ۹۱۶ هـ. (مرعشی ۴۰۷، ج ۲: ۷).
- «... فرغ من مشقه...»
۶۲. المختار من المختار من الکافی، مورخ ۹۲۳ هـ. (مرعشی ۴۵۹، ج ۲: ۶۶).
- «علقه فی... فرغ من تنميقه العبد...»
۶۳. النغلیة، مورخ ۹۳۹ هـ. (مرعشی ۶۸۰، ج ۲: ۲۷۴).
- «قد فرغ من تحرير هذا الرسائل...»
۶۴. منهاج الکرامه، مورخ ۹۴۱ هـ. (مرعشی ۴۹، ج ۱: ۶۰).
- «وقع الفراغ من تسويد هذه الرسالة الشريفة...»
۶۵. خمسة امير خسرو، مورخ ۹۴۷ هـ. (سلطنتی، دفتر ۳۹۷، ج ۱: ۴۰).
- «قد وقع الفراغ من تسويد هذا الكتاب...»
۶۶. مهج الدعوات، مورخ ۹۵۶ هـ. (مرعشی ۵۹، ج ۱: ۷۱).
- «تمت الكتاب...»
۶۷. غایة المراد، مورخ ۹۶۹ هـ. (مرعشی ۱۷۰۸، ج ۲: ۸۲).
- «خدم بکتابها...»
۶۸. تاریخ بیت المقدس، مورخ ۹۷۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۷۸۳، تاریخ، ص ۳۲).
- «و كان الفراغ من تعليقه...»
۶۹. التوضیح الانوار، مورخ ۱۰۰۱ هـ. (مرعشی ۱۲۸، ج ۱: ۱۴۹).
- «اتفق الفراغ من نقله من نسخة الاصل...»
۷۰. دیوان نوابی، مورخ ۱۰۱۴ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۱۹۵، ج ۱: ۵۰).
- «باتمام رسيد و باختتام انجاميد...»
۷۱. دیوان خاقانی، مورخ ۱۰۱۷ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۶۶، ج ۱: ۴۶۵).
- «تمت مسوده العبد...»
۷۲. فضائل علی (ع)، مورخ ۱۰۲۶ هـ. (مرعشی ۴۵۵۷، ج ۱۲: ۱۳۰ و ۱۳۲).
- «و كان الفراغ من رقم هذا الكتاب...»
- «وافق الفراغ من رقم هذه الرسالة المباركة.»
۷۳. حاشیه شرح ایساغوجی، مورخ ۱۰۳۶ هـ. (مرعشی ۹۲، ج ۱: ۱۱۰).
- «یجهت یادآوری... مسوده کرده شد... تمت تم تم...»
۷۴. درر اللالی العمادیة، مورخ ۱۰۶۳ هـ. (مرعشی ۵۵۱۶، ج ۱۴: ۲۸۹).
- «و وقع الفراغ... تألیف الكتاب بولاية استرآباد...»
۷۵. قرآن، مورخ ۱۰۷۷ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۱۷۵، ج ۲: ۷۸۷).
- «قد شرفت بتنميق هذا الكلام...»
۷۶. كشف اللغات، مورخ ۱۰۹۱ هـ. (Heinz, p. 252).
- «تمت الكتاب... به اتمام رسيد.»
۷۷. معيار الساعات، مورخ ۱۰۹۲ هـ. (مرعشی ۴۸۱، ج ۴: ۹۵۰).
- «واتفق الفراغ من تسويده...»
۷۸. التبر المسبوك، مورخ ۱۱۱۱ هـ. (مرعشی ۵۷۹، ج ۲: ۱۷۳).
- «وقع الفراغ من كتابة هذه الكتاب...»
۷۹. ارشاد القلوب، مورخ ۱۱۲۷ هـ. (مرعشی ۵۷۷، ج ۲: ۱۷۲).
- «و قد وقع الفراغ من استنساخ هذه النسخة الشريفة...»
۸۰. مرآت الخيال، مورخ ۱۱۴۷ هـ. (Heinz, p. 52).
- «... تصنيف شيرخان قوم افغان...»
۸۱. کلیات حزین، مورخ ۱۱۷۳ هـ. (مرعشی ۵۴۰، ج ۲: ۱۴۲).
- «این اوراق که جاوادن ما بآانجام داد...»
۸۲. قربادین، مورخ ۱۲۲۱ هـ. (Heinz, p. 269).
- «تمت. تمام شد...»
۸۳. نسخه مورخ ۱۲۷۹ هـ. (سلطنتی، دفتر ۶۸۱، ۳۲۲).
- «... تا قلم از بنان سوده گشت...»
۸۴. حدیث قدسی، مورخ ۱۳۰۸ هـ. (مرعشی ۵۷، ج ۱: ۷۰).
- «تمت الكتاب...»
۸۵. حدیث قدسی، مورخ ۱۳۰۸ هـ. (مرعشی ۵۷، ج ۱: ۹۶).
- «تمت الكتاب بعون الملك الوهاب...»
۸۶. شهنشاه نامه سلطان مراد. (دیده شده).
- گفت حاتم در زمان اختتام
- سال تاریخش و قد تم الكتاب
۸۷. تاریخ ابوالخیر خافی، (خدا بخش ۴۶۸).
- «تمام شد این کتابت... صورت تحریر یافت...»

توضیح درباره تصاویر مندرج در متن مقاله:

در نمونه آوردن از انجامه ها قصد آن بود که اگر خواننده ای بخواهد خود انجامه ها را ببیند بهترین راه، اشاره به انجامه هایی بود که عکس آنها در فهرست ها یا مراجع دیگر چاپ شده است و خواستار به آسانی می تواند بی مراجعه کردن به اصل نسخه ها که در کتابخانه های جهان پراکنده است به منظور برسد.

عکس چاپ کردن از اوراق نسخه های خطی در فهرست ها سابقه درازی ندارد. فهرست نویسی از قرن هجدهم سابقه دارد ولی آوردن عکس نسخه از اواسط قرن بیستم در اروپا مرسوم شد و در ایران نخستین بار در فهرست کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران تألیف دانش پژوه این رویه به طور محدود معمول شد. اما در فهرست کتابخانه آیت الله مرعشی چاپ کردن عکس از اوراق نسخه ها با گشاده دستی اجرا شده است و در هر یک از سی مجلد فهرست آنجا عکس بیست سی انجامه آمده است و من مقدار زیادی از این فهرست نمونه آورده ام. زیرا به آسانی در دسترس است. همچنین در تصاویر برای دقت ناظر و چشمگیر بودن نکته و مطلبی که در انجامه مورد توجه قرار گرفته آن عبارت یا کلمه پررنگ تر نشان داده شده است.

ج - کیفیات ظاهری انجامه‌ها

I) شکل ظاهری انجامه در صفحه (بدنه)

۱. شکل متن انجامه
۲. محل و طرز قرار گرفتن انجامه در پایان نسخه و حاشیه (نسبت به متن)
- محل انجامه (در غیر موضع)
۳. مقدار مطلب انجامه
- ۱-۳. مفصل
- ۲-۳. کوتاه

II) آرایه‌ها و تزیین‌های اطراف انجامه

۱. جدول و دوربندی انجامه
- ۱-۱. مثلثی شکل
- ۲-۱. مستطیل شکل
- ۳-۱. مربع شکل
- ۴-۱. دایره‌ای شکل
- ۵-۱. دوزنقه‌ای شکل
- ۶-۱. شکل‌های دیگر
۲. تصویر و گل‌آرایی در اطراف انجامه
۳. نوشته و شعر
۴. علائم حرفی و الفاظ دال بر پایان گرفتن
۵. علائم تزیینی
- ۱-۵. جداسازی متن و انجامه با علائم
- ۲-۵. بخش‌بندی انجامه با علائم

III) خط انجامه

۱. نوع خط (نوع خطوط)
- ۱-۱. کوفی
- ۲-۱. مغربی
- ۳-۱. توقیع
- ۴-۱. نسخ و ثلث
- ۵-۱. تعلیق
- ۶-۱. دیوانی
- ۷-۱. رفاع
- ۸-۱. نستعلیق
- ۹-۱. شکسته
۲. هیأت عمومی خط
- ۱-۲. خوشنویسی و آرایشی
- ۲-۲. ابتدایی و سردستی (معمولی)
- ۳-۲. فضایی و علمایی

۳. تفاوت متن و انجامه

- ۱-۳. نوع خط
- ۲-۳. نام کاتب
- ۳-۳. محل کتابت
- ۴-۳. تاریخ
- ۱-۴-۳. تاریخ به حروف
- ۲-۴-۳. تاریخ به عدد
- ۳-۴-۳. تاریخ به حروف و عدد
- ۴-۴-۳. تاریخ به حروف ابجد و رمزگونه

IV) زبان انجامه

۱. عربی
۲. فارسی
۳. عبری و فارسی
۴. ترکی
۵. عربی و یونانی

V) جعل و خدشه در انجامه

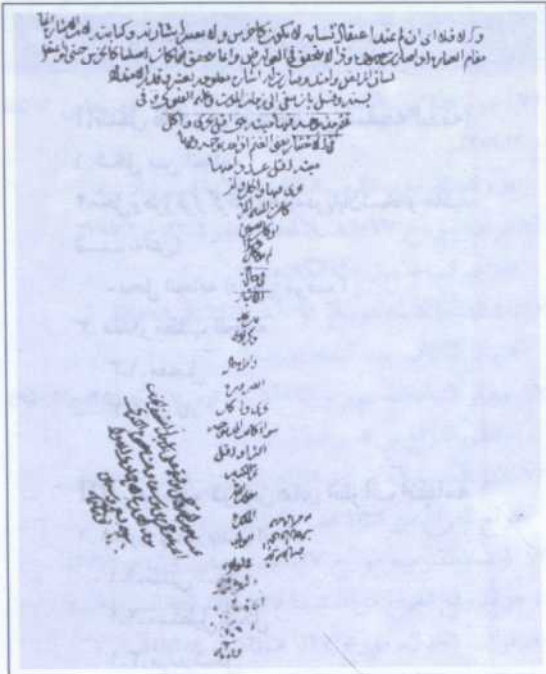
- در جستار جداگانه‌ای به این موضوع پرداخته خواهد شد ولی به طور کلی موارد آن را به شقوق ذیل می‌توان تقسیم کرد:
۱. تاریخ کتابت
 ۲. تغییر یا حک نام صاحب نسخه
 ۳. تغییر یا حک نام کاتب/ مصور/ مذهب
 ۴. تغییر یا حک نام مهدی‌الیه

ج - کیفیات ظاهری انجامة‌ها

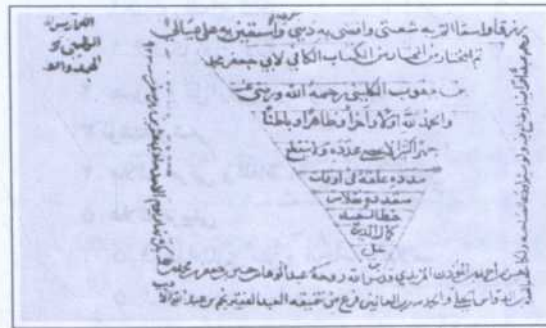
1) شکل ظاهری انجامة در صفحه (بدنه)

۱. شکل متن انجامة

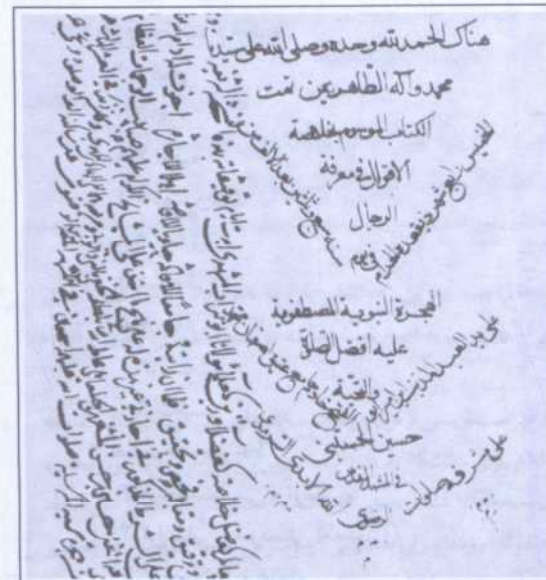
منظور ترکیبی است که سرپای انجامة در صفحه دارد. معمولاً در عرض کمتر از متن نوشته می‌شود و حالتی مثلثی شکل دارد. یعنی هر سطر از سطر دیگر کوتاه‌تر می‌شود تا به یک کلمه می‌رسد و به طور اکثر با «تم» یا «تمت» خاتمه می‌گیرد. انجامة‌هایی هم هست که به طور مستطیل شکل است و عرض آن از عرض متن نسخه کمتر است. تمام مطالبی را که در انجامة دیده می‌شود بدنه آن می‌نامیم. گاهی انجامة را به طور چلیپایی می‌نوشته‌اند. (برای دیگر شکل‌های هندسی و مرسوم انجامة‌ها به نمونه‌های ارائه شده در مقاله نگاه شود. به عنوان نمونه چند موردی غیر از آنها در اینجا آورده می‌شود.)

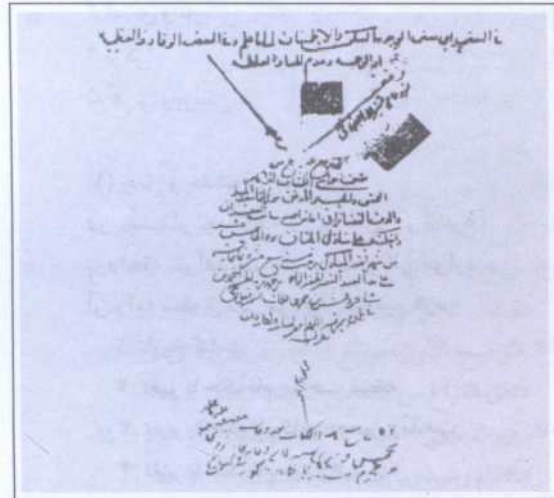
انجامة نسخه «شروح و قایة الروایة» مورخ ۸۶۹ هـ. (مرعشی ۱۰۲۶ ج ۱، ۲۲۰: ۳)

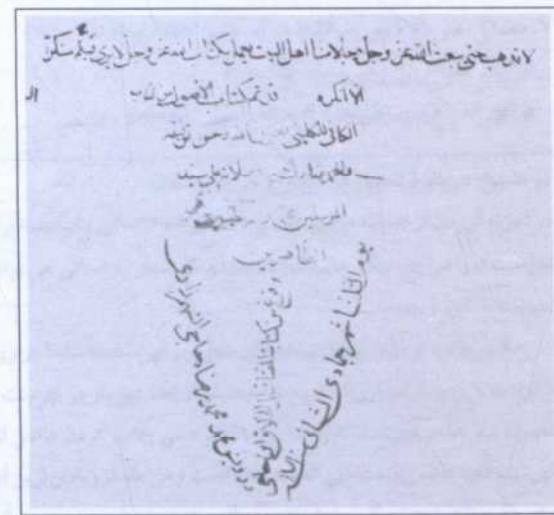
انجامة نسخه «المختار من المختار من الکافی» مورخ ۹۲۳ هـ. (مرعشی ۲۵۹ ج ۲، ۶۶: ۲)

انجامة نسخه «خلاصة الأقوال» مورخ ۱۰۲۷ هـ. (مرعشی ۴۱۲۵ ج ۱، ۱۱: ۱۵۴)

انجامة نسخه «الاشارات فی تفسیر القرآن» مورخ ۸۲۲ هـ. (مرعشی ۸۲۲ ج ۳، ۲۲: ۲)

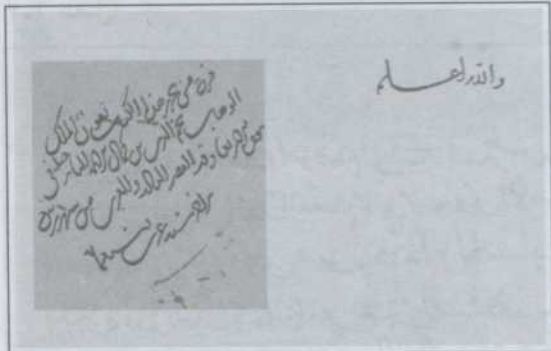
انجامة نسخه «کافی» مورخ ۱۰۷۱ هـ. (مرعشی ۲۰۲ ج ۱، ۲۳۸: ۱)

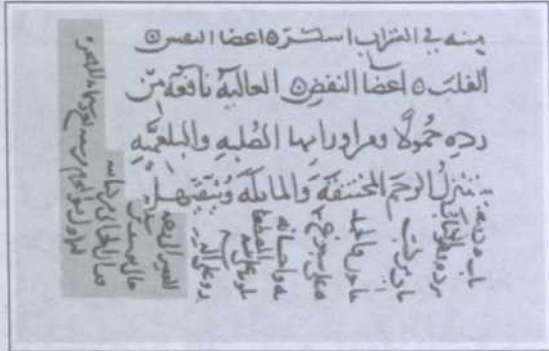
۲. محل و طرز قرار گرفتن انجامة در پایان نسخه و حاشیه (نسبت به متن)

انجامة اغلب با فاصله ای کم از متن اصلی کتاب آغاز می شود و گاهی مقداری از نوشته در حاشیه قرار می گرفته است.

- محل انجامة (در غیر موضع)

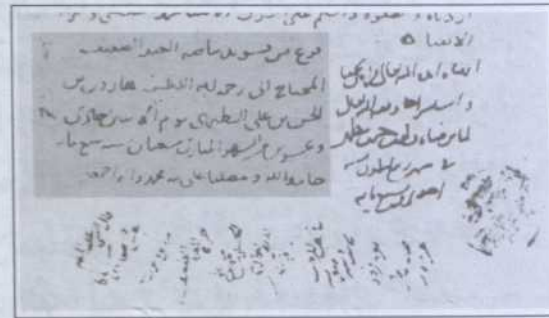
انجامة نسخه «مرشد المحاسبين» مورخ ۷۲۰ هـ. (FiMMOD, 109).

انجامة نسخه «القانون في الطب» مورخ ۶۰۹ هـ. (FiMMOD, 290).

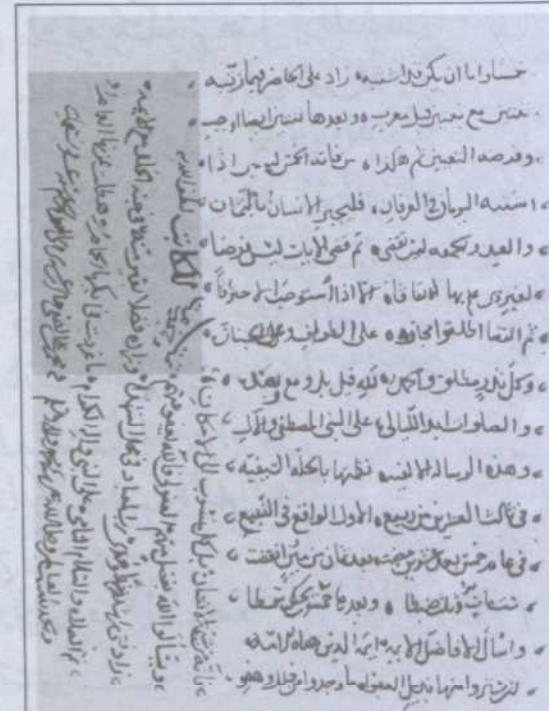
انجامة نسخه «حاشية الكشاف» مورخ ۸۳۱ هـ. (مرعشی ۳۷۰۲، ج ۱۲، ۲۹-۳۰).

انجامة نسخه «قواعد المرام» مورخ ۷۱۷ هـ. (مرعشی ۲، ج ۲۰۱).

انجامة نسخه «ظفرنامه» حمدالله مستوفی، به خط محمود بن سعید بن عبدالله حسینی، مورخ ۸۰۷ هـ. (کتابخانه بریتانیا، Or. 2833، چاپ عکسی، تهران، ۱۳۷۷، ص ۱۳۷۷).

انجامة نسخه «نظم الألفية» مورخ ۹۱۰ هـ. (مرعشی ۶۷/۷، ج ۸۰-۱).

معمولا مطوك ليست ولي به هر حال در دو گروه تقسيم شدن است:

بقول افقر عبد الله ووجههم الى غفرانهم طبرستان كاتبة هذا...
 و النسخة التي هي الدر البيوم التي لم يمدك الا مشيها في نظافة الخط وحسن المنظر وغاية القيمة
 وعمومية الالفاظ وهي نسخة بخط ابن الخشاب التي ضرب بها المثل اذا ذكر الخط ويقتدى بها اذا
 في نسخة هذا الكتاب الكلام بعد ان استقصيت جدا في الفاظه وتبرزت في جزوه واجتمعت غاية
 الاجتهاد حتى لا يشد عني منه شيء وقد قاضي هو في تصحيح هذه النسخة تعسا وقابلها بنسخة
 الاصل بخط محمد بن محمد بن زوي التجوي وذكرا انه نقلها من خط الجوهرى مضاف الكتاب
 ثم اتى عزمتها على نسخة تصحها السيد الامام الشعيديا الذين اثبتت بخط الشريف علي حاشي
 تلك النسخة غزائيا كما في محبتها كنية وتحقيقا وتنقيحا الابصار وتشتاق اليها الافكار وت
 رحمه الله اخذها ان دعازها بنسختين اجدهما المنتسخ منها وهي في غاية الصحة والاخذ
 نسخة كانت للامر السعيد الى الفضل عبد الله ورحمة الميكالي رحمة الله عليه قد صحح بعضها
 الاستاذ ابو يعقوب بن احمد النيسابوري رحمة الله عليه وصحها بقدر جهده فصححت
 اللهم الامارل عنه الناظر او قصر عن اذكاره الخاطر وهو يقول
 ليس ضجاج الجوهرى الاضحاخ الجوهرى ما فيه من منكبس جمل عز المنكبس
 قد ملئت اضلاعه من زائعات الفجر ما هو الاصدق جوى فنون الدرر
 احسنها من درر اجمل بما من عثر في قاسيت في تصحيحه اجري الرواهي الكبر
 فكم وكم من ليلة غمرتها بالشكر ومن نهار واضح قضيتها بالفجر
 انفق في تقويمه من عرض حر العمز وانت يا قاريه وقت شوال العير
 شربلكم تذكرت بطيبات الذكر ودعوة صالحة تبعثها في اش
 تنظر فيه وانا ومن الثرى والمدد ما زب ما عفر لي اذ الويل ان لم تغفر
 وكان على نسخة المزدكي خطه انشدنا الشيخ ابو محمد
 اسمعيل بن محمد بن عبدوش النيسابوري لنفسه في كتاب الضحاخ
 هذا كتاب الضحاخ تنيد ما ضيق قبل الضحاخ في الادب
 يشمل ابوابه ويجمع ما فرق من غيره من الكتب
 والله حسي ونعم الجشيد

عفو الله
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

انجامه متنی درباره اولیاء و مقدسین، مورخ ۲۷۲ هـ - (FiMMOD, 278).

بسم الله الرحمن الرحيم
م الحرا الاول من فتوح مصر يوم ۳ سلج من المحرم ۸۵ لله

انجامه نسخه «فتوح مصر» به خط ابن عبدالحکم، مورخ ۵۸۵ هـ - (FiMMOD, 173).

تم الكتاب المبارك يوم الثلاثاء العاشر من شهر ربيع الثانی
سنة اثنی عشر وستمائة لله

انجامه نسخه «شرح سقط الزند» به خط ابو زکریا تبریزی، مورخ ۶۳۲ هـ - (FiMMOD, 209).

وكتب في شهر جمادى الاولى سنة
۸۹۹

انجامه نسخه «طوالی البدور» مورخ ۸۹۹ هـ - (FiMMOD, 5).

ووقع الفتح في السادس من شهر ربيع الثانی

انجامه نسخه «دیوان» غزی، مورخ ۹۵۰ هـ - (FiMMOD, 37).

(II) آرایه‌ها و تزیین‌های اطراف انجامة

۱- جدول و دوربندی انجامة

۱-۱. مثلثی شکل

انجامة نسخه «دیوان» بسحق حلاج، (کتابخانه ملی ملک).

۳-۱. مربع شکل

انجامة نسخه «قرآن» مورخ ۷۰۳ هـ. (FIMMOD, 102).

۲-۱. مستطیل شکل

انجامة نسخه «قرآن» به خط عثمان بن محمد، مورخ ۵۰۵ هـ. (FIMMOD, 92).

۴-۱. دایره‌ای شکل

انجامة نسخه «تحفة الخرفاء» به خط احمد ابن محمد طولونی الأزهری، مورخ ۸۹۲ هـ. (FIMMOD, 125).

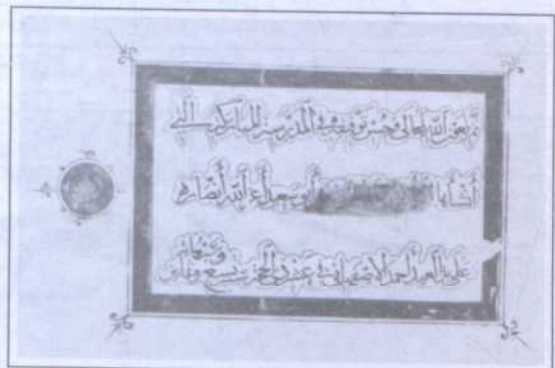

انجامة نسخه «تقویم الصحة» مورخ ۶۷۹ هـ. (FIMMOD, 248).

۵-۱. ذوزنقه‌ای شکل

انجامة نسخه «أحسن الکبار» به خط خضرشاه کاتب، مورخ ۹۲۸ هـ. (ملک ۴۱۵۹، ج ۲، ۱۰۰۲).

انجامة نسخه «قرآن» به خط احمد اصفهانی، مورخ ۷۸۹ هـ. (FIMMOD, 195).

انجامه نسخه «سعدی نامه» به خط عبدالصمد محمد بن محمود بیضاوی، مورخ ۷۲۰ هـ. (FIMMOD, 176).

انجامه نسخه «شرح حاوی» مورخ ۷۶۸ هـ. (FIMMOD, 282).

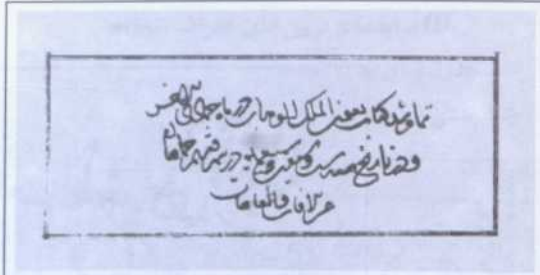
انجامه نسخه «ذخیره خوارزمشاهی» مورخ ۷۷۷ هـ. (FIMMOD, 117).

انجامه نسخه «صور الكواكب» مورخ ۱۰۰۶ هـ. (ملک ۶۰۲۷ ج ۱، ۴۸۶).

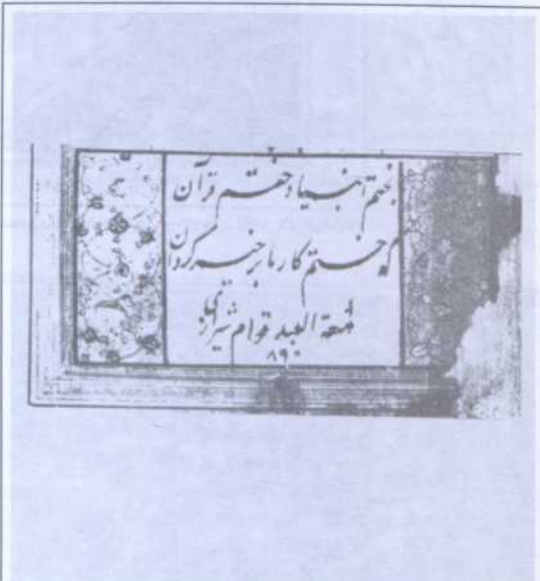
انجامه نسخه «رساله مسیحی» مورخ ۷۲۳ هـ. (FIMMOD, 230).

انجامه نسخه «کتاب دعا از اناجیل» به فارسی، مورخ ۷۷۶ هـ. (FiMMOD 169)

انجامه نسخه مورخ ۷۲۱ هـ. (کتابخانه ملی ملک).

انجامه نسخه «مهر و مشتری» مورخ ۸۹۵ هـ. (FiMMOD, 179).

انجامه نسخه «جنگ» مورخ ۱۳۲۶ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۲۵، ج ۲: ۱۳۷۵).

انجامه نسخه «درر اللالی العمادی» مورخ ۹۰۱ هـ. (ملک ۶۰۹، ج ۱: ۲۹۰).

انجامه نسخه «فراند السلوک» مورخ ۶۳۱ هـ. (مرعشی ۵۷۲، ج ۱۵: ۱۲۹).

انجامه نسخه «گزیده اشعار» ساخته در بهبهان، مورخ ۱۳۹۸ هـ. (استانبول، موزه هنر ترک و اسلامی، ۱۹۵۰). (مقاله پروفیسور پی‌مونتسه).

انجامه نسخه «سلسله الذهب» به خط ابن سبجه، مورخ ۸۸۶ هـ. (کتابخانه ملی ملک، قاهره).

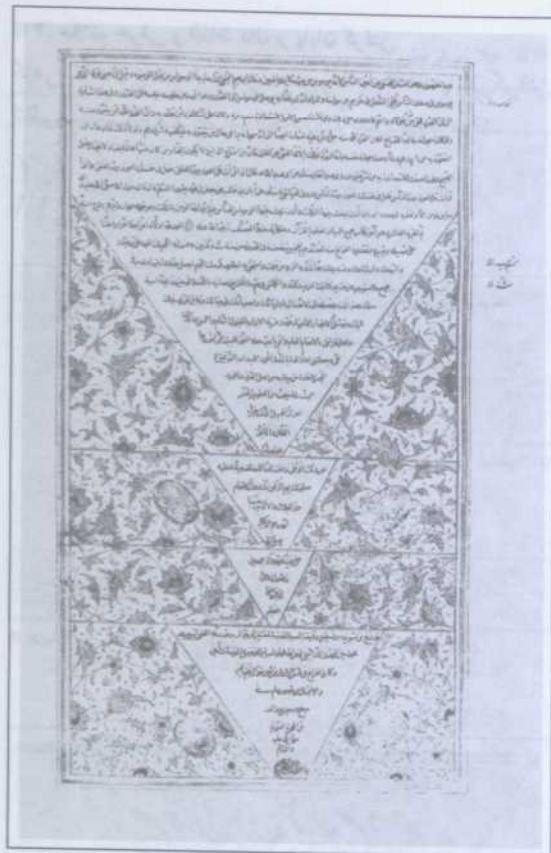
انجامه «دیوان شعر» هرات، مورخ ۸۸۶ هـ. (استانبول، کتابخانه توپ قاپوسرای، ۱۶۳۶). (مقاله پروفیسور پی‌مونتسه).

انجامه نسخه «هفت پیکر»، فتحپور، مورخ ۹۹۰ هـ. (لندن، کتابخانه انجمن آسیایی، ۲۳۳). (مقاله پروفیسور پی‌مونتسه).

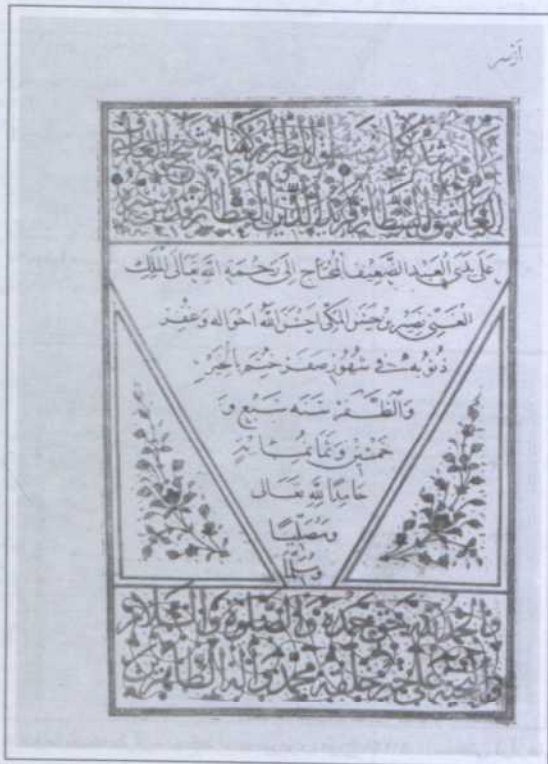
انجامه نسخه «گلستان» مورخ ۱۰۳۵ هـ - (سلطنتی دفتر ۲۱۷۹ ج ۱: ۲۵).

انجامه نسخه «مجمع البیان علوم القرآن» مورخ ۱۰۷۷ هـ - (ملک ۲۴۰ ج ۱: ۲۷).

انجامه نسخه «منطق الطیر» مورخ ۱۷۳۱ هـ - (سلطنتی دفتر ۲۷۰ ج ۲: ۷۹).

انجامه نسخه «دیوان» عطار نیشابوری، مورخ ۸۵۷ هـ.

۳. نوشته و شعر

مطالبی است که معمولاً ارتباطی با بدنه انجامة ندارد و کاتب از باب تفتن و درد دل گویی و یا در اطراف انجامة به شعر یا نثر می نویسد. بسیاری از این گونه اشعار در نسخه ها تکرار شده است. (در گفتاری جداگانه از آن یاد خواهد شد).

۴. علائم حرفی و الفاظ دال بر پایان گرفتن

گاهی کاتبان یا کلمه یا حرف مربوط به الفاظ پایان گرفتن (نظیر تم، تمت، م م م) اطراف انجامة را محدود می کرده اند.

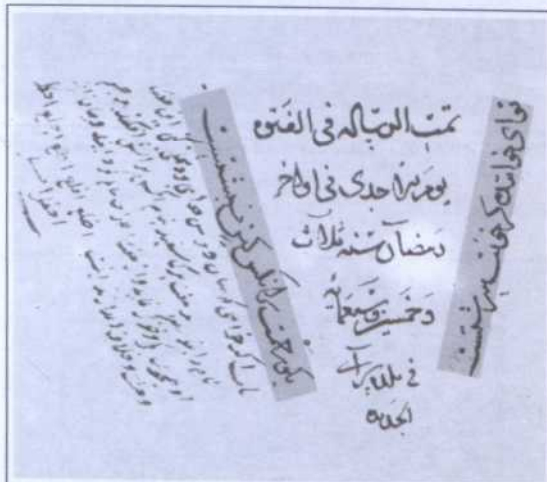
انجامة نسخه «القراة فی الهدایة فی البهارستانات» مورخ ۷۳۴ هـ. (ملک ۲۳۳۳ ج ۱: ۵۶۷).

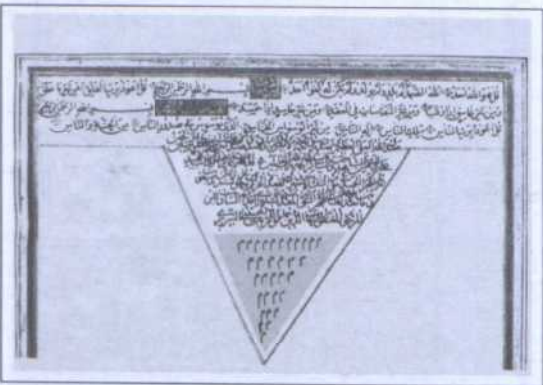
انجامة نسخه «مقامات حمیدی» مورخ ۶۳۳ هـ. (FiMMOD, 1).

انجامة نسخه «کلیات خالقانی» مورخ ۹۶۲ هـ. (مرعشی ۱۰۱۷ ج ۱: ۴۴۳).

انجامة نسخه «رسالة الفتوة» مورخ ۷۵۳ هـ. (FiMMOD, 116).

انجامة نسخه «قرآن» به خط احمد نیریزی، مورخ ۱۲۷۸ هـ. (سلطنتی، قرآن ها، دفتر ۹۶۴، ص ۶۲).

انجامة نسخه «هفت اورنگ» مورخ ۹۶۲ هـ. (مرعشی ۷۷۶۳ ج ۲: ۱۲۲).

۵. علائم تزیینی

اشکالی است هندسی یا غیر آن که اطراف انجامه می کشیده اند.

ما فیض هم اللذان کم ستایب النفس
 و لله لله رب العالمین قال
 فی الزمان من نفسی فی الساع والستین من
 من مسموم سنه وثمانین وسبع مائة
 ههذه النسخة من نسخة المصنف تامة
 مشهور معنیان المعلم سنة اثین و
 و ما تمایه وصل الله علی محمد
 واله وصحبه وسلم
 ولله الامه وحده

انجامه نسخه « قیس الأنوار » مورخ ۷۸۲ هـ (FIMMOD, 101).

فرغ من ختوم هذا الكتاب اضعف عباد الله
 علی بن شيرزاد بن ابی عبد الله الجاسی يوم الثلاثاء
 وقت الضحی الثامن عشر من شهر الاضرب
 سنة اربع وثلثین وستمائة متعه الله
 وبارکبه اللهم ارحمه والحقه بالاضلین

انجامه نسخه « مقامات حریری » مورخ ۶۳۳ هـ (FIMMOD, 79).

كل هذا الجای علی بد القیوم الی الله تعالی
 ابی حامد احمد بن محمد بن عمر
 الانضاری الزهیر مانی
 صون للقیب
 بن زاویه الامام
 الاعظم
 الشافعی محمد بن ادریس

انجامه نسخه « فتوح الشام » مورخ ۸۷۷ هـ (FIMMOD, 126).

تم الكتاب وربنا المحمود ولما لمكارم
 والعلی والجود علی بدی الراعی محمد بن
 محمد بن محمد بن اقبال فی وایل ربع الآخر
 الواقع فی سنة سبع وثمانین وستمائة
 واحمد لله رب العالمین
 وصلواته علی محمد وآلها جمین

انجامه نسخه « تهذیب النکت » مورخ ۶۸۷ هـ (مرعشی ۵۰، ج ۱: ۲۲).

الحکم فی اصلاح سنة اربع وثلثین وستمائة
 امدت علی قولهم انفسهم انزل الله انزل علی محمد رسول
 العتوس الحس علی الله ملكه الحق امدت اول
 ما سلبوا وراحم ما سواه وکلان الفراعین
 هذه النسخة من نسخة المصنف من الاصل
 المرموسه جامع الله واولاد الاسلام نسخة
 تامة من نسخة المصنف جامع الله جیوه
 فیسنة ونفع به السلم لولایت العالمین
 وصل الله علی محمد وآلها جمین
 والله اعلم

انجامه نسخه « الدرّة المضيئة » مورخ ۸۸۲ هـ (ملک ۲۳، ج ۱: ۲۹۵).

١-١. نوع خط (تنوع خطوط)

١-١. كوفى

الكاتب هو رسول الله صلى الله عليه وسلم
عليه السلام
منه صلوات الله وسلامه
علم فلا تتركه

انجامة نسخة «قرآن»، مورخ ٧٠٣ هـ. (FiMMOD, 102).

٣-١. نسخ وثلاث

كَلِمَاتُ الثَّانِيَةِ وَصَحِيحُ مُسْلِمٍ بِعَوْنِ اللَّهِ
وَعَسَى تَوْفِيقِهِ عَلَى مَا لَمْ يَلْمِزُ فِيهِ أَحَدًا
لَهُ وَقَوْلُهُ لَدَيْهِ وَقَدْ قَالَ لَهَا تُنَوِّهُهُ مِنَ الْمَغْفَرَةِ وَجَمِيعِ الْمَسْلُومِينَ آمِينَ
بِسْمِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَوَسَائِدِهَا وَشَيْخَانِهَا قَادِرَةُ الْعَالَمِينَ
١. وسمي الحسين ولسان المتكلمين وسمي الطالبيين الفقير إلى الله تعالى
٢. شيخ أئمة السجدة علي بن المزيّن إمام الله عليهم السلام الأمان والدين
٣. شيخ أئمة الزكية يبرهن قد الله العفو والعافية
٤. قائما بالولاية والدين والنسب والإخوة آمين
٥. ووافق الفقيه في شهر رمضان المعظم يوم الاثنين
٦. الممارك والمالكية والعشيرة من سنة شمس سبع مائة
٧. ومثل الله على سيدنا محمد وعلى آله
٨. وصحبه وسلم

انجامة نسخة «صحيح» مسلم نيشابوري، مورخ ٧٦٠ هـ. (FiMMOD, 277).

٥-١. تعليق

ولا يصح عليك وأما، أرسلت من أولادك وكان يراد أني موطنه وذكر المصنف
أبو الوفاء وسماه في الأوز وصرح في الكلام من موسى وهو تاجر من جنات الأوز
كان يزرع من أولادها وسماه العبد المذنب من أولادها وكان يزرعها في الأوز
أحد لها أبو السعدي لم يصح عنك من أولادها وكان يزرعها في الأوز
، ألا يصح عليك وأما، أرسلت من أولادك وكان يراد أني موطنه وذكر المصنف
، فأمر الله وسعوا له وهو مصلح على كل حال
، والله الصبر الطاهر
، ثم،

انجامة نسخة «تقاليد في معرفة الوجود» مورخ ٧٦٨ هـ. (ملك ٥٩٨ ج ١: ٧٧٥).

١-٦ ديواني

وصيحه
عليه السلام
لله العاقبة
في الآخرة
سنة ثمان وعشرين

انجامة نسخة «منافع الأغذية» مورخ ٧١٨ هـ. (FiMMOD, 273).

٢-١. مغربي

كلمة الله تعلم في ليلة عشرين من جمادى
الثانية من عام احدى وستين وثلاثمائة
يتلو في الثانية عشر من شهر ربيع الثاني
بعث علي بن ابي طالب وخالد بن الوليد
الذين قبل حجة الوداع حريصين اجمعين
عثر وصل الله على سيرته ومكانه
وعلى الدين وصحبه وسلم تسليما كثيرا

انجامة نسخة «جامع الصحيح» بخارى، مورخ ٨٦١ هـ. (FiMMOD, 175).

٣-١. توقيع

كتبه عثمان بن محمد ببلدة لبنت
في شهر ربيع الثاني سنة ثمان وعشرين

انجامة نسخة «قرآن»، مورخ ٥٠٥ هـ. (FiMMOD, 92).

۷-۱. رقاع

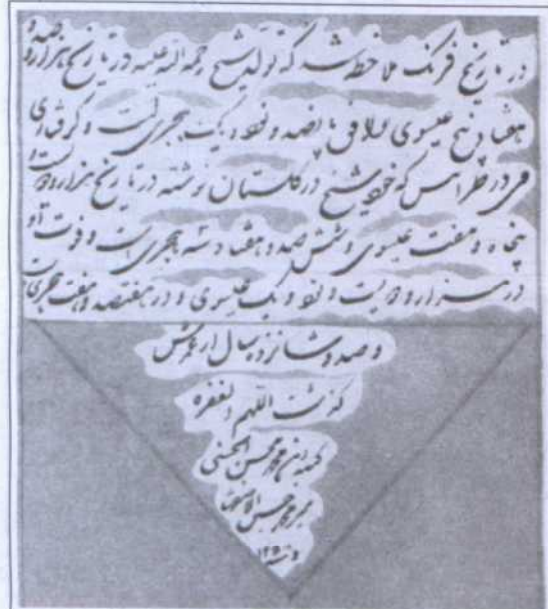
انجامه نسخه «صور الكواكب» مورخ ۱۰۰۶ هـ - (ملک ۰۳۷، ج ۱، ۲۸۶).

۸-۱. نستعلیق

انجامه «حيوان» هرات، مورخ ۸۹۷ هـ - (استنبول كتابخانه توب قاپوسرای، 1636).

۹-۱. شکسته

انجامه نسخه «کلیات سعدی» مورخ ۱۲۶۸ هـ - (سلطنتی دفتر ۲۸۴، ج ۱، ۵۲۰).

۲. هیات عمومی خط

۱-۲. خوشنویسی و آرایشی

۲-۲. ابتدایی و سردستی (معمولی)

۳-۲. فضایی و علمایی

نمونه‌هایی از آنها در متن آمده است بدانها نگاه شود.

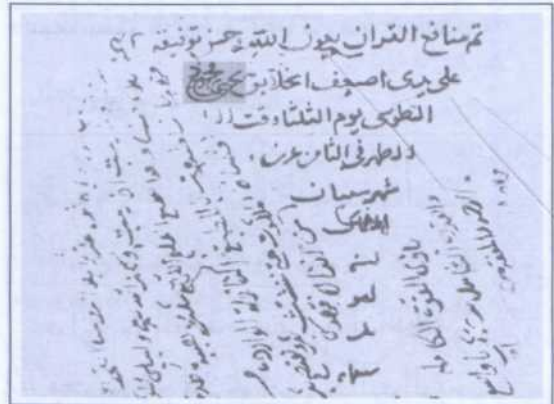
۳. تفاوت متن و انجامه (نوع خط، نام کاتب، تاریخ و محل کتابت)

۱-۳. نوع خط

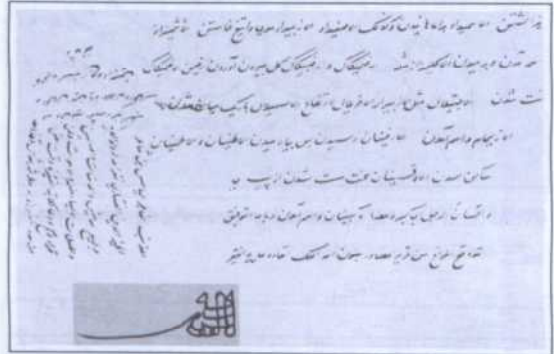
اغلب کاتبان در نوشتن انجامه به خط خود تغییر می‌داده‌اند و معمولاً خطشان پیچیده و سریع ترمی شده است دیده شده است.

۲-۳. نام کاتب

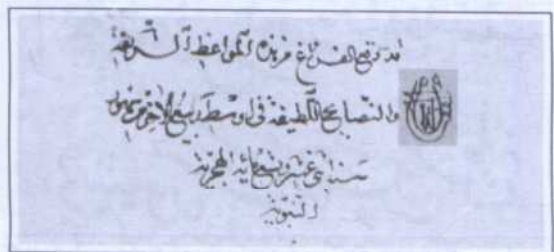
بعضی از کاتبان نام خود را به شیوه‌ای غیر از خط مرسوم خود نوشته‌اند. نسخه‌هایی که خوش نویسان می‌نوشته‌اند از این شیوه به دور است.

انجامه نسخه «منافع الحيوان» مورخ ۷۰۰ هـ - (مرعشی ۱۳۹۲، ج ۱، ۱۶۶).

انجامه نسخه «المصادر» مورخ ۸۲۴ هـ - (مرعشی ۲۵۲۶، ج ۱۲، ۱۷۹).

انجامه نسخه «ایه‌اء الولد» مورخ ۹۱۲ هـ - (مرعشی ۱۴۰۲، ج ۱، ۱۷۹).

٣-٤-٢. تاريخ به عدد

بالتدبير وهدية العيون
 كتابه تعالى
 ٥٢٥
 تاريخه ٥٢٥

انجامة نسخة اي «طبي» مورخ ٥٢٥ هـ. (كتابخانه على ملك).

والكل يوم اربعه عشرين يابيه لغتها ٥٥
 كتابه في شرح الاكل سنه ٥٥٥
 تاريخه ٥٥٥
 والجمع ٤٨١

انجامة نسخة «التاريخ الكبير» مورخ ٤٨١ هـ. (FiMMOD, 14).

وذلك ما جمعه واهم بتاليفه العبد الراجي عفوز بن العفوز ابراهيم
 الخاسب المكي المصوري الاصح ففعله الله به في سنة ٦٠٩ هـ
 رسول الله صلى الله عليه واله وصحبه وسلم بمدينة العاصم المصرية صانها الله

انجامة نسخة «مجموعة النجوم» مورخ ٧٠٩ هـ. (ملك ٣٣٩٤ ج ١: ٦٤٥).

برتم الحظ...
 الكبرياء الرحيمه اليوسيه سيري
 يوسف ولد لاير سوون
 الاشرق المعروف بالاير
 احد الاما باليه باليه
 المفقول الطاهر
 ٥٥٥
 ٥٥٥
 ٥٥٥
 تاريخه ٥٥٥
 هذا التوقيع...
 تاريخه ٥٥٥

انجامة نسخة «النجوم الظاهرة» مورخ ٨٦٦ هـ. (FiMMOD, 202).

٣-٤-٣. تاريخ به حروف ابجد ورمز كونه

تمت المجموعه الشريفه بنون الله...
 تاريخه ٨٨٨

انجامة نسخة «المجموعة الشريفة» مورخ ٨٨٨ هـ. (FiMMOD, 177).

علاج في الكسر والخلع علاج اصابع اليد...
 تاريخه ٥٦١

انجامة نسخة «قانون» مورخ ٥٦١ هـ. (ملك ٤٥٠٠ ج ١: ٥٦٢).

٣-٤-٣. تاريخ به حروف و عدد

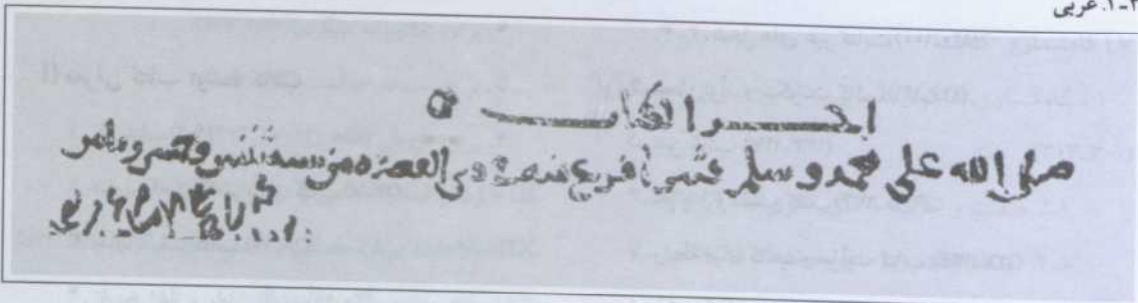
حسب...
 تاريخه ٣٨٠

انجامة نسخة «ديوان ابوطالب» مورخ ٣٨٠ هـ. (FiMMOD, 94).

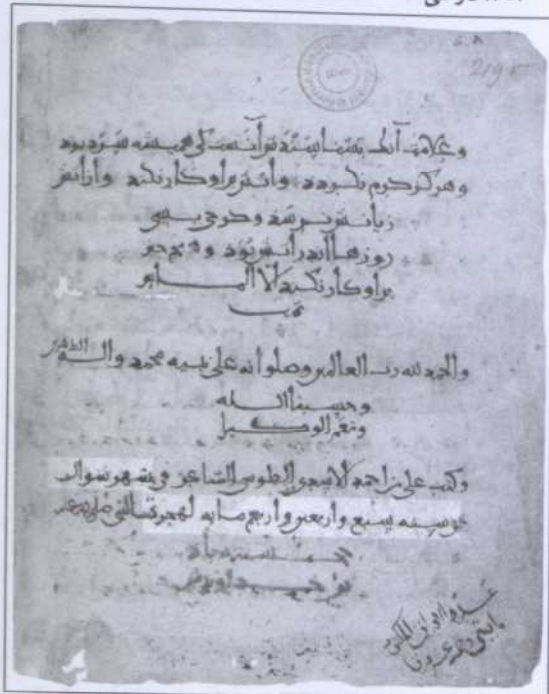
حتى لاحمر الصباح...
 تاريخه ٤٧٧

انجامة نسخة «الحسيب النسب» سنة ٤٦٦ هـ. (مرعشى ٢٠٤٧/٧ ج ١: ٥٠٠١).

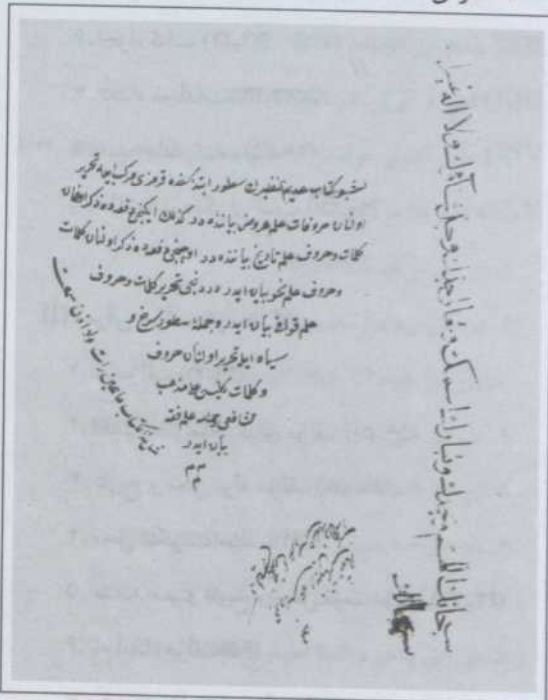

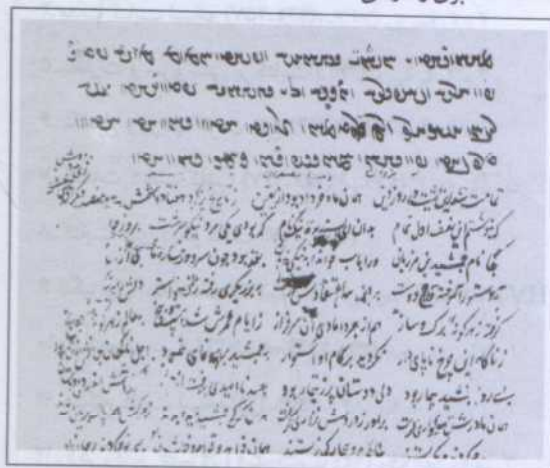
انجامة نسخه «غريب الحديث» مورخ ۲۵۲ هـ. (FiMMOD, 217).

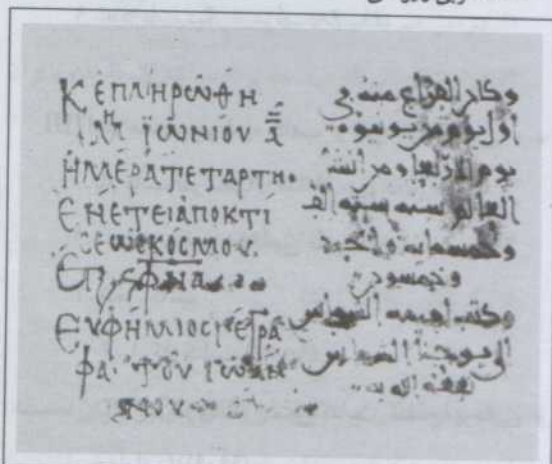
انجامة نسخه «الابنية» مورخ ۲۳۷ هـ. (وین، کتابخانه عمومی، A. F. 340).

(نسخه کتابخانه ملی ملک)

انجامة نسخه «ونیداد» مورخ ۹۷۶ یزدگردی/۹۸۶ هـ. (مرکزی دانشگاه، تبت ۱۱۳۶۲).

انجامة نسخه «انجيل» مورخ ۱۰۲۳ اميلادي. (FiMMOD, 115).

د - مندرجات انجامه

I معرفی کتاب توسط کاتب

۱. نام کتاب (۶-۱)
۲. عناوین احترام آمیز برای کتاب (۱۳-۷)
۳. سال تألیف کتاب (۱۸-۱۴)
۴. تاریخ آغاز و پایان تألیف (۲۰-۱۹)
۵. محل تألیف کتاب (۲۳-۲۱)
۶. اجزاء کتاب (۳۲-۲۴)
۷. تعداد مجلدات (۳۴-۳۳)
۸. مندرجات کتاب (۳۶-۳۵)
۹. اطلاعات دیگر از کتاب (۴۰-۳۷)

II معرفی مؤلف توسط کاتب

۱. نام مؤلف (۴۹-۴۱)
۲. القاب احترام آمیز برای مؤلف (۵۶-۵۰)
۳. تاریخ و محل تولد مؤلف (۶۰-۵۷)
۴. محل سکونت مؤلف (۶۱)
۵. مدت عمر و تاریخ و محل فوت مؤلف (۶۴-۶۲)
۶. نام استاد مؤلف (۶۵)
۷. مذهب و طریقت مؤلف (۶۶)
۸. شغل مؤلف (۶۷)
۹. اطلاعات دیگر از مؤلف (۶۹-۶۸)

III اطلاعات مربوط به کاتب از خود او

۱. نام کاتب (در شعر) (۷۴-۷۰)
۲. شهرت و لقب و تخلص کاتب (۸۱-۷۵)
۳. شغل کاتب
 - ۱-۳. کار کتابت (۹۰-۸۲)
 - ۲-۳. کاری افزون بر کتابت (نسخه پردازی و نسخه آرایی) (۹۱-۹۹)

- ۳-۳. شغل های غیر کتابت (۱۲۰-۱۰۰)
۴. محل تولد و سکونت کاتب (۱۲۶-۱۲۱)
۵. سن کتابت (۱۳۳-۱۲۷)
۶. نام پدر و نسب کاتب (۱۳۵-۱۳۴)
۷. رابطه میان کاتب و مؤلف کتاب (۱۳۷-۱۳۶)
۸. ذکر سلطان و حاکم وقت توسط کاتب (۱۴۴-۱۳۸)
۹. مذهب و طریقت کاتب (۱۴۸-۱۴۵)
۱۰. وضع و حال کاتب هنگام کتابت (۱۵۸-۱۴۹)
۱۱. خضوع و خشوع کاتب نسبت به خود (۱۷۶-۱۵۹)
۱۲. مناسبت های تفاخر کاتب (۱۸۰-۱۷۷)
۱۳. انجام کتاب و انجامه کاتب (۱۸۴-۱۸۱)
۱۴. اطلاع دیگر از کاتب (۱۸۷-۱۸۵)
۱۵. مهر کاتب (۱۸۸)

IV اطلاعات درباره کتابت نسخه

۱. محل کتابت
 - ۱-۱. محله و شهر و آبادی (۲۰۲-۱۸۹)
 - ۲-۱. ابنیه عمومی (۲۲۴-۲۰۳)
 - ۳-۱. نام شهرها با توصیف (۲۴۳-۲۲۵)
 ۲. تاریخ آغاز و پایان کتابت (۲۴۵-۲۴۴)
 ۳. تاریخ کلی کتابت (۲۵۶-۲۴۶)
 ۴. مدت کتابت نسخه (۲۶۲-۲۵۷)
 ۵. نظارت و سرپرستی بر کتابت (۲۶۳)
 ۶. تکمیل و مرتب کردن متن (۲۶۶-۲۶۴)
 ۷. دفعات کتابت کاتب (۲۷۶-۲۶۷)
 ۸. کتابت های دیگر کاتب (۲۷۸-۲۷۷)
 ۹. انگیزه کتابت نسخه (۲۸۳-۲۷۹)
 ۱۰. استعجال در کتابت نسخه (۲۹۰-۲۸۴)
 ۱۱. هنگام کتابت نسخه (۲۹۵-۲۹۱)
 ۱۲. ذکر وقایع عصری وقت کتابت (۲۹۹-۲۹۶)

۴. برای تقدیم به دیگری (۴۶۳-۴۵۳)

۵. بر حسب درخواست (۴۶۹-۴۶۴)

۶. برای فروش (ظاهراً) (۴۷۲-۴۷۰)

VIII ذکر نسخه اساس و منشأ (۵۱۲-۴۷۳)

IX اطلاعات درباره مصالحو مخرج تهیه نسخه (۵۱۴-۵۱۳)

X نسخه پردازی گروهی (۵۱۵)

XI شروط استفاده از نسخه (۵۱۶)

XII طعنه در انجامه (۵۱۷)

XIII لعن و نفرین در انجامه (۵۱۸)

XIV عذر تقصیر خواستن و طلب عفو و اغماض (۵۱۹-۵۲۴)

XV دعا و ثنا در انجامه

۱. در حق مؤلف (۵۲۵-۵۲۸)

۲. در حق والدین کاتب (۵۲۹-۵۳۰)

۳. در حق خود (کاتب) (۵۳۱-۵۳۲)

۴. در حق شهر و آبادی و ساکنان آن (۵۳۳-۵۴۴)

۵. در حق استاد کاتب (۵۴۵)

۶. در حق صاحب و مالک نسخه (۵۴۶-۵۴۷)

۷. در حق خواننده، شنونده و مباحثه کننده (۵۴۸)

۸. در حق پیامبر و ائمه اطهار (ع) (۵۴۹-۵۵۰)

۹. در حق سلطان و حاکم وقت (۵۵۱-۵۵۲)

۱۰. در حق صحابه (و احتمالاً خلفا) (۵۵۳)

۱۱. در حق هم مذهبیان کاتب (مانند شیعیان) (۵۵۴)

۱۲. در حق کسانی که در نسخه پردازی اشتراک دارند و یا از آن

بهره می برد. (۵۵۵-۵۵۷)

۱۳. در حق دعا گویان (۵۵۸-۵۵۹)

۱۴. در حق بانی محل (۵۶۰-۵۶۱)

۱۵. گوناگون (۵۶۲-۵۶۴)

XVI اشعار تفننی و عبارات و الفاظ دال بر پایان نسخه

این موضوع گفتاری جدا خواهد بود.

V گاه شماری کتابت

۱. گاه شماری هجری قمری / هلالی / نبوی / مصطفوی

(۳۰۳-۳۰۰)

۱-۱. صفات و القاب ماه های قمری (۳۰۷-۳۰۴)

۲-۱. اصطلاحات روزهای ماه (۳۰۸-۳۱۸)

۲. گاه شماری فرس قدیم (۳۱۹-۳۲۲)

۳. گاه شماری مسیحی / میلادی (۳۲۳-۳۲۵)

۴. گاه شماری اسکندری / سلوکی / یونانی (۳۲۶-۳۲۸)

۵. گاه شماری ترکان / دوازده حیوانی (۳۲۹-۳۳۱)

۶. گاه شماری جلالی / ملکشاهی (۳۳۲-۳۳۳)

۷. گاه شماری قبطی / شهدا (۳۳۴-۳۳۵)

۸. گاه شماری الهی و جلوس (۳۳۶-۳۳۸)

۹. گاه شماری دیگر (۳۳۹)

۱۰. تقویم های تطبیقی (۳۴۰-۳۴۱)

VI وقت و ساعت کتابت

۱. ذکر روزهای هفته (۳۴۲-۳۴۲)

۲. ذکر روزهای دینی و شناخته (۳۶۳-۳۶۸)

۳. ذکر ساعات و اوقات شبانه روز (۳۶۹-۳۸۸)

۴. ماه ها

۴-۱. شمسی (۳۸۹-۳۹۶)

۴-۲. قمری (۳۹۷-۴۲۸)

۴-۳. ترکی (۴۲۹-۴۳۱)

۴-۴. گوناگون (۴۳۲-۴۳۷)

۵. ذکر فصل (۴۳۸-۴۳۹)

VII اطلاعات درباره صاحب کتاب

۱. کتابت نسخه برای خود (۴۴۰-۴۴۷)

۲. به رسم خزانه (۴۴۸-۴۵۱)

۳. به دستور شاه و امیر و سلطان (۴۵۲)

د - مندرجات انجامة ها
(شواهد در هر قسمت به تاریخ کتابت نسخه مرتب است.)

I) معرفی کتاب توسط کاتب

۱. نام کتاب

۱. کتاب بظلمیوس المسمى الثمرة، به خط حسین بن عبدالرحمن بن عمر صوفی، مورخ ۳۷۱ هـ. (ملک ۵۹۲۴، ج ۱: ۱۸۹).
«تم کتاب بظلمیوس المسمى الثمرة والحمد لله رب العالمین...»

۲. نهج البلاغة، شریف رضی، مورخ ۶۴۹ هـ. (مرعشی ۵۵، ج ۱: ۶۵).
«... کمل کتاب نهج البلاغة بتوفیق الله العزیز...»

۳. شرح حاوی، قزوینی، به خط مسعود بن طاهر، مورخ ۷۶۸ هـ. (FiMMOD, 282).

۴. ارشاد الأذهان، به خط حسین بن حسن استرآبادی، مورخ ۷۹۹ هـ. (دیده شده).
هر کس که بدین کتاب ارشاد رسد

۵. شاهنامه همراه ظفر نامه، به خط محمود بن سعید بن عبدالله حسینی، مورخ ۸۰۷ هـ. (چاپ عکسی، ص ۱۵۵۸).
«تم الكتاب الموسوم بشاهنامه بعون الله وحسن توفيقه...»

۶. بوستان سعدی، به خط میر حسین حسینی، مورخ ۹۶۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۱۹۷، ج ۱: ۵۰۸).
«فرغ عن کتابت البوستان...»

۲. عناوین احترام آمیز برای کتاب

۷. البیاض و السواد، سیرجانی، به خط علی بن محمد ملقب به عماد، مورخ ۷۴۶ هـ. (مرعشی ۱۱۷، ج ۱: ۱۴۱).

۸. ظفر نامه، حمدالله مستوفی، به خط محمود بن سعید بن عبدالله حسینی، مورخ ۸۰۷ هـ. (چاپ عکسی، ص ۱۴۷۳).
«... و قد فرغ من تحریر هذه النسخة الميمونة...»

۹. تاج المآثر، نظامی نیشابوری، به خط غنایت الله قزوینی، مورخ ۸۹۰ هـ. (Heinz, p. 279).

۱۰. دیوان حسینی (به ترکی)، به خط سلطان علی مشهدی، هرات، مورخ ۹۰۵ هـ. (هاروارد - دیده شده).
«خدمت بکتابه هذه الأبيات الميمونة المباركة...»

۱۱. منهاج الکرامة، علامه حلی، به خط مسعود بن جارالله المطلیبی، مورخ ۹۴۱ هـ. (مرعشی ۴۹، ج ۱: ۶۰).
«وقع الفراغ من تسويد هذه الرسالة الشريفة...»

۱۲. کنز العرفان، سیوری حلی، به خط مسعود بن حیدر زواری، مورخ ۹۷۹ هـ. (مرعشی ۸۵، ج ۱: ۱۰۵).
«قد تمت كتابة كتاب الشريف المنيف المسمى بكنز العرفان...»

۱۳. مشرق الشمسین، شیخ بهایی، به خط احمد بن محمد خاتونی، مورخ ۱۰۲۹ هـ. (مرعشی ۲۲۲، ج ۱: ۲۲۹).
«و تشرف برقم هذا الكتاب الشريف...»

۳. سال تألیف کتاب

۱۴. رسائل صابی، به خط محمد بن الأديب، مورخ ۵۳۳ هـ. (مرعشی ۲۴۸، ج ۱: ۲۷۵).

۱۵. «وصفته... سنة أربع وسبعين وثلثمائة وكتب في سنة ثلث وثلثين وخمسمائة...»

۱۶. «... فرغ من تأليفه... سنة ثلثين وخمسمائة... ومن كتابته يوم الثلاثاء الرابع من شهر الله المبارك رمضان... سنة سبع وسبعمائة...»

۱۷. «... فرغ المصنف... في غرة محرم الحرام سنة ۶۶۷... وحرر... في العشر الأوسط من ذي القعدة الحرام ۷۲۵...»

۱۸. «... قد وقع الفراغ من نسخه... وحصل الفراغ من تأليفه يوم السبت الثالث والعشرين من ربيع الآخر سنة سبع وأربعين وستمائة...»

۱۹. «... فرغ المصنف طاب منواه جعل الله ماواه في حق محرم الحرام سنة ۶۶۷... طاب منواه جعل الله ماواه في حق محرم الحرام سنة ۶۶۷... طاب منواه جعل الله ماواه في حق محرم الحرام سنة ۶۶۷...»

۲۰. «... فرغ المصنف طاب منواه جعل الله ماواه في حق محرم الحرام سنة ۶۶۷... طاب منواه جعل الله ماواه في حق محرم الحرام سنة ۶۶۷... طاب منواه جعل الله ماواه في حق محرم الحرام سنة ۶۶۷...»

۴. تاریخ آغاز و پایان تألیف

۱۹. فرائد السلوک، اسحاق سجستانی، به خط ابوشمس غزال بن عمر قصبی، مورخ ۶۴۱ هـ. (مرعشی ۵۷۳۴: ۵، ج ۱۲۹: ۱۵).

«... و این مجموع عشر اول از ماه مبارک رجب سنة عشر و ستمائة پیاپان رسید و اول رجب (ناخوانا) در شروع وقت و این کتاب در شب سه شنبه ششم ماه رجب در سنة احدی و أربعین ستمائة... تمام شد و بخط وی نبشته آمد...»

۲۰. شرح عقاید نسفی، تفتازانی، مورخ ۸۰۷ هـ. (فرانس، A. 6800).

«... قد اتفق ابتداء تحريره في شعبان سنة خمس و ثمانمائة و اتمامه في شعبان سنة سبع و ثمانمائة...»

۵. محل تألیف کتاب

۲۱. الجبر و المقابلة، خواجه نصیر طوسی، به خط حسن بن علی طبری، مورخ ۷۲۵ هـ. (مرعشی ۴۰۶۴: ۱، ج ۶۸: ۱۱).

«فرغ المصنف... بیلده قانن و حرر... في العشر الأوسط من ذی القعدة الحرام ۷۲۵ بدار الملك سلطانيه... في المدرسة الغيانية...»

۲۲. فتوح الحرمین، به خط ویسی، مورخ ۹۸۱ هـ. (Heinz, p. 146).

«زهجرت نهصد و هشتاد و یک بود

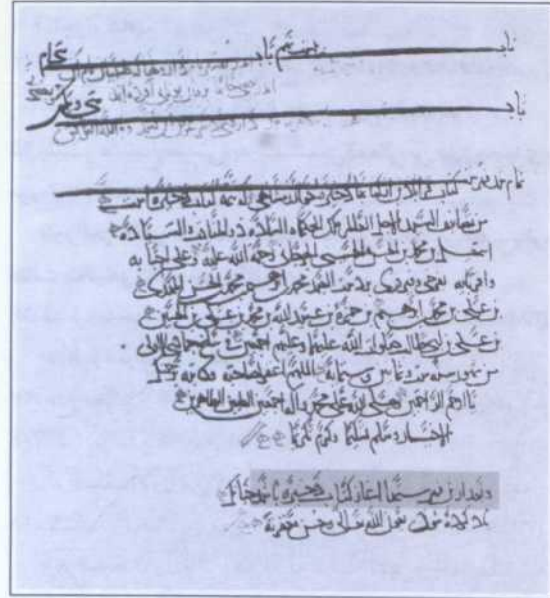
که ویسی در حرم کرد این کتابت

۲۳. درر اللثالی العمادیه، به خط ابراهیم احساسی، مورخ ۱۰۶۳ هـ. (مرعشی ۵۵۱۶: ۴، ج ۲۸۹: ۱۴).

«... و وقع كتابة هذا المجلد بعد تألیف الكتاب بولاية استرآباد... في قریبی کلپان و سروکلاته و كان تألیف الكتاب بتمامه في تلك المكان...»

۶. اجزاء کتاب

۲۴. التاريخ الكبير، بخاری، مورخ ۴۱۵ هـ. (FiMMOD, 14).
- «هذا آخر كتاب التاريخ الكبير على حروف المعجم...»
۲۵. المبسوط، شیخ طوسی، به خط شمس المعالی بن علی محمدی، مورخ ۵۰۷ هـ. (مرعشی ۲۷۶: ۱، ج ۳۰۴).
- «نجز الجزء الثاني من كتاب المبسوط... و هو السدس منه... يتلوه الثالث منه و هو كتاب المساقاة...»
۲۶. التذكرة، به خط مؤلف: ابن حمدون، مورخ ۶۴۰ هـ. (FiMMOD, 260).
- «تم الجزء الرابع... و يتلوه في الخامس...»
۲۷. فتح العزيز، رافعی، به خط حسین بن علی شیرازی، مورخ ۷۰۶ هـ. (مرعشی ۲۳۲: ۱، ج ۲۵۷).
- «تم النصف الاول من كتاب فتح العزيز في شرح الوجيز...»
۲۸. كشاف، زمخشری، مورخ ۷۰۷ هـ. (مرعشی ۳۵۹۳: ۳، ج ۳۷۵: ۹).
- «آخر المجلد الاول و فرغ من تأليفه... سنة ثلثین و خمسمائة...»
۲۹. كشاف، زمخشری، به خط حسین بن محمد، مورخ ۷۳۲ هـ. (مرعشی ۴۴۶۶: ۱۲، ج ۵۳: ۱۲).
- «هذا آخر المجلد الثالث من الكشاف...»
۳۰. مقدمة الأدب، زمخشری، به خط یونس بن حسام الدين لارندی، مورخ ۷۹۵ هـ. (ملك ۳۰۵۶: ۱، ج ۱۷۵).
- «تم تصرف الافعال و هو القمر الخامس من مقدمة الأدب...»
۳۱. من لايحضره الفقيه، شیخ صدوق، مورخ ۹۹۱ هـ. (مرعشی ۱۲۲: ۱، ج ۱۲۵).
- «... و يتلوه الجز الثاني...»
۳۲. روضة الصفا، مورخ ۱۲۷۳ هـ. (سلطنتی، دفتر ۹۴۲: ۱، ج ۱۸۸).
- «... تمام شد نسخه دفتر چهارم روضة الصفا...»
۷. تعداد مجلدات
۳۳. کلیات سعدی، به خط درویش شاه حسین اصفهانی، مورخ ۱۰۵۷ هـ. (خدابخش ۱۸۴۶).
- «تم الرسالات شش گانه... کاتبه و راقمه تراب اقدام فقرا درویش شاه حسین بن مولانا محمدرضا اصفهانی... سنة سبع و خمسين بعد الف من الهجرة النبوية...»
۳۴. روضة الصفا، به خط محمد بن علی خویی، مورخ ۱۲۶۲ هـ. (سلطنتی، دفتر ۶۰۶: تاریخ، ص ۱۹۴).
- «محمد ابن علی خونی... این کتاب مستطاب هشت جلد روضة الصفا را در یک جلد باتمام رسانید...»
۸. مندرجات کتاب
۳۵. المائة أبوسهل مسیحی، مورخ ۵۸۲ هـ. (FiMMOD, 61).
- «هذا آخر الجزء الأول من كتاب المسيحي و المعروف بالمائة و تشتمل هذه المجلدة على عشرين باباً من الكتب المفهرسة في أوکة...»

۴۲. کامل الصناعة، علی بن عباس مجوسی، به خط ابوحامد محمود بن عبدالله، مورخ ۵۵۹ هـ. (ملک ۲۵۲/۷، ج ۱: ۵۸۶).
- «تمت المقالة... من کتاب... تألیف علی بن عباس المجوسی...».
۴۳. ذخائر العقبی، محب الدین طبری، مورخ ۶۹۶ هـ. (FiMMOD, 69).
- «تم الكتاب تألیف... محب الدین احمد بن عبدالله الطبری...».
۴۴. دیوان عطار نیشابوری، به خط ابوبکر بن علی اسفراینی، مورخ ۷۳۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۷۰، ج ۲: ۸۰۴).
- «تمام شد دیوان... فریدالدوله لوالدین محمد العطار النیشابوری...».
۴۵. دیوان کمال الدین اصفهانی، به خط حسین بن علی بن محمد الطیب، مورخ ۷۳۲ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۴۶، ج ۲: ۷۷۰).
- «تم دیوان ملک الشعرا کمال الدین اسمعیل الاصفهانی...».
۴۶. اشعار و اشجار، به خط مؤلف: عبید زاکانی، مورخ ۷۶۷ هـ. (ملک ۶۰۳، ج ۲: ۲۸۰).
- «تم کتاب... علی یدی اضعف عبادالله تعالی عبید زاکانی...».
۴۷. تاج المائر، نظامی نیشابوری، به خط عنایت الله قزوینی، مورخ ۸۹۰ هـ. (Heinz p. 279).
- «تمت هذا الكتاب من مصنفات... الشیخ نظامی النیشابوری...».
۴۸. الوقف و الابتداء، ابن طیفور سجاولندی، مورخ ۸۹۶ هـ. (مرعی ۵۸۰۳، ج ۱۵: ۱۹۱).
- «تمت كتابة هذا الكتاب من تألیف... أبی جعفر محمد بن طیفور السجاولندی...».
۴۹. معراج السالکین. (دیده شده).
- به ختم آمد درین فن این کتاب (۶)
- ز ما جستن ز تو باشد اجابت
بکرد این را خود عبدالله تألیف
که از شهر بدخشان است ای حیف
۲. القاب احترام آمیز برای مؤلف
۵۰. شرح قصیده، ابوالفتح سیرافی، مورخ ۶۸۵ هـ. (Selheim, 1, p. 340).
- «فرغ من شرح القصیده... مولانا علامه الزمان مفتی الشرق والغرب الشافعی الثانی قطب الملة والحق والدين محمد بن مسعود بن محمود بن أبی الفتح السیرافی...».
۵۱. دیوان عبدالرزاق اصفهانی، به خط محمد بن خالد اصفهانی، مورخ ۷۲۲ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۴۲، ج ۲: ۷۶۸).
- «تم دیوان اشعار الامام الاجل الصدر الشهيد العالم کمال الدین جمال الاسلام سید العلماء ملک الکلام اسمعیل بن محمد بن عبدالرزاق الاصفهانی رحمة الله علیه...».
۵۲. دیوان عطار نیشابوری، به خط ابوبکر بن علی بن محمد اسفراینی، مورخ ۷۳۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۷۰، ج ۲: ۸۰۴).
- «تمام شد دیوان سلطان العارفين قدوة المحققين مفخر الزمان أملح الشعراء، فی العالم فریدالدوله لوالدین محمد العطار النیشابوری قدس الله روحه العزیز...».

۳۶. ذخیره خوارزمشاهی، اسمعیل جرجانی، مورخ ۶۸۶ هـ. (مرعی ۲۸۷، ج ۱: ۳۳۳).

«تمام شد فهرست کتاب قرا باذین از کتابها ذخیره خوارزمشاهی... و بعد ازین فهرستها آغاز کتاب ذخیره باشد چنانکه یاد کرده شود...».

۹. اطلاعات دیگر از کتاب

۳۷. مجموعه صرفی و نحوی، به خط محمد واسطی، مورخ ۶۲۲ هـ. (FiMMOD, 82).
- «مکتوب فی النسخة المنتسخ منها عارضت هذه النسخة اصل کان یخط اندلسی مع أبی الحسین الفارسی...».
۳۸. ارشاد الفقیه، محب الدین طبری، به خط محمد بن عبدالله شمشاخ، مورخ ۷۳۷ هـ. (FiMMOD, 137).
- «... و کتبت الكتاب کله الاجزاء مفرقة علی غیر توال...».
۳۹. حاشیه جلالی، به خط محمد الشهیر بالمؤید جیلانی، مورخ ۱۰۲۲ هـ. (انجمن آثار ملی - دیده شده).
- دل خسته بد و قلم شکسته
این است خط شکسته بسته
۴۰. درر اللثالی العمادیه، به خط ابراهیم احسائی، مورخ ۱۰۶۳ هـ. (مرعی ۵۵۱۶، ج ۱۴: ۲۸۹).
- «... و وقع كتابة هذا المجلد بعد تألیف الكتاب...».

(II) معرفی مؤلف توسط کاتب

۱. نام مؤلف

۴۱. العمل و الألقاب، ابوجعفر محمد بن ایوب طبری، مورخ ۵۵۸ هـ. (Heinz, p. 22).
- «تمام شد این کتاب... العمل و الألقاب فی معرفة علم الاضطراب ابوجعفر محمد بن ایوب طبری...».

۶۳. الكواكب الدراری، كرمانی، سده ۱۲ هـ. (ملك ۱۳۳۲، ج ۱، ۶۰۹).
«الشيخ... شمس الدين محمد بن يوسف بن علي الكرماني...
توفى بطريق الحجاز... سنة ست وثمانين وسبعمائة...»
۶۴. كليات سعدي، به خط محمد حسين اصفهاني، مورخ ۱۲۶۸ هـ.
(سلطنتی، دفتر ۳۸۴، ۱: ۵۴۰).
«در تاريخ فرنگ ملاحظه شد كه ... فوت او ... صد و شانزده
سال از عمرش گذشت ...»

۶. نام استاد مؤلف

۶۵. كامل الصناعة، علي بن عباس مجوسي، به خط ابو حامد
محمود بن عبدالله، مورخ ۵۵۹ هـ. (ملك ۲۵۲۵۷، ج ۱، ۵۸۶).
«... كتاب كامل الصناعة... تأليف علي بن العباس المجوسي
تلميذ أبي ماهر موسى...»

۷. مذهب و طريقت مؤلف

نقله لنفسه العبد الفقير الى الله تعالى
الراعي عموخالق الزاير و امخ العطايا
نقولا ابن سليمان المنتطب البصراني للملي
المذهب نفعه الله به امين
وكان الفراع منه يوم الثلاثاء عشر رجب ذال حجة
ادار سنة هـ و لا س و سبعمائة شهر الله تعالى

۶۶. قانون، ابن سينا، مورخ ۷۳۵ هـ. (مرعشی ۴۵۱۹، ج ۱۲، ۹۶).

۸. شغل مؤلف

۶۷. المختار من المختار من الكافي، به خط نجم بن عبدالله اديب،
مورخ ۹۲۳ هـ. (مرعشی ۴۵۹، ج ۲، ۶۶).
«علقه في اوقات متعدد و نقلاً من خط السعيد كمال الدين
علي بن حسن بن احمد المؤذن...»

۹. اطلاعات ديگر از مؤلف

۶۸. المباحث الكاملية، ياقوت حموي، مورخ ۶۲۶ هـ.
(Selheim, I, p. 226).
«و وافق فراغ هذه النسخة نقلاً من خط مؤلفها ياقوت بن
عبدالله الرومي الاصل البغدادي المنشأ الحموي المولى...»
۶۹. كليات سعدي، به خط محمد حسين اصفهاني، مورخ
۱۲۶۸ هـ. (سلطنتی، دفتر ۳۸۴، ۱: ۵۴۰).
«... در تاريخ فرنگ ملاحظه شد كه گرفتاری وی در طرابلس كه
خود شيخ در گلستان نوشته در تاريخ هزار و دويست و پنجاه و
هفت عيسوی و شش صد و هفتاد و سه هجری است...»

۵۳. ديوان حافظ، به خط مير علي كاتب، ۸۰۸ هـ. (راهنمای كتاب ۱۰، ۵۸۰).
«قد تمّ اللديوان لقدوة الشعراء ملك القراء و أفضل المتأخرين شمس
الملة و الدين مولانا محمد الحافظ الشيرازي طيب الله ثراه...»

۵۴. تاج المآثر، نظامی نيشابوری، به خط عنايت الله قزوينی، مورخ
۸۹۰ هـ. (Heinz, p. 279).
«تمت هذا الكتاب من مصنفات شيخ العالم الفاضل عمدة العلماء
في عصره قدوة الشعراء في زمانه الشيخ نظامی النيشابوری...»

۵۵. الوقف و الابتداء، ابن طيفور سجاوندی، مورخ ۸۹۶ هـ.
(مرعشی ۵۸۰۳، ج ۱۵، ۱۹۱).
«تمت كتابة هذا الكتاب من تأليف الشيخ امام الاجل الكامل في
شأنه... علي أهل زمانه أبي جعفر محمد بن طيفور السجاوندی...»

۵۶. كليات سنایی، مورخ ۱۰۰۶ هـ. (ديوان هند-ديده شده).
«تمت الكتاب الحدائق في الحقايق من كلام الشيخ الرئيس الحكيم
خاتم الشعراء زيد العصور و حيد الدهر سلطان البيان حجة الايمان شيخ الطريقة
الحقيقة ابوالمجد مجدود بن آدم السنایی الغزنوی رحمه الله...»

۳. تاريخ و محل تولد مؤلف

۵۷. عقد الجمال، برهان الدين ابراهيم بن عمر جباری، مورخ
۷۲۴ هـ. (FiMMOD, 223).
«کتبت من خط ناظمها هو اصله بمدينة الخليل...»

۵۸. الناسخ و المنسوخ، به خط مؤلف: ابن دقماق دمشقی، مورخ
۸۵۶ هـ. (FiMMOD, 25).
«علي يد محمد بن محمد ابن دقماق الدمشقی مولداً...»

۵۹. الكواكب الدراری، شمس الدين محمد كرماني، سده ۱۲ هـ.
(ملك ۱۳۳۲، ج ۱، ۶۰۹).
«الشيخ... شمس الدين محمد بن يوسف بن علي الكرماني... مولده
سنة سبع عشرة و سبعمائة في سابع عشر جمادى الآخرة منها...»

۶۰. كليات سعدي، به خط محمد حسين اصفهاني، مورخ ۱۲۶۸ هـ.
(سلطنتی، دفتر ۳۸۴، ۱: ۵۴۰).
«در تاريخ فرنگ ملاحظه شد كه تولد شيخ... در تاريخ هزار و
صد و هفتاد پنج عيسوی موافق پانصد و نوديك هجری...»

۴. محل سکونت مؤلف

۶۱. الناسخ و المنسوخ، به خط مؤلف: ابن دقماق دمشقی، مورخ
۸۵۶ هـ. (FiMMOD, 25).
«علي يد محمد بن محمد ابن دقماق... الطرابلسی سکتاً...»

۵. مدت عمر و تاريخ و محل فوت مؤلف

۶۲. مهج الدعوات، ابن طاووس، به خط عبدالرزاق بن عبدالفتاح
هروی، مورخ ۹۵۶ هـ. (مرعشی ۵۹، ج ۱، ۷۱).
«او فرغ مصنف هذا الكتاب... و توفی... ببغداد سحر يوم الاثين
خامس شهر ذي القعدة من سنة أربع و ستين و ستمائة...»

III) اطلاعات مربوط به کاتب از خود او

۱. نام کاتب (در شعر)
 - ۷۰. مجموعه شعر، به خط سلطان محمد بن نور، مورخ ۹۱۵ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۱۹، ج ۲: ۱۰۹۸).
 - ... این کتابت که نسخه ایست بدیع
 - بهر فرزند عزالدین محمود
 - بنده سلطان محمد بن نور
 - در چه ماه و چه سال ثبت نمود
 - ۷۱. مجموعه معما، به خط جمشید معمایی، مورخ ۹۴۷ هـ. (مرکزی دانشگاه، ۱/ ۲۴۹۵ ج ۱۳: ۳۴۴۰).
 - کاتب سنه سنین خود شصت و چهار
 - چون کرد شمار شد بدین نسخه دوچار
 - کردش چو سواد نام و تاریخ نوشت
 - جمشید معمایی کاتب ناچار
 - ۷۲. فتوح الحرمین، به خط ویسی، مورخ ۹۸۱ هـ. (Heinz, p. 146).
 - ز هجرت نهصد و هشتاد و یک بود
 - که ویسی در حرم کرد این کتابت
 - ۷۳. شاهنشاهنامه لقمان حسین، مورخ ۹۸۹ هـ. (یلدیز کوشکو ۲۶۵۲).
 - حقیر خاکسار از ملک شیراز
 - که خواندم علاءالدین منصور
 - ۷۴. شهنشاهنامه سلطان مراد. (دیده شده)
 - خاکپای کاتبان میرزا علی
 - سرم سربنو شکست با خیر و صواب
۲. شهرت و لقب و تخلص کاتب
 - ۷۵. دیوان عطار نیشابوری، مورخ ۷۳۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۷۰، ج ۲: ۸۰۴).
 - «... حرره ابو بکر بن علی بن محمد الاسفراینی يعرف بیاکان ...»
 - ۷۶. البیاض و السوداء، مورخ ۷۴۶ هـ. (مرعشی ۱۱۷، ج ۱: ۱۴۱).
 - «... ابو محمد علی بن محمد بن محمد بن علی الخطیب
 - بسیر جان الملقب بعماد...»
 - ۷۷. تفسیر القرآن الکریم، فرات کوفی، مورخ ۸۰۶ هـ. (مرعشی ۶۱۹، ج ۱۶: ۱۱۴).
 - «المسمى بالعفيف الدين طيفور بن سراج الدين جنيد الحافظ
 - الواعظ ...»
 - ۷۸. قرآن، مورخ ۱۱۱۲ هـ. (سلطنتی، دفتر ۹۸۴، قرآن ها، ص ۱۱۱).
 - «اقد فرغ هذا القرآن المجید... سنة اثنا عشر و المائة بعد الألف
 - ... محمد هاشم المتخلص بطائر المنشی ...»
 - ۷۹. شاهنامه، مورخ ۱۳۱۴ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۸۱۸، ج ۲: ۸۳۶).
 - «... محمدرضای متخلص به صفا الملقب به سلطان الكتاب لشکر
 - نویس شهر رمضان المبارک ۱۳۱۴»
 - ۸۰. گلستان، مورخ ۱۳۱۶ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۱۴، ج ۱: ۶۴۴).

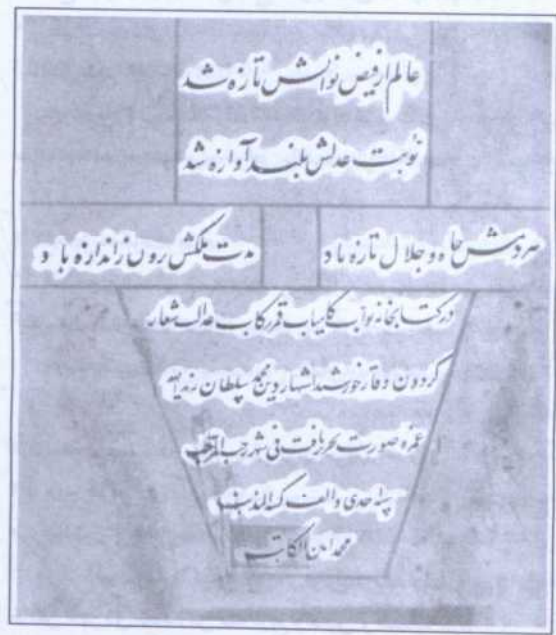
«برای تقدیمی ... این غلام جان نثار علی اکبر الملقب به دبیر السلطان تحریر نمود ...»

۸۱. دیوان سلمان ساوجی، بی تاریخ. (Heinz, p. 139).

«تیسر الفراع من تسدید هذا الادیوان الشریف لکاتبه الفقیر الی الله مسعود بن عبدالله الملقب بین الطلاب و الاحباب بسعدالدین المشهدی ...»

۳. شغل کاتب

- ۱-۳. کار کتابت
 - ۸۲. کیله و دمنه، به خط ابن کمال، مورخ ۶۶۱ هـ. (FiMMOD, 174).
 - «کتبه ... محمد بن محمد بن عمر الملقب بالحلل المعروف بابن الکمال الخطاط ...»
 - ۸۳. کیمیای سعادت، غزالی، به خط علی بن محمد الشهابی الفارسی، مورخ ۶۷۲ هـ. (FiMMOD, 157).
 - «فرغ من تحریره علی یدی ... علی بن محمد بن (ناخوانا) النساخ الشهابی الفارسی ...»
 - ۸۴. حللنامه عارفی، به خط سلطان علی مشهدی، مورخ ۸۷۴ هـ. (سلطنتی، دفتر ۶۶۳، ج ۲: ۷۵۵).
 - «وفق بكتابة هذه النسخة المنظومة اقل الکاتبین سلطان علی بن محمد المشهدی ...»
 - ۸۵. دیوان نظام هروی، به خط زین الدین محمود کاتب، مورخ ۹۰۷ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۱۹۰، ج ۲: ۱۲۵۳).
 - «مشقه العبد الفقیر المذنب زین الدین محمود الکاتب ...»
 - ۸۶. سلامان و ایسال، جامی، به خط محمد امین مذهب، مورخ ۱۰۰۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۶۸۶، ج ۱: ۲۵۸).
 - «... کتبه المذنب محمد امین الکاتب ...»

۹۷. فتوح الحرمین، به خط وریسی، مورخ ۹۸۱ هـ. (Heinz, p. 146).
در عهد شهنشاہ فلک قدر سلیم

آمد ز هری سوی حرم ابراهیم
پیوسته به کار نقش و تذهیب به سر

می برد و در آن مقام می بود مقیم
۹۸. تهذیب الأحکام، شیخ طوسی، قرن دهم، (مرعشی ۱۷۳۳، ج ۱۱۹:۵).
«کتابه العبد الفقیر الحقیر صدرالدین صحاف».

۹۹. حاشیة شرح ایساغوجی، محمد صادق، مورخ ۱۰۳۶ هـ.
(مرعشی ۹۲، ج ۱۱۰:۱).
«العبد المذنب محمد امین المذهب ...».

۳-۳. شغل های غیر کتابت

۱۰۰. ترجمان البلاغة، به خط ابوالهیجار دشیر بن دلیمسپار نجمی
قطبی، مورخ ۵۰۷ هـ. (چاپ عکسی، ترکیه ۱۹۴۱، ص ۲۶۳).
«... بر دست ابوالهیجار دشیر بن دلیمسپار نجمی القطبی الشاعر...».

بیزونامده و یاوان بمل ساگرد ی بیزون ناماده اگر
بگرد می مجوزع نرا استندی نگردم نامنگو زمانغ
از کتاب الله عزوجل

اسمیری سندان کتاب بیزوری
و به درونی و نیک اختر و فرقی
بود بیت ابوالهیجار دنیسوزن
دلیمسپار از الفی الطلی الساجز
اندراواخر نه هرا لله المسارک
زمضانیا بر باسد و هفت از هجرت
بیمامیر مجمل الطوفی مل الله علیه

و سلم

برضا و بدوش

مسارک باه

۱۰۱. اختیار الرجاله شیخ طوسی، مورخ ۵۷۷ هـ. (مرعشی ۲۶۳۶، ج ۲۰۸:۷).
«... کتب منصور بن علی بن منصور الخازن ...».

۱۰۲. اخلاق ناصری، مورخ ۶۸۰ هـ. (FiMMOD, 346).
«بر دست ... صدیق بن الخضر بن عبدالله بن شفا المنجم ...».

۱۰۳. بلابل القلاقل، به خط مؤلف، مورخ ۷۲۰ هـ. (مرعشی ۵۴۴۰،
ج ۲۲۱:۱۴).
«تم الكتاب ... علی یدی ... ابوالمفاخر علی بن ابی المکارم
محمود بن محمد بن ابی المکارم الحسنی الواعظ ...».

۱۰۴. دیوان کمال الدین اصفهانی، مورخ ۷۳۲ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۴۶،
ج ۲: ۷۷۰).
«... کتبه أقل عباد الله الرقیب (کنا) حسین بن علی بن محمد الطیب ...».

۱۰۵. قانون، ابن سینا، به خط ابن سلیمان متطبب، مورخ ۷۳۵ هـ.
(مرعشی ۴۵۱۹، ج ۴۶:۱۲).
«نقله ... ابن سلیمان المتطبب النصرانی ...».

۸۷. لطائف الکلام، به خط انوری عثمان، مورخ ۱۱۱۳ هـ.
(Heinz, p. 214).

«قد وقع الفراغ من نسخة لطائف الکلام ... بقلم شکسته حقیر
انوری عثمان از کتاب یگیچریان ...».

۸۸. گلستان، به خط محمد حسین شیرازی، مورخ ۱۲۸۰ هـ. (سلطنتی،
دفتر ۲۰۹، ج ۱: ۶۳۴).

«... بنده درگاه آسمان جاه ... (مقداری زیاد) و انا العبد کاتب
الحضرة السلطانی محمد حسین شیرازی ...».

۸۹. دیوان لامعی، به خط عنایت الله، مورخ ۱۲۹۷ هـ. (سلطنتی،
دفتر ۲۹۵، ج ۲: ۱۰۱۴).

«... صورت تمام پذیرفت دیوان قصاید حکیم لامعی جرجانی
... عنایت الله کاتب مخصوص کتابخانه مبارکه ...».

۹۰. شاهنامه، به خط محمدرضا متخلص به صفا، مورخ ۱۳۱۴ هـ.
(سلطنتی، دفتر ۱۸۱، ج ۲: ۸۳۶).

«... کاتب کتاب های مخصوص همایونی محمدرضای متخلص
به صفا، الملقب به سلطان الکتاب لشکر نویس ...».

۳-۲. کاری افزون بر کتابت (نسخه بردازی و نسخه آرایی)
۹۱. تذکرة ابن حمدون، مورخ ۶۴۰ هـ. (FiMMOD, 334).
«کتابه الفقیر الی الله تعالی علی بن محمد المجلد ...».

۹۲. مقالات دیسقوریس، به خط عبدالله بن عبدالله، مورخ
۶۴۲ هـ. (FiMMOD, 219).
«تمت مقالات ... و کتب عبدالله بن عبدالله بن بخته و
تزوکه ...».

۹۳. کیمیای سعادت، غزالی، به خط عبدالرحمن بن عبدالعزیز
کاتب، مورخ ۷۸۱ هـ. (FiMMOD, 313).
«... عبدالرحمن بن عبدالعزیز بن عبدالله الکاتب المذهب
الشیرازی ...».

۹۴. اسکندرنامه (ترکی)، به خط درویش حریری، مورخ ۸۵۹ هـ.
(BM, Or. 13837).

«... کتبه و جدوله درویش حریری ابن محمد الأورنوی ...».

۹۵. مفتاح الانشاء، به خط صمد بن محمد حریری، مورخ ۸۷۳ هـ.
(Luft, p. 43).

«... کتبه و جدوله أضعف العباد الصمد الحریری ابن محمد ...».

۹۶. فاتحة الشباب، عبدالرحمن جامی، به خط حسن بن علی مجلد،
مورخ ۹۲۸ هـ. (Left, p. 61).

«قد تمّت کتابة الذیوان ... علی یدی العبد الضعیف المعتقد
حسن بن علی المجلد ...».

چون خط و جلد هر دو کار من است
عمل بنده یادگار من است

چون من این نظم را شدم طالب
گشتم او را مجلد و کاتب

«... کتبه و جدوله أضعف العباد الصمد الحریری ابن محمد ...».

۱۰۶. البياض و السواد، به خط ابو محمد علی بن محمد خطیب، مورخ ۷۴۶ هـ. (مرعشی ۱۱۷، ج ۱۴۱:۱).

«... ابو محمد علی بن محمد بن محمد بن علی الخطیب بسیرجان...»
 ۱۰۷. مقدمه‌الادب، زمخشری، مورخ ۷۹۵ هـ. (ملک ۳۰۵۶، ج ۱:۷۲۵).
 «تم... علی یدی ناصرالدین یونس بن حسام‌الدین الحافظ اللارندی...»

۱۰۸. تفسیر القرآن الکریم، فرات کوفی، مورخ ۸۰۶ هـ. (مرعشی ۱۱۲:۱۶، ج ۱:۱۱۲).

«المسمى بالعفيف الدين طيفور بن سراج الدين جنيد الحافظ الواعظ...»
 ۱۰۹. فتوح الاسلام، مورخ ۸۲۷ هـ. (FiMMOD, 126).

«کمل هذا الكتاب علی يد ابي حامد احمد بن محمد بن عمر الأنصاري الشهير بابن صوره النقيب بالزاوية الامام الأعظم الشافعي محمد بن ادريس...»

۱۱۰. تحریر الاحکام، علامه حلی، مورخ ۸۳۳ هـ. (مرعشی ۹۱۵، ج ۱:۱۰۴۳).
 «... حسن بن علی بن حسن النجار...»

۱۱۱. المصادر، وزنی، مورخ ۸۴۱ هـ. (مرعشی ۳۰۳۳، ج ۱:۲۳۴).
 «... کاتبه و صاحبه عماد بن عبدالرحمن بن عماد الحافظ النطنزی...»

۱۱۲. خصائص، ابن ملقن، مورخ ۸۷۲ هـ. (FiMMOD, 127).
 «... لنفسه... احمد بن حسین الخیاز...»

۱۱۳. الاصطلاحات الواردة علی بطن القرآن، سمنانی، مورخ ۸۹۵ هـ. (FiMMOD, 167).

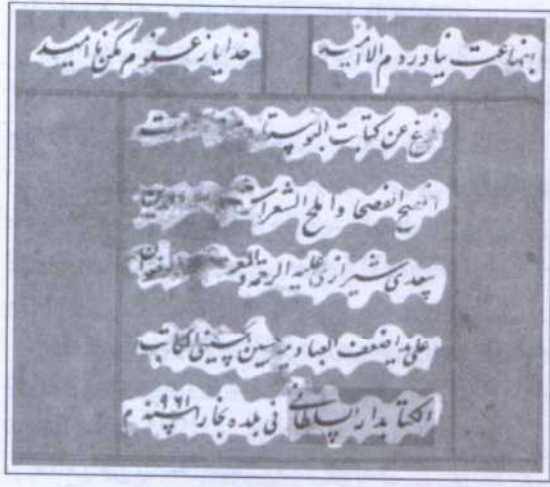
«... علی بن محمد نجار اللولسانی (شاید: اللواسانی)...»
 ۱۱۴. المختار من المختار من الکافی، مورخ ۹۲۳ هـ. (مرعشی ۴۵۹، ج ۲:۶۶).

«... فرغ من تنمیقه العبد الفقیر نجم بن عبدالله الادیب...»
 ۱۱۵. مواهب علیه، مورخ ۹۴۱ هـ. (خدا بخش ۱۱۲۶).

«تمت... بخط... جلال‌الدین محمود بن ربان حافظ کلام ملک العلام...»

۱۱۶. بوستان سعدی، مورخ ۹۶۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۱۹۷، ج ۱:۵۰۸).
 «فرغ عن کتابت البوستان... علی يد اضعف العباد میر حسین

الحسینی الكاتب الکتابدار السلطانی...»

۱۱۷. خلاصه‌الأقوال، علامه حلی، مورخ ۱۰۳۷ هـ. (مرعشی ۴۱۳۵، ج ۱:۸۵۴).
 «... علی يد العبد المذنب ابن امیر ابو الفتح خادم جامع عتیق اصفهان محمد حسین الحسینی...»

۱۱۸. جبر و مقابله، مورخ ۱۲۵۷ هـ. (مرکزی دانشگاه ۹۵۷۶، ج ۴:۸۷۴).
 «... بقلم بنده خاطی و ذره قاصر ابن محمد حسین ابن بدیع الحسینی المنجم...»

۱۱۹. دیوان حافظ و سعدی، مورخ ۱۳۰۷ هـ. (سلطنتی، دفتر ۵۴۰، ج ۲:۱۱۰۰).
 «راقم این اوراق... محمود بن مصطفی الموسوی المستوفی...»

۱۲۰. یوسف و زلیخا جامی، بی تاریخ، (Heinz, p. 221).
 «این کتاب از يد فقیر حقیر ملا محمد اسلام رئیس قراته به اتمام رسید به دعا یاد آوری باشد.»

۴. محل تولد و سکونت کاتب

۱۲۱. الناسخ و المنسوخ، مورخ ۸۵۶ هـ. (FiMMOD, 25).
 «علی يد محمد بن محمد ابن دقماق الدمشقی مولداً...»

۱۲۲. تاریخ ابوالخیر خانی، به خط حافظ بخاری، مورخ ۹۹۹ هـ. (خدا بخش ۴۶۸).

«تمام شد این کتابت تاریخ... در نشیمن قناعت به قصبه پیرمست موطن بود صورت تحریر یافت.»

۱۲۳. قرآن، مورخ ۱۰۹۶ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۰۷۱، قرآن‌ها، ص ۳۱۲).
 «العبد... ابن غلام حسین محمد صالح الکاتب المنسوب الی النیسابور...»

۱۲۴. جوامع الجامع، طبرسی، مورخ ۱۰۹۶ هـ. (مرعشی ۳۳۴۶، ج ۸:۳۹۸).
 «اتفق الفراغ من تنمیقه... علی يد... ابن محمد امین الموسوی محمد ابراهیم القاینی الساکن فی مشهد الرضوی...»

۱۲۵. تقدیس الرحمن عن تقیید الزمان و المكان، (Heinz, p. 224).
 «... کتبه... علیم الله بن عبدالرشید العباسی و اللاهوری موطناً...»

۱۲۶. معراج السالکین، (دیده شده).
 به ختم آمد درین فن این کتابت

ز ما جستن ز تو باشد اجابت
 بکرد این را خود عبدالله تألیف
 که از شهر بدخشان است ای حیف

«در حینی که بیمن تفضلات حضرت عزت عز اسمہ از قید ملازمت درگاه ... لطفعلیخان زند ... رهایی یافته ...»
 ۱۴۳. مثنوی مولانا، مورخ ۱۲۳۹ هـ. (خدابخش ۳۹۹).
 «تمت بحسن توفیقه ... بموجب ... ارشاد ... نواب نامدار ... فیض محمدخان بهادر هژیر جنگ ...»
 ۱۴۴. دیوان ناصر خسرو، به خط عبدالجواد، مورخ ۱۲۶۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۹۳، ج ۲: ۱۲۲۷).
 «در عهد دولت ... ناصرالدین شاه قاجار ... حسب الاشارات لازم البشارات ... محمدعلی بیگ که ابن اکرم اعظم ارشد ... حاجی بیژن خان ... به تحریر دیوان حکیم ناصر خسرو ... پرداخت ...»
 ۹. مذهب و طریقت کاتب
 ۱۴۵. قانون، ابن سینا، مورخ ۷۳۵ هـ. (مرعشی ۴۵۱۹، ج ۱۲: ۹۶).
 «نقله لنفسه ابن سلیمان المتطبب النصرانی الملکی المذهب ...»
 ۱۴۶. المنهج المبیین فی شرح الأربعین، مورخ ۷۷۵ هـ. (Selheim, I, p. 175).
 «علی ید... محمد بن ضرغام بن جامع بن داود لمالکی مذهباً ...»
 ۱۴۷. ارشاد السالک، مورخ ۷۸۰ هـ. (Selheim, I, p. 244).
 «فرغ من نسخه محمد بن محمد بن سلیمان البعلی الحبلی ...»

۱۴۸. تقدیس الرحمن عن تمیید الزمان و المکان. (Heinz, p. 224).
 «... کتبها... علیم الله بن عبدالرشید العباسی نسباً و التقشیدی طریقه...»
 ۱۰. وضع و حال کاتب هنگام کتابت
 ۱۴۹. فقه اللغة، ثعالبی، مورخ ۹۲۴ هـ. (مرعشی ۱۱۰، ج ۱: ۱۳۳).
 «... غایة الاضطرار...»
 ۱۵۰. تاریخ ابوالخیر خانی، به خط حافظ بخاری، مورخ ۹۹۹ هـ. (خدابخش ۴۶۸).
 «تمام شد این کتابت ... در ایامی که عزلت اختیار کرده در شمیم قناعت به قصبه پیر مست موطن بود صورت تحریر یافت.»
 ۱۵۱. الدر المنتور، به خط مؤلف: علی بن محمد عاملی، مورخ ۱۰۷۳ هـ. (مرعشی ۵۶۶، ج ۲: ۱۵۷).
 «... بقلم مؤلفه ... و جعل یومه خیراً من أمسه مع توزع البال و تشتت الفكر...»
 ۱۵۲. معیار الساعات، فیض کاشانی، مورخ ۱۰۹۲ هـ. (مرکزی دانشگاه تهران، دفتر ۹۵۰، ج ۴: ۴۸۱).
 «و اتفق الفراغ من تسویده مع تشویش الحال و تفرقة الخیال ...»
 ۱۵۳. دیوان سعدی، به خط میرزا رضا اصفهانی، مورخ ۱۲۰۳ هـ. (سلطنتی، دفتر ۳۳۷، ج ۱: ۵۸۰).
 «... در اوقاتی که سلیقه قلم شکسته رقم چون آشنایی آشنایان عصر از استقامت منحرف و طبع بنان چون طبایع دور و زمان در موافقت مختلف می بود نسخه اشعار شیخ المشایخ مصلح الدین سعدی شیرازی - قدس سره العزیز - ... به اتمام رسید...»
 ۱۵۴. جنگ زهر الانوار، به خط عباسقلی ابن محمد زکی ملقب به سیف الملک، مورخ ۱۲۵۷ هـ. (سلطنتی، دفتر ۶۲۹، ج ۱: ۳۷۳).
 «چون روزگار ناپایدار به کج رفتاری و ناسازگاری که شیوه قدیم و خطرات ناسلیم اوست ... دور از وطن مالوف و خاندان قدیم مهجور ساخت و ... از ابنای زمان بجز حقد و حسد و مکر و خدیعت متمشی نبود ... لهذا خاطر قاصر را به تحصیل علوم ادبیه عربیه و فارسیه مشغول داشت ... که هم خاطر پریشان را اسباب مشغولی شود و هم ذخیره روزگار حیات و هنگام ممات گردد ... لهذا این کتاب ... بخط پریشان و منحوس خود تحریر نمود ...»
 ۱۵۵. شیرین و فرهاد وحشی، به خط محمد حسین شیرازی، مورخ ۱۲۶۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۸۰۴، ج ۲: ۱۱۳۶).
 «... در هنگامی که با نامالیامات روزگار اختلال احوال به حد کمال بود خصوصاً از شدت تب و نوبه این مهجور رنجور بود متوجه تحریر این نسخه گردید...»
 ۱۵۶. مجمل التواریخ، سیاقی، به خط فضل الله حسینی شیرازی، مورخ ۱۲۶۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۵۸۵، تاریخ، ص ۳۹۰).
 «... در کمال دلتنگی و پریشانی حواس در تحریر این تاریخ پرداخت ...»

۱۷۲. التوضیح الأتوار، حبله رودی، مورخ ۱۰۰۱ هـ. (مرعشی ۱۲۸، ج ۱: ۱۴۹).

«...الفقیر الی الله...»

۱۷۳. النجم الثاقب، حلّی، مورخ ۱۰۱۷ هـ. (مرعشی ۱۷۵، ج ۱: ۱۹۱).

«...العبد الحقیر المعترف بالمعجز والتقصیر...»

۱۷۴. مشرق الشمسین، شیخ بهایی، مورخ ۱۰۲۹ هـ. (مرعشی ۲۲۲، ج ۱: ۲۴۹).

«...العبد الضعیف التّحیف...»

۱۷۵. مشرق الشمسین، شیخ بهایی، مورخ ۱۰۲۹ هـ. (مرعشی ۲۲۲، ج ۱: ۲۴۹).

«...أحوج المحتاجین...»

۱۷۶. حاشیة شرح الایساغوجی، محمدصادق، مورخ ۱۰۳۶ هـ. (مرعشی ۹۲، ج ۱: ۱۱۰).

«...العبد المذنب...»

۱۲. مناسبت های تفاخر کاتب

۱۷۷. الوسیلة، ابن حمزه، به خط سعید بن سعدالدین بن سعید تبریزی (تبریزی؟)، مورخ ۸۹۴ هـ. (مرعشی ۲۹۱، ج ۱: ۳۳۶).

...کتابی نوشتم به صد عز و ناز

بوقت جوانی به عمر دراز

من از مرگ ترسم که آید فراز

کتابم فروشد به نرخ پیاز

۱۷۸. فاتحة الشباب، به خط حسن بن علی مجلد، مورخ ۹۲۸ هـ. (Luft, p. 61).

تا جهاتی هست باد پاینده

سخن از جامی و خط بنده

چون من این نظم را شدم طالب

گشتم او را مجلد و کاتب

۱۵۷. مجمل التواریخ، سیاقی، به خط حبیب الله نوری، مورخ ۱۲۶۹ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۹۶۴، تاریخ، ص ۳۹۴).

«... سمت نگارش یافت ... در کمال ضعف بنیه و رشحه (شاید: رعشه) دست و افسردگی دماغ امید که خداوند عاقبت امور را بخیر گرداند.»

۱۵۸. ذوالفقاریه، به خط مؤلف: احمد بن محمد شریف تنکابنی، مورخ ۱۲۸۵ هـ. (مجلس، ۱۴۸، ج ۱۹: ۱۳۶).

«قد تمت هذه الرسالة... في ليل الرابع والعشرون... اذا ذهب منه عشرة سائمه (...؟) حين يحوية اصوات الدياك واستراحة الاناس... و حالكوني تحت الكرسي الكثير الحرات و شربت الحجاى... قدحات كنت مع الطهارة للحدثات... الصلوات التامات.»

۱۱. خضوع و خشوع کاتب نسبت به خود

۱۵۹. نهج البلاغة شریف رضی، مورخ ۶۴۹ هـ. (مرعشی ۵۵، ج ۱: ۶۵).

«العبد الفقیر...»

۱۶۰. تهذیب النکت، سمرقندی، مورخ ۶۸۷ هـ. (مرعشی ۵۰، ج ۱: ۶۲).

«...الراجی...»

۱۶۱. مبادئ الوصول، علامة حلّی، مورخ ۷۰۳ هـ. (مرعشی ۴، ج ۱: ۱۹).

«...اضعف عبادالله...»

۱۶۲. نهاية الأصول، علامة حلّی، مورخ ۷۲۲ هـ. (مرعشی ۲۷۷، ج ۱: ۳۰۵).

«...العبد الضعیف المحتاج الی رحمة ربّه اللطیف...»

۱۶۳. البيان، شهيد اول، به خط علی بن محمد بن حرّ عاملی، مورخ ۸۴۳ هـ. (مرعشی ۶۷، ج ۱: ۷۸).

«...الفقیر الراجی...»

۱۶۴. جنة الحصن الحصين، جزری، مورخ ۸۶۵ هـ. (مرعشی ۱۲۴، ج ۱: ۳۵۱).

«...العبد المذنب العلیل... المسکین الفقیر الی الله...»

۱۶۵. منهاج الكرامة، علامة حلّی، مورخ ۹۴۱ هـ. (مرعشی ۴۹، ج ۱: ۵۸۱).

«...العبد الضعیف المحتاج الی رحمة الله...»

۱۶۶. مهج الدعوات، رضی الدین حلّی، مورخ ۹۵۶ هـ. (مرعشی ۵۹، ج ۱: ۷۱).

«...العبد الراجی...»

۱۶۷. صیغ العقود، محقق کرکی، مورخ ۹۶۲ هـ. (مرعشی ۱۳۳، ج ۱: ۱۵۳).

«...الضعیف الحقیر الفقیر...»

۱۶۸. كنز العرفان، فاضل مقداد، مورخ ۹۷۹ هـ. (مرعشی ۵۸، ج ۱: ۱۰۵).

«...الضعیف المفتقر...»

۱۶۹. شمسیه، قمی نیشابوری، مورخ ۹۸۲ هـ. (مرعشی ۵۳، ج ۱: ۷۴).

«...العبد الفقیر الی الله الغنی...»

۱۷۰. من لایحضره الفقیه، شیخ صدوق، مورخ ۹۹۱ هـ. (مرعشی ۱۲۲، ج ۱: ۱۴۵).

«...أحوج خلق الله...»

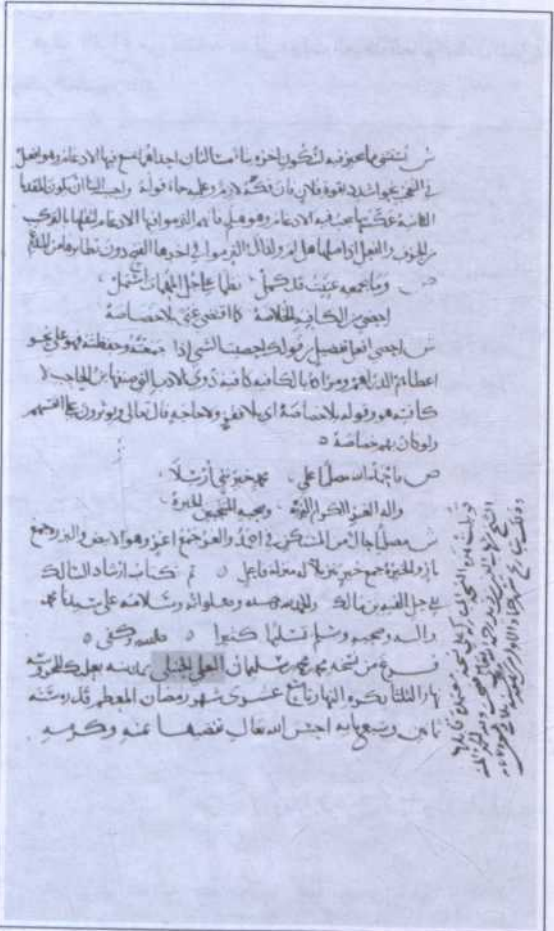
۱۷۱. الالفة، شهيد اول، سده ۱۰ هـ. (مرعشی ۶۷، ج ۱: ۸۰).

«...العبد الفقیر الی مولاه الراجی فداه...»

«در حینی که یمن تفضلات حضرت عزت عز اسمه از قید ملازمت درگاه ... لطفعلیخان زند ... رهایی یافته ...»
 ۱۴۳. مثنوی مولانا، مورخ ۱۲۳۹ هـ. (خدابخش ۳۹۹).
 «تمت بحسن توفیقه ... بموجب ... ارشاد ... نواب نامدار ... فیض محمدخان بهادر هژبر جنگ ...»
 ۱۴۴. دیوان ناصر خسرو، به خط عبدالجواد، مورخ ۱۲۶۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۹۳، ج ۲: ۱۲۲۷).
 «در عهد دولت ... ناصرالدین شاه قاجار ... حسب الاشارات لازم البشارات ... محمدعلی بیگ که ابن اکرم اعظم ارشد ... حاجی بیژن خان ... به تحریر دیوان حکیم ناصر خسرو ... پرداخت ...»
 ۹. مذهب و طریقت کاتب
 ۱۴۵. قانون، ابن سینا، مورخ ۷۳۵ هـ. (مرعشی ۴۵۱۹، ج ۱۲: ۹۶).
 «نقله لنفسه ابن سلیمان المتطبب النصرانی الملکی المذهب ...»
 ۱۴۶. المنهج المبیین فی شرح الأربعین، مورخ ۷۷۵ هـ. (Selheim, I, p. 175).
 «علی ید... محمد بن ضرغام بن جامع بن داود لمالکی مذهباً...»
 ۱۴۷. ارشاد السالک، مورخ ۷۸۰ هـ. (Selheim, I, p. 244).
 «فرغ من نسخه محمد بن محمد بن سلیمان البعلی الحنبلی ...»

۱۴۸. تقدیس الرحمن عن تعیید الزمان و المکان. (Heinz, p. 224).
 «... کتبها... علیم الله بن عبدالرشید العباسی نسباً و النقبندی طریقه...»
 ۱۰. وضع و حال کاتب هنگام کتابت
 ۱۴۹. فقه اللغة، ثعالبی، مورخ ۹۲۴ هـ. (مرعشی ۱۱۰، ج ۱: ۱۳۳).
 «... غایة الاضطرار...»
 ۱۵۰. تاریخ ابوالخیر خانی، به خط حافظ بخاری، مورخ ۹۹۹ هـ. (خدابخش ۴۶۸).
 «تمام شد این کتابت ... در ایامی که عزلت اختیار کرده در نشیمن قناعت به قصبه پیر مست موطن بود صورت تحریر یافت.»
 ۱۵۱. الدر المنثور، به خط مؤلف: علی بن محمد عاملی، مورخ ۱۰۷۳ هـ. (مرعشی ۵۶۶، ج ۲: ۱۵۷).
 «... بقلم مؤلفه ... و جعل یومه خیراً من أمسه مع توزع البال و تشتت الفكر...»
 ۱۵۲. معیار الساعات، فیض کاشانی، مورخ ۱۰۹۲ هـ. (مرکزی دانشگاه ۴۸۱، ج ۴: ۹۵۰).
 «وافق الفراغ من تسویده مع تشویش الحال و تفرقة الخیال ...»
 ۱۵۳. دیوان سعدی، به خط میرزا رضا اصفهانی، مورخ ۱۲۰۳ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۳۷، ج ۱: ۵۸۰).
 «... در اوقاتی که سلیقه قلم شکسته رقم چون آشنایی آشنایان عصر از استقامت منحرف و طبع بنان چون طبایع دور و زمان در موافقت مختلف می بود نسخه اشعار شیخ المشایخ مصلح الدین سعدی شیرازی - قدس سره العزیز - ... به اتمام رسید...»
 ۱۵۴. جنگ زهر الانوار، به خط عباسقلی ابن محمد زکی ملقب به سیف الملک، مورخ ۱۲۵۷ هـ. (سلطنتی، دفتر ۶۲۹، ج ۱: ۳۷۳).
 «چون روزگار ناپایدار به کج رفتاری و ناسازگاری که شیوه قدیم و خطرات ناسلیم اوست ... دور از وطن مألوف و خاندان قدیم مهجور ساخت و ... از ابنای زمان بجز حقد و حسد و مکر و خدیعت متمشی نبود ... لهذا خاطر قاصر را به تحصیل علوم ادبیه عربیه و فارسیه مشغول داشت ... که هم خاطر پریشان را اسباب مشغولی شود و هم ذخیره روزگار حیات و هنگام ممات گردد... لهذا این کتاب ... بخط پریشان و منحوس خود تحریر نمود...»
 ۱۵۵. شیرین و فرهاد وحشی، به خط محمد حسین شیرازی، مورخ ۱۲۶۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۸۰۴، ج ۲: ۱۳۳۶).
 «... در هنگامی که با نامالیامات روزگار اختلال احوال به حد کمال بود خصوصاً از شدت تب و نوبه این مهجور و رنجور بود متوجه تحریر این نسخه گردید...»
 ۱۵۶. مجمل التواریخ، سیاقی، به خط فضل الله حسینی شیرازی، مورخ ۱۲۶۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۵۸۵، تاریخ، ص ۳۹۰).
 «... در کمال دلتنگی و پریشانی حواس در تحریر این تاریخ پرداخت ...»

۱۷۲. التوضیح الأتوار، حبله رودی، مورخ ۱۰۰۱ هـ. (مرعشی ۱۲۸، ج ۱: ۱۴۹).

«...الفقیر الی الله...»

۱۷۳. النجم الثاقب، حلّی، مورخ ۱۰۱۷ هـ. (مرعشی ۱۷۵، ج ۱: ۱۹۱).

«...العبد الحقیر المعترف بالعجز والتقصیر...»

۱۷۴. مشرق الشمسین، شیخ بهایی، مورخ ۱۰۲۹ هـ. (مرعشی ۲۲۲، ج ۱: ۲۴۹).

«...العبد الضعیف النحیف...»

۱۷۵. مشرق الشمسین، شیخ بهایی، مورخ ۱۰۲۹ هـ. (مرعشی ۲۲۲، ج ۱: ۲۴۹).

«...أحوج المحتاجین...»

۱۷۶. حاشیة شرح الایساغوجی، محمدصادق، مورخ ۱۰۳۶ هـ. (مرعشی ۹۲، ج ۱: ۱۱۰).

«...العبد المذنب...»

۱۲. مناسبت های تفاخر کاتب

۱۷۷. الوسیلة، ابن حمزه، به خط سعید بن سعدالدین بن سعید تبریزی (تبریزی؟)، مورخ ۸۹۴ هـ. (مرعشی ۲۹۱، ج ۱: ۳۳۶).

...کتابی نوشتم به صد عزّ و ناز

بوقت جوانی به عمر دراز

من از مرگ ترسم که آید فراز

کتابم فروشد به نرخ پیاز

۱۷۸. فاتحة الشباب، به خط حسن بن علی مجلد، مورخ ۹۲۸ هـ. (Luft, p. 61).

تا جهاتی هست باد پاینده

سخن از جامی و خط بنده

چون من این نظم را شدم طالب

گشتم او را مجلد و کاتب

۱۵۷. مجمل التواریخ، سیاقی، به خط حبیب الله نوری، مورخ ۱۲۶۹ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۹۶۴، تاریخ، ص ۳۹۴).

«... سمت نگارش یافت ... در کمال ضعف بنیه و رشحه (شاید: رعشه) دست و افسردگی دماغ امید که خداوند عاقبت امور را بخیر گرداند.»

۱۵۸. ذوالفقاریه، به خط مؤلف: احمد بن محمد شریف تنکابنی، مورخ ۱۲۸۵ هـ. (مجلس، ۱۴۸، ج ۱۹: ۱۳۶).

«قد تمت هذه الرسالة... فی لیل الرابع والعشرون... اذا ذهب منه عشرة سائمه (...؟) حین یجویه اصوات الדיاک واستراحة الاناس... و حالکونی تحت الكرسي الكثير الحرات و شربت الحجاى... قدحات كنت مع الطهارة للحدثات... الصلوات التامات.»

۱۱. خضوع و خشوع کاتب نسبت به خود

۱۵۹. نهج البلاغة شریف رضی، مورخ ۶۴۹ هـ. (مرعشی ۵۵، ج ۱: ۶۵).

«العبد الفقیر...»

۱۶۰. تهذیب الذکة، سمرقندی، مورخ ۶۸۷ هـ. (مرعشی ۵۰، ج ۱: ۶۲).

«...الراجی...»

۱۶۱. مبادئ الوصول، علامة حلّی، مورخ ۷۰۳ هـ. (مرعشی ۴، ج ۱: ۱۹).

«...اضعف عبادالله...»

۱۶۲. نهاية الوصول، علامة حلّی، مورخ ۷۲۲ هـ. (مرعشی ۱۳۷، ج ۱: ۳۰۵).

«...العبد الضعیف المحتاج الی رحمة ربّه اللطیف...»

۱۶۳. البيان، شهید اول، به خط علی بن محمد بن حرّ عاملی، مورخ ۸۴۳ هـ. (مرعشی ۶۷، ج ۱: ۷۸۱).

«...الفقیر الراجی...»

۱۶۴. جنة الحصن الحصین، جزری، مورخ ۸۶۵ هـ. (مرعشی ۲۴، ج ۱: ۳۵).

«...العبد المذنب العلیل... المسکین الفقیر الی الله...»

۱۶۵. منهاج الکرامة، علامة حلّی، مورخ ۹۴۱ هـ. (مرعشی ۴۹، ج ۱: ۵۸۱).

«...العبد الضعیف المحتاج الی رحمة الله...»

۱۶۶. مهج الدعوات، رضی الدین حلّی، مورخ ۹۵۶ هـ. (مرعشی ۵۹، ج ۱: ۷۱).

«...العبد الراجی...»

۱۶۷. صیغ العقود، محقق کرکی، مورخ ۹۶۲ هـ. (مرعشی ۱۳۳، ج ۱: ۱۵۳).

«...الضعیف الحقیر الفقیر...»

۱۶۸. کنز العرفان، فاضل مقداد، مورخ ۹۷۹ هـ. (مرعشی ۵۸، ج ۱: ۱۰۵).

«...الضعیف المقتدر...»

۱۶۹. شمسیه، قمی نیشابوری، مورخ ۹۸۲ هـ. (مرعشی ۵۳، ج ۱: ۱۷۴).

«...العبد الفقیر الی الله الغنی...»

۱۷۰. من لایحضره الفقیة، شیخ صدوق، مورخ ۹۹۱ هـ. (مرعشی ۱۲۲، ج ۱: ۱۴۵).

«...أحوج خلق الله...»

۱۷۱. الالفیة، شهید اول، سده ۱۰ هـ. (مرعشی ۶۷، ج ۱: ۸۰).

«...العبد الفقیر الی مولاه الراجی فداه...»

۱۷۹. قرآن، به خط محمد بن محمد صادق اصفهانی، مورخ ۱۳۱۳ هـ. (سلطنتی، دفتر ۶۶، قرآن‌ها، ص ۴۶).

فرمان خدا بر حسب امر امام
آن بر همه اهل علم سلطان همام
از خامه خوشخرام شمس الکتاب

خوشر ز خط پریوشان گشت تمام
۱۸۰. گلستان سعدی و پریشان قآنی، به خط علی الحسینی (چاپ سنگی دوره ناصری، بی تا): (کتاب هفته، مقاله محمد گلبن، ش ۴۵، اسفند ۸۰) هر کس که به صفحه ختم دیده گشاد

دل بر خط دلبران مهوش نهاد
در عالم خط متم مسلم امروز
استادان را چنین خطی دست نداد

۱۳. انجام کتاب و انجامه کتاب

۱۸۱. قواعد المرام، ابن میثم، به خط ابو الفتح احمد بن ابی عبدالله بلکو، مورخ ۷۱۷ هـ. (مرعشی ۴، ج ۱: ۱۸).
«اتفق فراغ مصنفه و مؤلفه... میثم بن علی بن میثم البحرانی... فی الغرین من ربیع الاول سنة ست و سبعین و ستمائة و وقع الفراغ من کتبه... لسنة سبع عشرة و سعمائة بسلطانية... ابی الفتوح احمد بن ابی عبدالله بلکوبن ابی طالب الأوی...»

۱۸۲. مثنوی مهر و مشتری، به خط شاعر: عصار تبریزی، مورخ ۷۸۰ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۱۷۵، ج ۲: ۷۸۷).

«تم الكتاب بعون الله و حسن توفيقه... و قد کتب... فی آخر الکتاب هذا العبارت فرغ من تتمیق هذا الکتاب ناظمه و هو احقر عباد الله الغفار محمد بن محمد العصار التبریزی اصلح الله شأنه ضحوة يوم عاشورا سنة ثمانین و سعمائة هجرية و جعل تذکرة، و تحفة لخدمة صاحب الاعظم... غیاث الدنيا والدين سلطان محمود عظم الله جلال قدره...»
۱۸۳. تذکرة نصر آبادی، به خط مؤلف: محمد طاهر نصر آبادی، مورخ ۱۰۹۱ هـ. (وزیری یزد).

«... بعد از آنکه یکی به خط خود در کتابت آورده، کاتب دیگری به ترتیب این نسخه مأمور کرد، و به مقابله نظری کمینه رسید. امید که چون این نسخه سایر و ساری گردد و به نظر بصیرت راست بینان مشرف شود، فقیر پروری مسلوک داشته خاصه اصلاح دریغ ندارند، و اگر چیزی ترک شده باشد داخل نموده، زواید و ناپسند را اخراج کنند. غرض یادآوری است، اگر نه من کیستم و چیستم که ممیز سخن توانم بود...»

۱۸۴. تذکرة نصر آبادی، به خط بابا احمد بختیاری، مورخ ۱۰۹۱ هـ. (وزیری یزد).

«تمت التذکرة الشعر، صورت اتمام و نقش اختتام پذیرفت این گلشن بدایع نگار و گلزار همیشه بهار که طالبان فیض معارف و حقایق از معانی کامیاب و متعششان وادی طلب از طراوت الفاظش سیرابند، در سالی که گل گلشن خیال از آن می دمدم. علی يد الضعیف گوشه گیر قناعت و سازگاری سبز علی بابا بختیاری عفی عنه. امید که اگر سهوی در کتابت یابند به خامه احماض اصلاح نمایند.»

۱۴. اطلاعات دیگر از کاتب

۱۸۵. اخلاق ناصری، به خط صدیق بن خضر منجم، مورخ ۶۸۰ هـ. (FiMOD, 346).

«بر دست... صدیق بن الخضر بن عبدالله بن شفا المنجم المرافی ابوه»
۱۸۶. نان و حلو، شیخ بهایی، به خط سیف الله افشار، مورخ ۱۳۱۴ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۷۱۷، ج ۱: ۱۳۸).

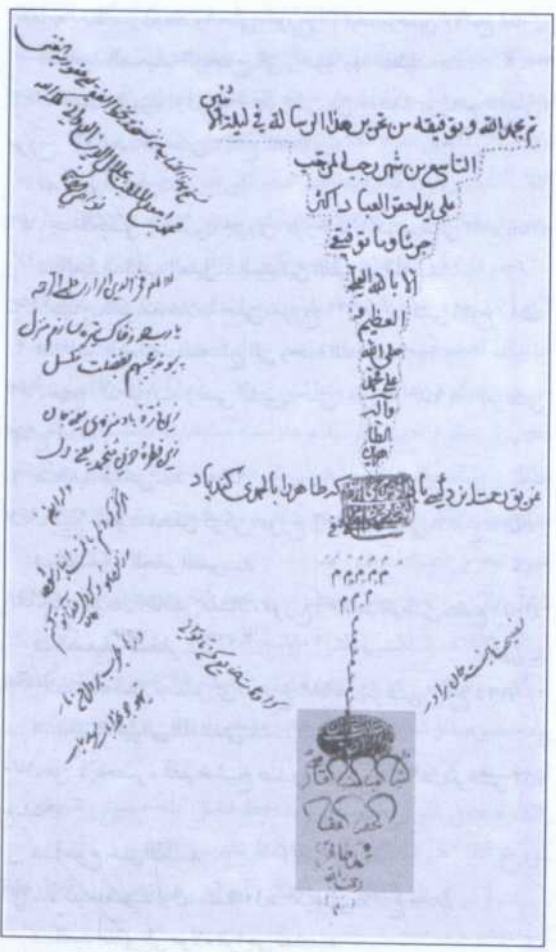
«به عرض آستان... امیر نظام روحی فداه، نواده مرحوم علینقی خان سرتیپ چاکر غلام سیف الله پسر علی خان سرتیپ افشار... تحریر و تقدیم نمود...»

۱۸۷. بوستان سعدی، به خط علی نقی الشریف، مورخ ۱۳۴۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۶۳، ج ۱: ۵۱۱).

«میرزا ابراهیم خان قوام الملک... به این بنده... علی نقی الشریف ابن المرحوم میرزا یوسف مذهب باشی... اشارتی فرمود تا به استتساح این نامه نامی... خامه گشایم...»

۱۵. مهر کاتب

در بعضی از نسخه‌ها، کاتب انجامه را با مهر خود به پایان برده است.
۱۸۸. شرح الملخص فی الهيئة، مورخ ۱۱۰۷ هـ. (Selheim, 1, p. 158).

۲۰۱. زبدة التفاسیر، شکر الله کاشانی، مورخ ۱۰۷۲ هـ. (مرعشی ۳۴۲، ج ۱: ۲۶۶).

«... بمقام کوکوا احماها الله من الاسواء...».

۲۰۲. جوامع الجامع، طبرسی، مورخ ۱۰۹۶ هـ. (مرعشی ۳۳۴، ج ۱: ۳۹۸).
«اتفق الفراغ من تميقة... على يد... ابن محمد امين الموسوى
محمد ابراهيم القابني الساكن في مشهد الرضوى...».

۱-۲. ابناء عمومي

۲۰۳. فردوس الاخبار بمأثور الخطاب، مورخ ۵۴۶ هـ. (ديده شده).
از مدرسه عماديه واقع در محله ظفرآباد ياد شده است.

۲۰۴. مختلف الرواية سمرقندی، به خط محمد بن احمد سمرقندی،
مورخ ۵۹۱ هـ. (FiMMOD, 297).

«وقع الفراغ... في مدينة سيواس... في مدرسة سلجوقی
میرانشاه بن قاورد...».

۲۰۵. شرح قصيدة الأنصاري، ابو الفتح سیرافي، مورخ ۶۸۵ هـ.
(Selheim, 1, p. 340).

«فرغ من شرح القصيدة في المدرسة العميدة بشيراز...».

۲۰۶. شرح التلويحات، ابن كمونه، مورخ ۷۰۴ هـ. (ملك ۹۳۴، ج ۱: ۳۹۱).
«وقع الفراغ من نسخه يوم الاثنين اول الصبح العاشر
ربيع الاول سنة الأربع وسبعائة هجرية في المدرسة النظامية
بدار السلام مدينة بغداد...».

۲۰۷. طبقات الفقهاء، ابواسحاق شيرازي، مورخ ۷۳۴ هـ.
(FiMMOD, 196).

«فرغ بمسجد المختار رحمه الله بربض مدينة هيت...».

۲۰۸. نقد النقود في معرفة الوجود، حيدر آملی، مورخ ۷۶۸ هـ.
(ملك ۵۹۸، ج ۱: ۷۷۵).

«... اتفق الفراغ من تسويد هذه الاوراق... ثمان وستين و
سبعائة على يد مؤلفها و متشيها... حيدر بن علي بن حيدر العلوي
الحسيني الآملي... بالمشهد الشريف القروي...».

۲۰۹. فتوح الاسلام، به خط ابن صورته، مورخ ۸۲۷ هـ. (FiMMOD, 126).
«كامل هذا الكتاب... بالزاوية الامام الاعظم الشافعي
محمد بن ادریس...».

(IV) اطلاعات درباره کتابت نسخه

۱. محل کتابت

۱-۱. محله و شهر و آبادی

۱۸۹. مجمل اللغة احمد رازی، به خط محمد بن موسی خویی،
مورخ ۴۵۷ هـ. (ملك ۳۴۶، ج ۱: ۶۴۲).

«فرغ من نسخ هذا الكتاب.. بشهر سلماص».

۱۹۰. فتوح الشام، به خط محمد بن ابراهيم، مورخ ۶۱۳ هـ.
(FiMMOD, 11).

«انجز فتوح الشام... فرغ من نسخه عشية يوم الاحد الثاني و
العشرين... و ذلك بالقدس الشريف...».

۱۹۱. التيسير في التفسير، نسفی، به خط محمد بن محمد بن علی
بخاری، مورخ ۶۴۸ هـ. (FiMMOD, 255).

«... يخجنده في سكه يقال لها كويجة توتستان».

۱۹۲. لطائف الحكمة قاضي سراج الدين أرموي، به خط محمد بن
محمود ملقب به حميد مخلصي بخاری، مورخ ۶۸۴ هـ. (FiMMOD, 68).

«تم كتاب... في بلدة قونية...».

۱۹۳. ديوان عثمان مختاري، محمد شاه بن علی اصفهاني، مورخ
۶۹۲ هـ. (FiMMOD, 344).

«بردست... ساكن به محلت كردن...».

۱۹۴. قواعد المرام، ابن ميثم، به خط ابی الفتوح احمد بن بلكو آوی،
مورخ ۷۱۷ هـ. (مرعشی ۴، ج ۱: ۱۸۱).

«ووقع الفراغ من كتابته بسلطانية...».

۱۹۵. بلايل القلائل، محمود واعظ حسني، به خط پسر مؤلف: علی
واعظ حسني، مورخ ۷۲۰ هـ. (مرعشی ۵۴۴، ج ۱: ۲۲۱).

«تم الكتاب... في بلدة فاروق من كورة اصطخر...».

۱۹۶. ديوان علاء الدولة سمناني، مورخ ۷۳۶ هـ. (FiMMOD, 326).
«ای شاه مبارک قدم ميمون فال
وی ماه خجسته طلعت مشكين حال
گر لال شوم سنوال لادری شنوی

انگار که از شرم رخت هستم لال
... بصوفيا ياد خداداد».

۱۹۷. شرح حاوی، قزوینی، به خط مسعود بن طاهر، مورخ ۷۶۸ هـ.
(FiMMOD, 282).

«... اندر شهر شام... بنده صاحب دلان مسعود بن طاهر نيشت
شرح حاوی را بحمد الله و المنّة تمام...».

۱۹۸. الوقف و الابتداء، ابن طيفور سجاولندی، مورخ ۸۹۶ هـ.
(مرعشی ۵۸۰۳، ج ۱۵: ۱۹۱).

«تمت كتابة هذا الكتاب... في بلدة أبيورد...».

۱۹۹. سبحة الأبرار، جامی، مورخ ۹۵۸ هـ. (Heinz, p. 220).
«... هرکوفين هو من توابع سمرقند...».

۲۰۰. کنز العرفان، فاضل مقداد، مورخ ۹۷۹ هـ. (مرعشی ۸۵، ج ۱: ۱۰۵).
«... في بلدة قاسان...».

«كل هذا العجايب على يد الفتيحة الى الله تعالى
، ابني حامد احمد بن محمد بن غيرته
، الانصاري الزهير باسن
، صون للقيب
، بن زاوية الامام
، الاعظم
، الشافعي محمد بن ادریس».

۲۲۱. درر الثالی العمادية، به خط ابراهيم احسايى، مورخ ۱۰۶۳ هـ.
(مرعى ۵۵۱۶، ج ۱۴: ۲۸۹.)
«وقع كتابة هذا المجلد بعد تأليف الكتاب بولاية استرآباد... فى قريتي كلبان وسرو كلاته...»
۲۲۲. الخوايج و الجوايج، قطب الدين راوندى، مورخ ۱۰۹۵ هـ.
(مرعى ۱۲۸۶، ج ۴: ۸۴.)
«تم هذا الكتاب... على يد ابن عبد الرحيم بن عبدالرشيد الكرماني ساكن مدرسة الخان فى الشيراز...»
۲۲۳. گلستان، به خط على اكبر دبير السلطان، مورخ ۱۳۱۶ هـ. (سلطنتى، دفتر ۲۱۴، ج ۱: ۶۴۴.)
«... تحرير نمود... به قيصره منزل يلاقى حضرت مستطاب... آقاي ميرزا على اصغر خان امين السلطان...»
۲۲۴. مظهر العجايب، به خط زين العابدين، بى تاريخ، (خدايخش ۴۱۶.)
«نسخه مظهر العجايب... تحريراً فى... در خانقاه حقايق و معارف آگاه سيد غلام حسن...»

۱-۳. نام شهرها با توصيف

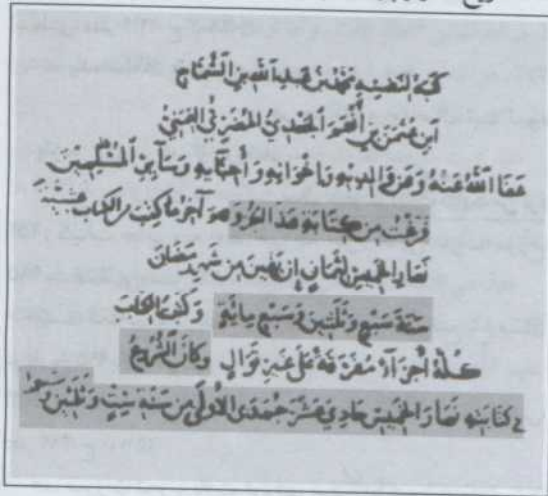
۲۲۵. الكامل فى التاريخ، به خط محمد بن احمد معروف به فوطى، مورخ ۶۱۹ هـ. (FiMMOD, 12.)
«... آخر الكتاب... بمحروسة مدينة السلم...»
۲۲۶. حل مشكلات القرآن، ابن موفق، مورخ ۶۶۱ هـ. (Selheim, I, p. 226.)
«ووافق فراغ هذه النسخة... بئفر حلب...»
۲۲۷. الجبر و المقابلة، خواجه نصير طوسى، مورخ ۷۲۵ هـ. (مرعى ۴۰۶۴، ج ۱۱: ۶۸۱.)
«... حرر... حسن بن على الطبرى فى العشر الأوسط من ذى القعدة الحرام ۷۲۵ بدارالملك سلطانية...»
۲۲۸. شرح العمدة، ابن مالك، مورخ ۷۳۴ هـ. (مرعى ۱۱۱۹، ج ۳: ۲۹۱.)
«كتبه الفقير... عبدالرحمن بن محمد بن العتايقى... فى دارالسلام بغداد...»
۲۲۹. المحيط الاعظم، به خط سيد حيدر آملى، مورخ ۷۷۷ هـ. (مرعى ۳۰۱، ج ۱: ۳۰۱.)
«... وقد اتفق ذلك سلخ شوال بالمشهد المقدس الغروى...»

۲۱۰. الرشاد فى شرح الارشاد، شريف گرگاني، به خط حاجى بابا محمد حسيني، مورخ ۸۸۵ هـ. (مرعى ۵۵۸۷، ج ۱۴: ۳۵۲.)
«... بشيراز المحفوظة فى القبة المقدسة الشريفة الشريفة الوالديه...»
۲۱۱. شرح فصول بقراط، ابن نفيس، مورخ ۸۹۵ هـ. (مرعى ۴۶۸۵، ج ۱۲: ۲۷۲.)
«وقد تمت... فى مدرسة الشريفة العالية گوهرشاد بيگم...»
۲۱۲. تذكرة الفقهاء، علامه حلى، به خط جامى بن بدر بن برکه اسدى، مورخ ۹۰۵ هـ. (مرعى ۱۶۱۱، ج ۵: ۱۴.)
«ووافق الفراغ منه نسخاً على يد العبد... فى بلدة الحلة... فى محلة الجامعين فى مسجد الشيخ العالم الفاضل الكامل الشيخ عبدالسميع بن فياض الاسدى...»
۲۱۳. منية اللبيب، ضياء الدين حلى، به خط محمد بن شرف الدين على حسيني، مورخ ۹۷۵ هـ. (مرعى ۱۵۷۷، ج ۴: ۳۸۴.)
«ووافق الفراغ من تميم كتابت... فى بلدة المؤمنين قاسان... فى بقعة الدار الشفا...»
۲۱۴. فتوح الحرمين، به خط ويسى، مورخ ۹۸۱ هـ. (Heinz, p. 146.)
... زهجرت نهصد وهشتادويك بود

که ويسى در حرم كرد اين كتابت
۲۱۵. ديوان شرف قزوينى، به خط عنايت الله كاتب شيرازى، مورخ ۹۸۱ هـ. (خدايخش ۲۳۹.)
«تمام شد ديوان ميرزا شرف... در بستان بهشت مشهور به باغ شاهى فى دارالملك شيراز...»
۲۱۶. من لا يحضره الفقيه، شيخ صدوق، به خط عبد الله بن حسن تسترى، مورخ ۹۸۹ هـ. (مرعى ۱۲۲، ج ۱: ۱۲۵.)
«قد وقع الفراغ من كتابه... وكان ذلك فى مشهد مولانا و مولى الامم على بن ابي طالب...»
۲۱۷. كليات جامى، به خط خواجه خواوند بن ميرك، مورخ ۹۹۵ هـ. (سلطنتى، دفتر ۳۱۳، ج ۱: ۲۳۸.)
«تمت الكتاب بعون الملك الوهاب در بلدة محفوظه سمرقند در موضع باغ ميدان در تاريخ ۹۹۵ باتمام رسيد...»
۲۱۸. ديوان امير عليشير نوابى، به خط شاه حسين بن فخر الدين على شهابى هروى، مورخ ۱۰۱۴ هـ. (سلطنتى، ج ۱: ۷۹.)
«باتمام رسيد و باختتام انجاميد ديوان نوابى در كتابخانه... والى ملك خراسان خانلار خاتى خان الزمانى حسين حسن شاملو...»
۲۱۹. صفوة الصفه، ابن بزاز، به خط مير خليل جامى، مورخ ۱۰۳۵ هـ. (خدايخش ۲۲۴.)
«... باتمام رسيدن كتابت در بلدة مرو شاهجهان در سر مزار شيخ نورالدين محمد خافى...»
۲۲۰. ارشاد الأذهان، علامه حلى، مورخ ۱۰۶۲ هـ. (قم ۶۳۷۳.)
«... در قهوه خانه باقر در خدمت ملا محمد تقيا...»

۲. تاریخ آغاز و پایان کتاب

۲۴۴. ارشاد الفقیه، محب الدین احمد بن عبدالله طبری، به خط محمد بن عبدالله شمآخ، مورخ ۷۳۷ هـ. (FiMMOD, 137).
 «فرغت من کتابه هذا الجزء... سنة سبع وثلثین و سبع مائة... و كان الشروع فی کتابته نهار الخمیس حادی عشر جمادی الأولى من سنة ست و ثلثین و سبعمئة».

۲۴۵. الکافی، کلینی، به خط محمد بن احمد بن ناصر الدین حسینی حلّی، مورخ ۹۸۰ هـ. (مرعشی ۳۸۲، ج ۱۰: ۱۹۸).
 «... هذا الكتاب بدأ فی نسخه فی شهر صفر و قد ختم بالسعادة فی شهر شوال المبارک سنة ثمانین و تسعمائة هجرية».

۳. تاریخ کلی کتاب

۲۴۶. ترجمان البلاغة رادویانی، به خط ابو الهیجار دشرین ديلمسپار نجمی قطبی، مورخ ۵۰۷ هـ. (جاب عکسی، ترکیه ۱۹۴۱، ص ۲۶۳).
 «... اندر اواخر شهر الله المبارک رمضان سال بر پانصد و هفت از هجرت ...».

۲۴۷. قانون، ابن سینا، مورخ ۵۶۱ هـ. (ملک ۴۵۰، ج ۱: ۵۶۱).
 «و فرغ من تحريره يوم الخمیس الرابع من شهر الله الاصم و رجب سنة ثصا...».

۲۴۸. دیوان عثمان مختاری، به خط محمد شاه بن علی اصفهانی، مورخ ۶۹۲ هـ. (FiMMOD, 344).
 «بر دست ... محمد شاه بن علی بن محمود اصفهانی ... روز سه شنبه ربیع الآخر سنة ۶۹۲...».

۲۴۹. شرح حاوی، قزوینی، به خط مسعود بن طاهر، مورخ ۷۶۸ هـ. (FiMMOD, 282).
 «... حادی عشر ربیع الأول اندر شهر شام روز یکشنبه گذشته ذال و سین و حاز عام ...».

۲۵۰. بیان، شهید اول، به خط علی بن محمد بن حر عاملی، مورخ ۸۴۳ هـ. (مرعشی ۶۷، ج ۱: ۷۸).
 «فرغ من تعلیقه ... ثمانمائه و ثلث و أربعین هجرية...».

۲۳۰. مفتاح الانشاء، به خط صمد بن محمد حریری، مورخ ۸۷۳ هـ. (Luft, p. 43).

«تمت الكتاب ... فی دار الشراذنه ...».

۲۳۱. نسخه به خط عبدالصمد علاء الدین محمد خوافی، مورخ ۸۷۴ هـ. (Selheim, I, p. 317).
 «تمت کتابه هذه الحواشی ... فی دار السلطنة هراة ... بمقام مدرسة قراجه جلال الدین قاسم الفرنخودی...».

۲۳۲. حالنامه عارفی، مورخ ۸۷۴ هـ. (سلطنتی، دفتر ۶۶۳، ج ۲: ۷۵۵).
 «وفق بکتابه هذه النسخة المنظومة ... بدار السلطنة هراة ...».

۲۳۳. دیوان حسینی (به ترکی)، مورخ ۹۰۵ هـ. (هاروارد-دیده شده).
 «خدم بکتابه هذه الأبیات المیمونة المبارکة ... بدار السلطنة هراة».

۲۳۴. منية اللیب، ضیاء الدین حلّی، به خط محمد بن شرف الدین علی حسینی، مورخ ۹۷۵ هـ. (مرعشی ۱۵۷۷، ج ۴: ۳۸۴).
 «و وافق الفراغ من تميم کتابت ... فی بلدة المؤمنین قاسان ...».

۲۳۵. دیوان، شرف قزوینی، مورخ ۹۸۱ هـ. (خدا بخش ۲۳۹).
 «تمام شد دیوان میرزا شرف در ... دار الملک شیراز ...».

۲۳۶. حدیقه سنایی، مورخ ۱۰۷۰ هـ. (سلطنتی، دفتر ۳۰۴، ج ۱: ۶۶۱).
 «تمت الكتاب ... در دار السلطنة اصفهان ...».

۲۳۷. کشف الأسرار، به خط مؤلف: سید نعمت الله جزایری، مورخ ۱۰۹۴ هـ. (مرعشی ۱۲۲، ج ۱: ۱۲۵).
 «الجزو الأول من کتاب ... فی دار المؤمنین شوشتر ...».

۲۳۸. و صاف الحضرة، فضل الله شیرازی، مورخ ۱۱۱۲ هـ. (سلطنتی، دفتر ۷۵۶، تاریخ، ص ۴۴۸).
 «... و بتوفیق دادار جهان در دار السلطنة اصفهان ... تمام بود».

۲۳۹. مرآت الخیال، شیرخان، مورخ ۱۱۴۷ هـ. (Heinz, p. 52).
 «... باتمام رسید ... در بلدة دار الخلافة شاهجهان آباد ...».

۲۴۰. دیوان هاتف، به خط محمدرضا انصاری، مورخ ۱۲۰۵ هـ. (مرکزی دانشگاه، ثبت ۱۷۹۲).
 «... در دار الامان کرمان ... قلم شکسته رقم به تسوید این اوراق مبادرت نمود ...».

۲۴۱. رد علی رد القوائین، به خط مؤلف: ابوالقاسم بن حسن گیلانی، مورخ ۱۲۱۵ هـ. (مرعشی ۱۲۵۵، ج ۴: ۵۶).
 «و قد فرغ من نسخ هذه الأوراق ... فی دار الایمان قم ...».

۲۴۲. جبر و مقابله، مورخ ۱۲۵۷ هـ. (مرکزی دانشگاه ۹۵۷/۶، ج ۴: ۸۷۴).
 «در آخر شعبان المعظم ... در دار السلطنة اصفهان در کمال استعجال به قلم ... در آمد ...».

۲۴۳. دیوان انوری، به خط یحیی قریب. (دیده شده).
 «هو - در دار العبادة یزد نوشته اند ...».

۲۵۱. مجموعه شعر، به خط سلطان محمد بن نور، مورخ ۹۱۵ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۱۹، ج ۲: ۱۰۹۸).

... بنده سلطان محمد بن نور

در چه ماه و چه سال ثبت نمود

پانزده روز رفته از رمضان

سال هجرت (۹۱۵) کتابت من بود

۲۵۲. کلیات جامی، به خط خواجه خواند بن میرک، مورخ ۹۹۵ هـ. (سلطنتی، دفتر ۳۱۳، ج ۱: ۳۳۸۱).

«تمت الكتاب ... در بلدة محفوظه سمرقند در موضع باغ میدان در تاریخ ۹۹۵ با تمام رسید ...»

۲۵۳. بوستان سعدی، به خط شاه قاسم، مورخ ۱۰۱۴ هـ. (سلطنتی، دفتر ۳۹۹، ج ۱: ۵۱۷۱).

«... صورت تحریر یافت غره شهر صفر ۱۰۱۴ کتبه شاه قاسم ...»

۲۵۴. گلستان، به خط میرعماد حسنی، مورخ ۱۰۲۳ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۹۰۲، ج ۱: ۶۰۸۱).

«تم الكتاب ... فی اواخر شهر ربیع الثانی سنة ثلاث و عشرين والف من الهجرة النبویة ...»

۲۵۵. مثنوی مولانا، مورخ ۱۲۶۰ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۳، ج ۱: ۳۳۶۱).

«در یوم سه شنبه دهم شهر جمادی الاول سنه ۱۲۶۰ در ... سمت اتمام یافت ...»

۲۵۶. خمسه نظامی، به خط شهاب الدین بن منصور، (Heinz, p. 189).

«تمت ... حرره فی التاريخ عشر مائة ... شهاب الدین بن منصور ... گرز تاریخش پیرسند از تور گوی رفیق بیستم ماه ربیع الاول و سالی هزار»

۴. مدت کتابت نسخه

۲۵۷. فراند السلو که اسحاق سجسانی، به خط ابوشمس غزال بن عمر قصبی، مورخ ۶۴۱ هـ. (مرعشی ۵۷۳۴، ج ۵: ۱۲۹۱۵).

«... و این کتاب ... تمام شد و بخط وی نوشته آمد و مدت یک سال از آن تاریخ ما تقدم که ذکر رفت در دست بماند ...»

۲۵۸. اسکندرنامه بحری، مورخ ۱۲۳۲ هـ. (Meiye 299).

«تمام شد ... کتاب موصوف را در عرضه یک ماه به اتمام رسانید»

۲۵۹. روضة الصفاه مورخ ۱۲۶۲ هـ. (سلطنتی، دفتر ۶۰۶، تاریخ، ص ۱۹۴).

«... محمد ابن علی خوئی در عرض مدت سه سال این کتاب مستطاب هشت روضة الصفار را در یک جلد به اتمام رسانید ...»

۲۶۰. مثنوی مولانا، به خط محمد علی حسینی قاینی، مورخ ۱۲۶۶ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۶، ج ۱: ۳۰۴۱).

«این کتاب مستطاب ... قرب سالی پنج می گذشت که به رنج این فقیر کتابت آن مشغول بود ...»

۲۶۱. دیوان خواجوی کرمانی، به خط احمد بن عبدالباقی، مورخ ۱۳۱۵ هـ. (Heinz, p. 248).

«... در شیراز به ید اقل الکتاب احمد بن عبدالباقی در کمال سرعت و شتاب پانزده روزه تحریر شد». ۱۶۹ ورق در مدت پانزده روز.

۲۶۲. بوستان سعدی، به خط علی نقی الشریف، مورخ ۱۳۴۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۶۳، ج ۱: ۵۱۱۱).

«میرزا ابراهیم خان قوام الملک ... به این بنده ... علی نقی الشریف ابن المرحوم میرزا یوسف مذهب باشی ... اشارتی فرمود تا به استنساخ این نامه نامی ... خامه گشایم ... و در مدت هفت ماهش نوشتم».

۵. نظارت و سرپرستی بر کتابت

۲۶۳. روضة الصفاه خواند میر، به خط عربشاه، مورخ ۱۰۹۳ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۸۹۰، تاریخ، ص ۲۰۷).

«چون حکومت بر خواجه درویش قرار گرفت و نه ماه قضیه بگذشت درویش عزیز با خواجه علی مؤید گفت ... به ضبط و اهتمام عالیجناب بلند قدر رفیع ... خواجه میر محمد یعقوب کتابدار رقم نمود بنده احقر ... عربشاه ...»

۶. تکمیل و مرتب کردن متن

۲۶۴. تذکره نصرآبادی، به خط مؤلف: محمد طاهر نصرآبادی، مورخ ۱۰۹۱ هـ. (وزیری یزد).

«... بعد از آنکه یکی به خط خود در کتابت آورده، کاتب دیگری به ترتیب این نسخه مأمور کرد، و به مقابله نظری کمینه رسید ...»

۲۶۵. شاهنامه، به خط علی اصغر همدانی، (سلطنتی، دفتر ۲۲۴۷، ج ۲: ۸۶۶).

«حسب الاشارة عالی جناب خجسته صفات ... میرزا محمد ناتمامی های اول و آخر کتاب شاهنامه را بعضی خود و بعضی را ... حاجی علی اکبر شیرازی (ظ: بسمل) و یک دو ورق را شاگردی دیگر است کتاب نمود. لیکن به هیچ وجه مطالب آخر کتاب شاهنامه دستگیر فقیر نشد. مشهور است که آخر شاهنامه خوش است گویا به عکس باشد ...»

۲۶۶. شهنشاه نامه سلطان مراد. (دیده شده)

چون سید لقمان بن سید حسین

کرد تکمیل کتاب مستطاب

۲۶۷. قرآن، به خط محمد رحیم نیشابوری، مورخ ۱۰۷۷ هـ. (سلطنتی،

دفتري ۹۹۴، قرآن‌ها، ص ۱۳۵).

«قد شرفت بتتميق هذا الكلام المبين ... محمد رحيم النيسابوري هذا القرآن السادس عشر.»

۲۶۸. قرآن، به خط ابن غلام حسين محمد صالح کاتب، مورخ ۱۰۹۶ هـ. (سلطنتی، دفتري ۱۰۷۱، قرآن‌ها، ص ۳۱۲).

«العبد ... ابن غلام حسين محمد صالح الكاتب ... وهذا هو المصحف الذي كتبه بعد ثمان والمائة ...»

۲۶۹. أمل الامل، به خط مؤلف: حر عاملی، مورخ ۱۰۹۷ هـ. (ملک ۵۹۹، ج ۶۱:۱).

«... و فرغ من كتابة هذه النسخة الرابعة من المسودة الثالثة في أوائل شعبان من السنة المذكورة و كتب مؤلفه محمد الحر ...»

۲۷۰. قرآن، به خط محمد هاشم طایر منشی، مورخ ۱۱۱۲ هـ. (سلطنتی، دفتري ۹۸۴، قرآن‌ها، ص ۱۱۱).

«قد فرغ هذا القرآن المجيد ... سنة اثنا عشر والمائة بعد الالف ... محمد هاشم ... القرآن الثالث عشر والمائة.»

۲۷۱. قرآن، به خط عبدالله بن عاشور، مورخ ۱۲۰۱ هـ. (سلطنتی، دفتري ۱۰۲۷، قرآن‌ها، ص ۲۱۵).

«قد فرغ من تسويد هذا القرآن ... لصاحب ... حاجي ابراهيم كارلاداني و ... قران التسعة والثلاثون ۳۹.»

۲۷۲. قرآن، به خط محمد علی اليزدی بن ملا محمد شعرباف، مورخ ۱۲۰۸ هـ. (سلطنتی، دفتري ۱۰۱۴، قرآن‌ها، ص ۷۸۶).

«قد تشرفت بكتابة هذا المجلد العاشر من كتاب الله المجيد ... محمد علی اليزدی ...»

۲۷۳. قرآن، به خط ابن عاشور، مورخ ۱۲۳۳ هـ. (سلطنتی، دفتري ۶۵۱، قرآن‌ها، ص ۲۲).

«... حسب الخواهش ... حاجي محمد اسماعيل شهير به زرساز

تاجر اصفهاني اتمام يافت. و آن نود و ششم.»

۲۷۴. قرآن، به خط ابن محمد علی، مورخ ۱۲۴۷ هـ. (سلطنتی، دفتري ۱۰۶۳، قرآن‌ها، ص ۲۸۹).

«... كتبت مع هذا القرآن خمس عشر قرآناً ...»

۲۷۵. متنوی مولانا، به خط محمد صالح استرآبادی، مورخ ۱۳۱۴ هـ. (Heinz, p. 124).

«هذه هي النسخة الثالثة التي استسخنتها بخطي اشاعة و اشتهاراً ...»

۲۷۶. تقدیس الرحمن عن تقييد الزمان و المكان، به خط مؤلف: علیم الله نقشبندي (Heinz, p. 224).

«هذا النسخة الثالثة كتبها الفقير ... علیم الله بن عبدالرشيد ...»

۸. کتابت های دیگر کاتب

۲۷۷. شاهنامه فردوسی، به خط محمد رضا، مورخ ۱۱۸۹ هـ. (سلطنتی، دفتري ۲۷۴، ج ۸۵۴:۲).

«حسب الفرمودة عاليشان ... اسمعيل سلطان خيوشاني ... بتاريخ او اخر شهر رجب المرجب سنة ۱۱۸۹ كتاب شاهنامه مزبور

سمت اتمام پذيرفت ... اين بنده ضعيف را متكفل حال و لطف سامی را مراقب احوال فرموده مأمور به تحرير و اتمام كتاب مزبور و ساير كتب

ديگر مشتمل بر خمسة نظامی، کلیات سعدي، ديوان خواجه حافظ، سبعة جامی، اوار مهلی که پیش از این کتاب شاهنامه به اتمام رسيد فرمودند ...»

۲۷۸. ديوان سعدي، به خط عبدالعلي بن محمد حسين نائینی، مورخ ۱۲۸۹ هـ. (مرکزی دانشگاه، ثبت ۱۱۲۷۶).

«... هرگز نتوانسته ام ساعتی بيکار بنشينم و خود اين را نوعی از جنون ميدانم که شخصی خود را فرصت ندهد که قليانی بکشد و

کمر درد بگيرد و باز مشغول باشد. باری با وجود آنکه همیشه مشغول ديوانی داشته ام و در آنجا نیز زياد چيز نويسی کرده هر گاه از دفتري

و حساب به خانه می آمدم مشغول کتاب نويسی می شدم، چه در اصفهان، چه در طهران و چه در تبريز که زياد توقف داشته ام. در

شهرهای ديگر نیز توقف بوده، نوشته ام و هر گاه کتابی را تمام می کردم و نسخه تازه موجود نبود مکرر همان کتاب را از سر

می گرفتم. مکرر شده است. از آن جمله همين کتاب کلیات را که از قرار تفصيل عرض می کنم نوشته ام. ساير كتب معتبر از جمله

شاهنامه فردوسی و خمسة نظامی و برهان قاطع و ساير کتابها متعدد. آنچه کلیات نوشته شده از قرار تفصيل حاشیه است: همين کتاب

که به تاريخ شهر ربيع الثاني ۱۲۸۹ نوشته شده که نهم جلد است. نمی دانم ديگر عمر باقی است که باز بنويسم یا آخر کتاب است.

اللهم اجعل خاتمة أمورنا خيراً بجاه محمد و آله. تفصيل کتاب کلیات اين بود و ساير كتب بسيار است از احاديث و دواوين و

غيره که عجاله آنچه در خاطر م هست در اينجا می نويسم زیرا که زياد در اصفهان ماند که ندانستم چه شد و خاطر م نيست که

به که داده ام ...»

در معنی از دست بسته از کار کز تیران
در حدیث از غیر تیران

در معنی از دست بسته از کار کز تیران
در حدیث از غیر تیران

در معنی از دست بسته از کار کز تیران
در حدیث از غیر تیران

در معنی از دست بسته از کار کز تیران
در حدیث از غیر تیران

معلوم باد که این بند هکن و کار از بد و غیره سال بخیر که بخت گشت چهار
یا قدری کمتر باشد که گشته است بر کز نوشته ام ساهی بکار بنشینم و خود این
نوعی از خون بی نام که شخصی خود را وقت ندید که قبلاً گشته و کمر در کبر
و باز شوق باشد باری و چون آنکه همیشه نقل دیوانه داشته ام و در آنجا
بیزاری و چیز نویسی که هر که از در و صاحب بگانه می آید
شوق کند بویسی بی چه در اینها چه در طهران و چه در
که زیاده توفیق داشته ام در شهرهای دیگر نیز توفیق
نوشته ام و هرگاه که در راتم بگردم و نوشته
موجود بود که در این کتاب از کز گفتم
گورنده هست از بخود بین کند
بکتابت را که از توفیق علی
بکتم نوشته ام ساهی
مستبر از جوش همت

فردوسی و

ایران ناطق و دیگران بنا سعد
فردوسی و

در معنی از دست بسته از کار کز تیران
در حدیث از غیر تیران

در معنی از دست بسته از کار کز تیران
در حدیث از غیر تیران

در معنی از دست بسته از کار کز تیران
در حدیث از غیر تیران

۹. انگیزه کتابت نسخه
۲۷۹. الاقتصاد في الاعتقاد، غزالی، مورخ ۵۴۳ هـ. (FIMMOD, 249).

«فی حال طلب العلم و تعلمه من الشيخ الامام الاجل الاستاذ
علاءالدين ...»

۲۸۰. نهج البلاغة، شريف رضى، مورخ ۶۴۹ هـ. (مرعشى ۵۵، ج ۱، ۶۵)
«ایام سکونه لتحصيل العلم بقريه مکدحو (؟) هي من توابع خوارزم»
۲۸۱. حديقه سنایی، مورخ ۱۰۷۰ هـ. (سلطنتی، دفتر ۳۰۴، ج ۱، ۶۶۱).

«... جهت رفع دلگیری در مقام تضييع کاغذ و مرکب آمده نوشته شد...»
۲۸۲. جنگ زهر الانوار، به خط عباسقلی ابن محمد زکی ملقب به
سیف الملک، مورخ ۱۲۵۷ هـ. (سلطنتی، دفتر ۶۲۹، ج ۱، ۳۷۳).

«چون ... خاطر قاصر را به تحصیل علوم ادبیه عربیه و فارسیه
مشغول داشت ... از کتب ادبیه عرب و عجم و ترک و دیلم التقاط کرد...
که هم خاطر پریشان را اسباب مشغولی شود و هم ذخیره روزگار حیات
و هنگام ممات گردد... لهذا این کتاب مستطاب ... را تحریر نمود...»
۲۸۳. مجمل التواریخ، سیاقی، به خط فضل الله حسینی شیرازی،
مورخ ۱۲۶۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۵۸۵، تاریخ، ص ۳۹۰).

«چون ... صاحب معظم ... مقرب الحضرت الخاقان حاجی
محمدخان هنگامی که در طهران تشریف داشتند از اقل السادات
عاصی فضل الله الحسینی شیرازی خواستمند و فرمایش
فرمودند که این تاریخ را استکتاب نموده در امثال امر سرکار
صاحب معظم در کمال دلتنگی و پریشانی حواس در تحریر این
تاریخ پرداخت ...»

۱۰. استعجال در کتابت نسخه

۲۸۴. مجموعه، معروف بغدادی، سده ۹ هـ. (سلطنتی، ۲۸۴، ج ۲، ۱۰۸۴).

«کتابه العبد الضعیف علی سبیل الاستعجال ...»
۲۸۵. تحفة الاحرار، جامی، به خط سلطان علی مشهدی، مورخ
۹۲۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۲۵، ج ۱، ۱۵۵).

«کتابه العبد... سلطان علی مشهدی علی سبیل الاستعجال ...»
۲۸۶. حالنامه عارفی، به خط سلطان حسین هروی، مورخ ۹۶۳ هـ.
(سلطنتی، دفتر ۲۲۲۲، ج ۲، ۷۵۱).

«کتابه العبد سلطان حسین الهروی علی سبیل السرعة...»
۲۸۷. دیوان سعدی، به خط میرزا رضا اصفهانی، مورخ ۱۲۰۳ هـ.
(سلطنتی، دفتر ۲۳۷، ج ۱، ۵۸۰).

«... نسخه اشعار شیخ المشایخ مصلح الدین سعدی شیرازی
- قدس سره العزیز - را بجهت اینکه خود مسود ضبط نماید در
نهایت تعجیل تحریر و تضييع این الواح و اوراق نموده ...»

۲۸۸. دیوان خواجوی کرمانی، به خط احمد بن عبدالباقی، مورخ
۱۳۱۵ هـ. (Heinz, p. 248).

«... در شیراز به ید اقل الکتاب احمد بن عبدالباقی در کمال
سرعت و شتاب پانزده روزه تحریر شد». ۱۶۹ ورق در مدت
پانزده روز.

۲۸۹. معینیه، خواجه نصیر طوسی، بی تاریخ، (مرکزی دانشگاه ۱۰۹۴،
ج ۴، ۹۵۳).

«بر سبیل اجمال به تقدیم رسید... اگر طغیان قلمی یا خللی در
عبارات یا مفهوم یا سهو در... معذور باید داشت که بر... ارتجال
در حال استعجال اتفاق افتاد ...»

۲۹۰. دیوان میرزا کامران، بی تاریخ، (خدابخش ۲۳۷).
«تمت دیوان ... علی طریق الاستعجال ...»

۱۱. هنگام کتابت نسخه

۲۹۱. مختصر لشرح الشواهد، عینی حنفی، به خط محمد بن ابی الفتح
فیومی، مورخ ۸۵۳ هـ. (FIMMOD, 71).

«تم... فی لیله یسفر صباحها غداً یوم السبت و هو...»
۲۹۲. درر اللالی العمادیه، به خط ابن ابی جمهور احسائی، ۹۰۱ هـ.
(ملک ۶۰۹، ج ۱، ۲۹۰).

«... فی ملازمة الملك الأعظم... احمد الکورکی ...»
۲۹۳. کليات سعدی، به خط درویش شاه حسین اصفهانی، ۱۰۵۷ هـ.
(خدابخش ۱۸۴۶).

«تم الرسالات شش گانه ... در وقتی که در رکاب ... علی مردان خان
عازم سفر ... بلخ بودیم به طریق یادگار ... سمت تحریر و صورت
اتمام پذیرفت.»

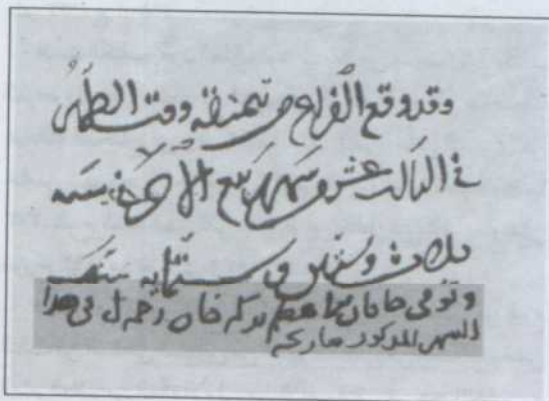
۲۹۴. ارشاد الأذهان، علامه حلی، مورخ ۱۰۶۲ هـ. (قم ۶۳۳).
«... در قهوه خانه باقر در خدمت ملا محمد تقی...»
۲۹۵. اثار سهیلی، به خط اسماعیل بن گل محمد، مورخ ۱۲۹۴ هـ.
(ملی تبریز، ۲۷۸۵).

خطم مشوش است و پریشان چو زلف یار
عیس ممکن که در شب هجران نوشته ام

۱۲. ذکر وقایع عصری وقت کتابت

۲۹۶. مقدمه الأدب، زمخشری، مورخ ۱۳ ربیع الثانی ۶۶۳ هـ.
(FIMMOD, 220).

«و قد وقع الفراغ من تنمیقه وقت الظهر... و توفی خاقان الأعظم
بر که خان رحمه الله فی هذا الشهر المذكور بتاریخه.»

۲۹۷. غایة المرآة، به خط مؤلف سید نعمت الله جزایری، مورخ ۱۰۹۲ هـ. (مرعشی ۶۲۸: ۱۶: ۱۳۰).

«فرغ منه مؤلفه... سنة اثنين وتسعين بعد الألف... حرسها الله تعالى من شر الأشرار وكيد الفجار - وفي ذلك الوقت كان مرجع أمور عربستان والمتصرف فيه...»

۲۹۸. جنگ، به خط علی اصغر همدانی، مورخ ۱۲۴۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۵۳۵، ج ۲: ۱۱۲۰).

«... از آنجا که هر چیزی را نصیبی و بهره ای است و هیچکس را قدرت در بهره کسی نمی باشد مهدیعلی خان بهادر خراسانی که از جانب وزیر پادشاه فرنگ به ایلچی گری ایران آمده بود خواهشمند این مجموعه گردید...»

۲۹۹. مثنوی مولانا، به خط محمد علی حسینی قاینی، مورخ ۱۲۶۶ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۶، ج ۱: ۳۰۴).

«... از آنجا که در این مدت درین ولایت بمقتضیات... اسباب پریشانی عمومی خلایق جمع بود خاصه اهل کمال و هنر که مانند درم ناروا و متاع بی بها ببقدر و خوار در نظرها ذلیل و بی مقدار بودند... تا در این اوقات... حشمت الدوله... نواب حمزه میرزا... امر به احضار این دعاگو فرمودند... داعی شوق محرک شد که این کتاب را تمام و به نام نامی و اسم گرامی آن... انجام دهد.»

۷) گاه شماری کتابت

۱. گاه شماری هجری قمری / هلالی / نبوی / مصطفوی

۳۰۰. اخلاق ناصری، خواجه نصیر طوسی، به خط ابوالعباس عبدالله بن فتح بُنداری، مورخ ۶۷۹ هـ. (مرعشی ۳۲۲: ۹: ۱۳۰).

«تم الكتاب... سنة تسع وسبعين و ستمائة وكان فراغ مصنفه منه في شهور سنة ثلث وثلثين و ستمائة هجرية نبوية...»

۳۰۱. مقدمات للاناجيل، به خط صلیبیا بن یوحنا، مورخ ۷۷۳ هـ. / ۱۳۳۶ م. (FiMMOD, 135).

«... ووافق الفراغ في العشر الأوسط من شهر آب سنة الف وستماية سبعة وأربعين لتاريخ الاسكندر اليوناني الموافق لسنة الف وثلثمائة ستة وثلثين مسيحية المجانس للمحرم سنة سبعمائة سبعة وثلثين هلالية...»

۳۰۲. جنگ ترکی، به خط خلیل تبریزی، مورخ ۹۴۳ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۷۶۳، ج ۱: ۳۵۰).

«تمت الكتاب بعون الملك الوهاب نقل من كتابت زبدة الكتاب المرحوم المغفور سلطانعلی المشهدی رفع الله قدره. علی يد أضعف عبادالله المحتاج الى رحمة الله الملك الغنی خلیل التبریزی فی خامس شهر محرم الحرام سنة ۹۴۳ فی الهجرة النبوية المصطفوية.»

۳۰۳. شرح لمعه، شهید ثانی، به خط ابن خلیل بن مظفر دماندی، مورخ ۱۰۹۲ هـ. (مرعشی ۶۱۲: ۱۶: ۲۰۸).

«الفراغ من تسويدها في الساعة الثالثة من الثلث الثالث من اليوم الثالث من السادس من الشهر السادس من السنة الثانية من العشر العاشر من المائة الأولى من الألف الثاني من هجرة الخاتم...»

۱-۱. صفات و القاب ماه های قمری

۳۰۴. ترجمه ابیات کلیل و دمنه، مورخ ۶۲۶ هـ. (FiMMOD, 155).

«تم شرح الأشعار... في منتصف رجب المرجب...»

۳۰۵. المقامات التیمیة اللزومیة، ابو طاهر محمد بن یوسف، به خط صالح بن محمد بن فایق، مورخ ۶۵۰ هـ. (FiMMOD, 43).

«تم جمع المقامات... يوم الأربعاء لأربع خلون من شهر الله الأصب رجب المبارك...»

۳۰۶. جامع الفصولین، به خط الحاجی علی بن موسی الحاجی بخشش، مورخ ۸۷۰ هـ. (FiMMOD, 274).

«تم الكتاب... في يوم الجمعة من أيام شهر المحرم المبارك...»

۳۰۷. حلیة الکمیت، به خط احمد بن الخطیب العلائی، مورخ ۸۸۳ هـ. (FiMMOD, 10).

«... ووافق الفراغ من كتابته يوم الأحد المبارك من شهر رجب الفرد الحرام...»

۱-۲. اصطلاحات روزهای ماه

۳۰۸. کتاب الأغذیة، ابن زهر، به خط فرج بن عمار، مورخ ۵۶۲ هـ. (FiMMOD, 91).

«تم الكتاب... منسلف شهر صفر... ورحم من قال أمين...»

۳۰۹. کتاب مغنی فی التدبیر، سعید بن هبة الله، مورخ ۵۷۵ هـ. (FiMMOD, 29).

«... وأتفق الفراغ منه في العشر الأوسط من شعبان...»

۳۱۰. فتوح مصر، ابن عبدالحکم، مورخ ۵۸۵ هـ. (FiMMOD, 173).

«تم الجز الأول من فتوح مصر يوم ۳ سلخ ذی الحجة سنة ۵۸۵ هجرة...»

۳۱۱. ترجمه ابیات کلیل و دمنه، مورخ ۶۲۶ هـ. (FiMMOD, 155).

«تم شرح الأشعار... في منتصف رجب المرجب...»

۳۱۲. شرح سقط الزند، ابوزکریا تبریزی، مورخ ۶۳۲ هـ. (دیده شده).

«تم الكتاب المبارك يوم الثلاثاء في العشر الاخر من شوال...»

۳۱۳. الجبر و المقابلة، خواجه نصیر طوسی، به خط حسن بن علی طبری، مورخ ۷۲۵ هـ. (مرعشی ۴۰۶: ۱۱: ۶۸).

«... فرغ المصنف - طاب مثواه و جعل الجنة مأواه - في غرة محرم الحرام...»

۳۱۴. المحيط الأعظم، به خط سید حیدر آملی، مورخ ۷۷۷ هـ. (مرعشی ۳۰۱: ۱: ۳۰۱).

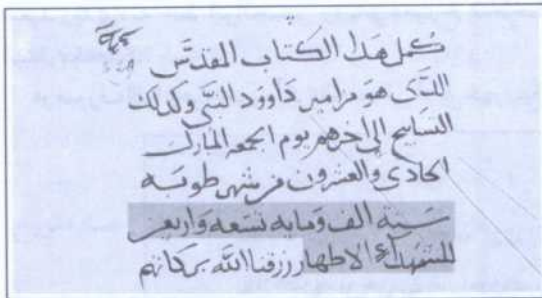
«... و قد اتفق ذلك سلخ شوال بالمشهد المقدس الغروی...»

۳۱۵. ظفر نامه، حمد الله مستوفی، به خط محمود بن سعید بن عبدالله حسینی، مورخ ۸۰۷ هـ. (چاپ عکسی، ص ۱۴۷۳).

«تمت الكتاب... عند طلوع الفجر من يوم الجمعة العشر الأول رمضان المبارك...»

۳۳۳. شرح زیچ جدید سلطانی، بیرجندی، به خط حاج علی هندی عظیم آبادی، مورخ ۱۲۱۳ هـ. (مرکزی دانشگاه ۴۷۳، ج ۹۱۵:۴).
«در یکشنبه ... ۶ تیر جلالی ۷۲۰ ملکشاهی ...»

۷. گاه شماری قبطی / شهدا
۳۳۴. مزامیر، مورخ ۱۰۰۹ قبطی / ۶۹۱ هجری. (FiMMOD, 136).
«وافق الفراغ من نسخ هذا الكتاب المبارك يوم الجمعة الخامس وعشرين من شهر نفتور سنة الف وتسعة للشهد الاطهار... يوافقه من سنى الهجرة العاشر من ذى الحجة سنة احدى وتسعين وستمائة...»
۳۳۵. مزامیر، مورخ ۱۱۴۹ قبطی. (FiMMOD, 134).
«كامل هذا الكتاب المقدس الذى هو مزامير داوود النبى و كذلك ... سنة الف ومائة تسعة وأربعين للشهد الاطهار...»

۸. گاه شماری الهی و جلوس
۳۳۶. جامع التواريخ، مورخ ۱۰۰۴ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۵۴، تاریخ، ص ۸۹).
«تمام شد کتاب ... به تاریخ اسفندارمذ پنجم خرداد ماه الهی سنة ۲۱...»
۳۳۷. کشف اللغات، مورخ ۱۰۹۱ هـ. (Heinz, p. 252).
«تمت الكتاب ... سنة ۲۳ محمد اورنگ زیب پادشاه عالمگیر...»
۳۳۸. مرآت النخیال، شیرخان، مورخ ۱۱۴۷ هـ. (Heinz, p. 52).
«... به اتمام رسید... به تاریخ چهاردهم شهر ربیع الأول سنة ۱۶ جلوس محمد شاهى...»

۹. گاه شماری دیگر
۳۳۹. تفسیر جالینوس، مورخ ۶۲۴ هـ. (FiMMOD, 128).
«تمت المقالة ... فی التاسع والعشرين من شهر حزيران سنة الف وسبع مائة وخمسة وثلثین للانبا آدم...»

۱۰. تقویم های تطبیقی
۳۴۰. مقدمات للاثناجیل، به خط صلیبا بن یوحنا، مورخ ۱۶۴۷ قبطی، (FiMMOD, 135).
«... ووافق الفراغ فی العشر الاوسط من شهر آب سنة الف و ستمائة سبعة و أربعین لتاریخ الاسکندر اليونانى الموافق لسنة الف و ثلثمائة ستة و ثلثین مسیحية...»
«... ووافق الفراغ فی العشر الاوسط من شهر آب سنة الف و ستمائة سبعة و أربعین لتاریخ الاسکندر اليونانى الموافق لسنة الف و ثلثمائة ستة و ثلثین مسیحية المجانس للمحرم سنة سبعمائة سبعة و ثلثین هلالیه...»

۳. گاه شماری مسیحی / میلادی
۳۳۳. مقدمات للاثناجیل، به خط صلیبا بن یوحنا، مورخ ۱۳۳۶ مسیحی. (FiMMOD, 135).

«... ووافق الفراغ فی العشر الاوسط من شهر آب سنة الف و ستمائة سبعة و أربعین لتاریخ الاسکندر اليونانى الموافق لسنة الف و ثلثمائة ستة و ثلثین مسیحية...»
۳۲۴. رسالة مسیحی، به خط ثوما بن الصفی، مورخ ۱۰۳۴۲ م. / ۷۴۳ هـ. (FiMMOD, 230).
«کتبت هذه الرسائل ... فی شهر ايلول من سنة ۱۳۴۲ مسیحية...»
۳۲۵. نظام التاریخ، قاضی بیضاوی، [۱۲۶۰ هـ]. (Heinz, p. 215).
«... حسب فرمایش حاجی صاحب قدردان قیصرسان به تاریخ بیست و نهم ماه نوامبر سنة ۱۸۴۵ ... تحریر یافت.»

۴. گاه شماری اسکندری / سلوکی / یونانی
۳۲۶. فردوس الرهبان، مورخ ۱۶۰۵ یونانی، (FiMMOD, 48).
«وافق الفراغ من هذا الكتاب المبارك المسمى فردوس الرهبان وأخبارهم و ... نهار الخميس العشرين من شهر ايار المبارك من سنة خمس و ستمائة و الف للاسکندر اليونانى.»
۳۲۷. مقدمات للاثناجیل، به خط صلیبا بن یوحنا، مورخ ۱۶۴۷ یونانی، (FiMMOD, 135).

«... ووافق الفراغ فی العشر الاوسط من شهر آب سنة الف و ستمائة سبعة و أربعین لتاریخ الاسکندر اليونانى الموافق لسنة الف و ثلثمائة ستة و ثلثین مسیحية...»
۳۲۸. شرح زیچ جدید سلطانی، بیرجندی، به خط حاج علی هندی عظیم آبادی، مورخ ۱۲۱۳ هـ. (مرکزی دانشگاه ۴۷۳، ج ۹۱۵:۴).
«در ... ۱۳ حزيران ۲۱۰۹ اسکندری ...»

۵. گاه شماری ترکان / دوازده حیوانی
۳۲۹. شرح زیچ جدید سلطانی، بیرجندی، به خط حاج علی هندی عظیم آبادی، مورخ ۱۲۱۳ هـ. (مرکزی دانشگاه ۴۷۳، ج ۹۱۵:۴).
«در ... ودهم ماه ترکی غازی در سپاهان.»
۳۳۰. ملک المتقین، اللهیارخان، مورخ (Heinz, p. 272).
«... در تاریخ هزار و دوصد و نود و در سال خرگوش ... تمام شد.»
۳۳۱. گلستان، به خط علی اکبر دبیر السلطان، مورخ ۱۳۱۶ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۱۴، ج ۶۴۴:۱).
«... تحریر نمود روزیکشنبه دویم شهر ربیع الثاني سنة ایتیل ۱۳۱۶...»

۶. گاه شماری جلالی / ملکشاهی
۳۳۲. لطائف الکلام، به خط انوری عثمان، مورخ ۱۱۱۳ هـ. (Heinz, p. 214).
«قد وقع الفراغ ... در روز ششم آبان ماه جلالی سنة ۶۲۳ سنة ۱۱۱۳ هجرية.»

۳۵۱. دیوان کمال‌الدین اصفهانی، به خط حسین بن علی، مورخ ۷۳۲ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۴۶، ج ۲: ۷۷۰).

«تم دیوان ... فی یوم الثلثا الرابع عشر من شهر شوال ...»

۳۵۲. قانون، ابن سینا، به خط ابن سلیمان متطبب، مورخ ۷۳۵ هـ. (مرعشی ۴۵۱۹، ج ۱۲: ۹۶).

«نقله لنفسه العبد و كان الفراغ منه يوم الثلاثاء سابع عشر رجب ...»

۳۵۳. شرح حاوی، قزوینی، به خط مسعود بن طاهر، مورخ ۷۶۸ هـ. (FiMMOD, 282).

«حدادی عشر ربيع الاول اندر شهر شام روز یکشنبه ...»

۳۵۴. انوار التنزیل، بیضاوی، مورخ ۸۲۳ هـ. (مرعشی ۴۲۷۴، ج ۱۱: ۲۷۵).

«و فرغ من تحريره ضحی یوم الاحد ...»

۳۵۵. شرح اسم الله، بونی، مورخ ۸۴۸ هـ. (مرعشی ۸۴۳۷، ج ۲۲: ۳۱).

«و كان الفراغ يوم الخميس المبارك ...»

۳۵۶. کامل الفرید، از مؤلفی ناشناخته، به خط هلال بن شمال، مورخ ۸۸۰ هـ. (مرعشی ۳۳۴۴، ج ۹: ۱۲۰).

«تمت الكتابة ... فی یوم الاحد ...»

۳۵۷. شرح عقاید نسفی، تفتازانی، مورخ ۸۸۷ هـ. (مرعشی ۲۷۶۴، ج ۷: ۳۳۳).

«یوم شنبه فی وقت الظهر فی اوائل ربيع الآخر فی تاریخ ۸۸۷ هـ. تذکرة الفقهاء، علامه حلی، به خط جامی بن برکه اسدی، مورخ ۹۰۵ هـ. (مرعشی ۱۶۱۱، ج ۵: ۱۴).

«و وافق الفراغ ... فی یوم الاثنين وقت الضحی ...»

۳۵۹. دیوان حافظ، به خط حکیم رکن، مورخ ۱۰۳۹ هـ. (سلطنتی، دفتر ۳۶۸، ج ۱: ۳۸۶).

«به تاریخ روز چهارشنبه منتصف شهر شعبان ... سمت اختتام یافت ...»

۳۶۰. کلیات سعدی، به خط شاه حسین اصفهانی، مورخ ۱۰۵۷ هـ. (خدابخش ۱۸۴۶).

«تم الرسالات شش گانه ... فی تاریخ یوم اتین هفدهم شهر ربيع الاول ...»

۳۶۱. مجمل التواریخ، سیاقی، به خط فضل الله حسینی شیرازی، مورخ ۱۲۶۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۵۸۵، تاریخ، ص ۳۹۰).

«... به تاریخ یوم پنجشنبه دویم ربيع الثاني ۱۲۶۱ در دار الخلافه طهران صورت اختتام پذیرفت.»

۳۶۲. تاریخ ابو الخیر خاقانی. (خدابخش ۴۶۸).

«تمام شد این کتاب ... در روز دوشنبه ...»

۲. ذکر روزهای دینی و شناخته

۳۶۳. مشکل القرآن، محمد بن مسلم بن قتیبه، به خط عثمان بن احمد سنی، مورخ ۴۰۴ هـ. (FiMMOD, 213).

«تم الكتاب ... ظهره یوم الثلثا فی ایام البيض من ذی القعدة ...»

۳۴۱. شرح زیج جدید سلطانی، بیرجندی، به خط حاج علی هندی عظیم آبادی، مورخ ۱۲۱۳ هـ. (مرکزی دانشگاه ۴۷۳، ج ۴: ۹۱۵).

«... در یک شنبه ۹ محرم ۱۲۱۳ برابر با ۶ تیر جلالی ۷۲۰ ملکشاھی و ۱۳ حزیران ۲۱۰۹ اسکندری و دهم ماه ترکی غازانی در سپاهان ...»

VI وقت و ساعت کتابت

۱. ذکر روزهای هفته

۳۴۲. دیوان الاداب، اسحاق بن ابراهیم فارابی، مورخ ۵۴۷ هـ. (FiMMOD, 60).

«یوم الاربعاء الخامس عشر من المحرم سنة سبع و أربعين و خمس مائة الواقع فی رُوز ماه من ماه اردیبهشت سنة اثنتین و أربعین و خمس مائة ...»

اینکه ظهره یوم الاربعاء الخامس عشر من المحرم
سنة سبع و أربعین و خمس مائة. الواقع فی رُوز ماه
بر ماه اردیبهشت. سنة الثمین و أربعین و خمس مائة عشر
الله لکاته و لصاحبه و لقرائه و لطلبة و طلبة الموشین
و المومات منه و سنة دحمة ۵۳۶

۳۴۳. العمل و الانقلاب، مورخ ۵۵۸ هـ. (Heinz, p. 22).

«تمام شد این کتاب به خجستگی و مبارکی روز سه شنبه ...»

۳۴۴. اختیار الرجال، شیخ طوسی، به خط منصور بن علی، مورخ ۵۷۷ هـ. (مرعشی ۲۶۳۶، ج ۷: ۲۰۸).

«فرغت من کتابته فی یوم الاربعاء عشر ربيع الاول فی سنة سبع و سبعین و خمسمائة و كتب منصور بن علی بن منصور الخازن فی التاريخ»

۳۴۵. فتح مصر، ابن عبد الحکم، مورخ ۵۸۵ هـ. (FiMMOD, 173).

«تم الجز الاول یوم ۳ سلخ ذی الحجة سنة ۵۸۵ هجره.»

۳۴۶. مقالات حمیدی، به خط امیر حاج بن اقسنقر قونیوی، مورخ ۶۳۳ هـ. (FiMMOD, 1).

«... تمام شدن کتاب به مبارکی و طالع سعد روز آدینه ...»

۳۴۷. مقاله فی تدبیر اکثر الامراض ...، به خط نصر بن زکی الدین مصری، مورخ ۶۹۲ هـ. (FiMMOD, 75).

«وافق الفراغ من نسخه یوم الجمعة مستهل جمادی الاول ...»

۳۴۸. الاشارات فی تفسیر الآیات، نجم الدین دایه، به خط علی الزاهد، مورخ ۷۰۵ هـ. (مرعشی ۸۲۲، ج ۳: ۲۳).

«... تمّت هذا الكتاب ... فی یوم الخميس وقت ... العصر ...»

۳۴۹. کشاف، زمخشری، مورخ ۷۰۷ هـ. (مرعشی ۳۵۹۳، ج ۹: ۳۷۵).

«آخر المجلد الاول و فرغ من تألیفه یوم السبت ...»

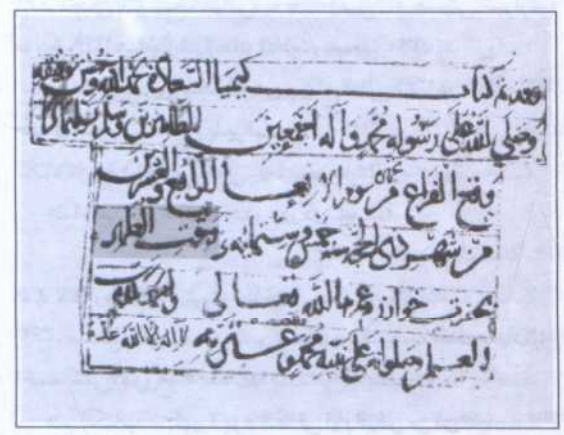
۳۵۰. جنگ ادبی، از مؤلفی ناشناخته، به خط حسین بن احمد الفتی، مورخ ۷۲۵ هـ. (مرعشی ۲۰۲۶، ج ۶: ۳۱۶).

«فرغ من انتساخه یوم السبت العاشر من شعبان ...»

٣٧٢. فروح الشام، به خط محمد بن ابراهيم، مورخ ١١٣ هـ (FiMMOD, 11).
 «... فرغ من نسخه عشية يوم الأحد الثاني والعشرين...»
 ٣٧٣. مقامات حميدى، به خط امير حاج بن اقسنقر قونيوى، مورخ ٦٣٣ هـ. (FiMMOD, 1).
 «... تمام شدن كتاب به مباركى و طالع سعد روز آدينه...»
 ٣٧٤. المقامات حريرى، مورخ ٦٦٢ هـ. (FiMMOD, 308).
 «وقع الفراغ من انتساخ المقامات وقت الظهر يوم عاشورا...»
 ٣٧٥. الاشارات فى تفسير الايات، نجم الدين دايه، به خط على الزاهد، مورخ ٧٠٥ هـ. (مرعى ٨٢٢، ج ٣: ٢٣٠).
 «... تمّت هذا الكتاب... فى يوم الخميس وقت... العصر السابع عشر من ذى القعدة...»
 ٣٧٦. جنگ ادبى، از مؤلفى ناشناخته، مورخ ٧٢٥ هـ. (مرعى ٢٠٢٦، ج ٦: ٣١).
 «فرغ من انتساخه يوم السبت العاشر... وقت الضحى سنة...»
 ٣٧٧. كشاف زمخشرى، مورخ ٧٣٢ هـ. (مرعى ٢٤٦٦، ج ١٢: ٥٣).
 «... وفرغ منه فى اليوم السابع من ذى القعدة يوم السبت وقت الضحى سنة...»
 ٣٧٨. مثنوى مهر و مشتري، به خط شاعر: عصار تبريزى، ٧٨٠ هـ. (سلطنتى، دفتر ٢١٧٥، ج ٢: ٧٨٧).
 «تم الكتاب... ضحوة يوم عاشورا...»
 ٣٧٩. مرصاد العباد، نجم الدين رازى، مورخ ٧٩٣ هـ. (مرعى ٣٤٥٤، ج ٩: ٢٥٣).
 «تمّت الكتاب... فى وقت صلوة العصر خامس شهر رجب...»
 ٣٨٠. مقدمة الادب، زمخشرى، مورخ ٧٩٥ هـ. (ملك ٣٠٥٦، ج ١: ٧٢٥).
 «تم تصريف افعال... فى ساعة الفجرية...»
 ٣٨١. ظفر نامه، حمد الله مستوفى، به خط محمود بن سعيد بن عبدالله حسيني، مورخ ٨٠٧ هـ. (چاپ عكسى، ص ١٤٧٣).
 «تمّت الكتاب... عند طلوع الفجر من يوم الجمعة العشر الاول رمضان المبارك...»
 ٣٨٢. موهب عليه، به خط جلال الدين محمود بن ربان، مورخ ٩٤١ هـ. (خدايش ١١٢٦).
 «تمّت بتاريخ روز سه شنبه اول... در وقت نماز پيشين...»
 ٣٨٣. تاريخ بيت المقدس، على بن علم، مورخ ٩٧١ هـ. (سلطنتى، دفتر ١٧٨٣، تاريخ، ص ٣٢).
 «وكان الفراغ من تعليقه... فى نهار السبت حادى عشر رمضان...»
 ٣٨٤. منية اللبيب، ضياء الدين حلى، مورخ ٩٧٥ هـ. (مرعى ١٥٧٧، ج ٤: ٣٨٤).
 «ووافق الفراغ من تميم كتابته فى صباح يوم الاثنين من ثانى عشر شهر ذى القعدة الحرام...»
 ٣٨٥. درر اللثالى العمادية، به خط ابراهيم احساى، مورخ ١٠٦٣ هـ. (مرعى ٥٥١٦، ج ١٤: ٢٨٩).
 «ووقع الفراغ فى... فى اول ليلة الاحد التاسع من شهر ربيع الثانى...»

٣٦٤. المقامات، حريرى، مورخ ٦٦٢ هـ. (FiMMOD, 308).
 «وقع الفراغ من انتساخ المقامات وقت الظهر يوم عاشورا...»
 ٣٦٥. اليباض والسواد، سيرجانى، مورخ ٧٤٦ هـ. (مرعى ١١٧، ج ١: ١٢١).
 «و فرغ منه يوم العيد الاول من شوال لسنة ست و أربعين و سبعمائة...»
 ٣٦٦. مثنوى مهر و مشتري، به خط شاعر: عصار تبريزى، مورخ ٧٨٠ هـ. (سلطنتى، دفتر ٢١٧٥، ج ٢: ٧٨٧).
 «تم الكتاب... ضحوة يوم عاشورا...»
 ٣٦٧. الانباء انبياء، به خط محمد بن الحجاج فرج (؟)، مورخ ٨٨٦ هـ. (FiMMOD, 228).
 «انجز الكتاب فى آخر ايام التشريق من ذى الحجة...»
 ٣٦٨. احكام الاعوام، علاء منجم، مورخ ١٢٩١ هـ. (مركزى دانشگاه ٩٤٨، ٤: ٨١٨).
 «تمّت... يوم العرفة عيد نوروز سال ١٢٩١، ايت ايل... تحرير شد.»
 ٣. ذكر ساعات و اوقات شبانه روز
 ٣٦٩. المقتدى به فى النحو المبتدى، به خط ابو الحسين رويانى، مورخ ٤٨٥ هـ. (Schoeler 222).
 «او صورف الفراغ عن تحريره بكرة الجمعة فى او ايل شهر ربيع الآخر...»
 ٣٧٠. الوسيط واحدى، مورخ ٥٧٤ هـ. (مرعى ١٠٤١، ج ٣: ٢٣٤).
 «... فرغ من نسخه ليلة الخميس خامس جمادى الاولى...»
 ٣٧١. كيمياء سعادت، غزالى، مورخ ٦٠٥ هـ. (ملك ٤٢٧٣، ج ٤: ٦٩١).
 «وقع الفراغ... وقت الظهر بحضورت خوارزم...»

■ ۴-۲. قمری

۳۹۷. ترجمان البلاغة به خط ابوالهیجا اردشیر بن دیلمسپار نجمی، مورخ ۵۰۷ هـ. (چاپ عکسی، ترکیه ۱۹۴۱، ص ۲۶۳).
 «اندراواخر شهر الله المبارک رمضان سال بر پانصد و هفت از هجرت...»
 ۳۹۸. الرد علی الروافض من اصحاب الغلو، از قاسم بن ابراهیم طباطبایی، مورخ ۵۴۴ هـ. (Berlin 101).
 «صادف الفراغ منه سلخ شعبان من شهور...»
 ۳۹۹. دیوان الاداب، اسحاق بن ابراهیم فارابی، مورخ ۵۴۷ هـ. (FiMMOD, 60).

«یوم الاربعاء الخامس عشر من المحرم سنة...»

۴۰۰. العمل و الألقاب، مورخ ۵۵۸ هـ. (Heinz, p. 22).

«تمام شد این کتاب ... هژدهم ماه صفر...»

۴۰۱. کتاب معنی فی التذیور، سعید بن هبة الله، مورخ ۵۷۵ هـ. (FiMMOD, 29).

«وأتفق الفراغ منه فی العشر الأوسط من شعبان...»

۴۰۲. اختیار الرجال، شیخ طوسی، مورخ ۵۷۷ هـ. (مرعی ۲۶۳۶، ج ۲۰۸:۷).

«فرغت من کتابته فی یوم الاربعاء عشرين ربيع الاول فی سنة...»

۴۰۳. کتاب الجهل، محمد بن عبدالله بن تومرت، مورخ ۵۷۹ هـ. (FiMMOD, 36).

«وتمامه کمل... وذلک فی العشر الاواخر من شعبان المعکم...»

۴۰۴. مقامات حمیدی، به خط امیر حاج بن اقسقر قونیوی، مورخ ۶۳۳ هـ. (FiMMOD, 1).

«... تمام شدن کتاب به مبارکی و طالع سعد روز آدینه چهارم

ماه رمضان المبارک...»

۴۰۵. فرائد السلوک، اسحاق سجستانی، مورخ ۶۴۱ هـ. (مرعی ۵۷۳۴، ج ۱۲۹:۱۵).

«واین مجموع عشر اول از ماه مبارک رجب سنه عشر و ستمائة

به پایان رسید و اول رجب (ناخوانا) در شروع رفت و این کتاب در

شب سه شنبه ششم ماه رجب... بر دست اصغر عباد... تعریفاً تمام

شد و به خط وی نبشته آمد...»

۴۰۶. ادبا الغریاء، ابوالفرج اصفهانی، مورخ ۶۵۷ هـ. (مرعی ۴۰۴۷۵، ج ۴۸:۱۱).

«تم کتاب ادبا الغریاء... فی شهر جمادی الاولی سنة...»

۳۸۶. تأویل الایات الظاهرة، استرآبادی، مورخ ۱۰۷۰ هـ. (مرعی ۲۵۹، ج ۱: ۲۹۰).

«تم بقلم مالک... ضحوة نهار الجمعة لثلث...»

۳۸۷. مرآت الخیال، شیرخان، مورخ ۱۱۴۷ هـ. (Heinz, p. 52).

«تمت بفضلہ. به اتمام رسید... روز یکشنبه به وقت

چاشت...»

۳۸۸. تذکره مقیم خانی، مورخ ۱۲۷۱ هـ. (Heinz, p. 153).

«الحمد لله کتابت این نسخه شریف یوم چهارشنبه بیست و

سیوم در ساعت ۴... به اتمام رسید.»

■ ۴-۲. ماهها

■ ۴-۱. شمسی

۳۸۹. المقتدی به فی النحو المبتدی، به خط ابوالحسین رویانی،

مورخ ۲۸۵ هـ. (Schoelr 222).

«و صورف الفراغ عن تحريره... بماه خرداد...»

۳۹۰. دیوان الاداب، اسحاق بن ابراهیم فارابی، مورخ ۵۴۷ هـ. (FiMMOD, 60).

«یوم الاربعاء الخامس عشر من المحرم سنة سبع و أربعین و

خمس مائة الواقع فی روز ماه من ماه اوردیهشت...»

۳۹۱. مجموع ریاضی و نجومی، خط حسین بن محمد بن علی،

قبل از ۶۴۴ هـ. (FiMMOD, 32).

«استخرجت هذه المسئلة یوم السبت الثاني عشر من شوال سنة

شش روز مرداد من ماه مرداد...»

۳۹۲. ادبا الغریاء، ابوالفرج اصفهانی، مورخ ۶۵۷ هـ. (مرعی ۴۰۲۷۵، ج ۱: ۴۸).

«تم کتاب ادبا الغریاء... فی شهر جمادی الاولی سنة سبع و

خمسین و ستمائة الموافق لماه اوردیهشت...»

۳۹۳. کامل الفرید، از مؤلفی ناشناخته، مورخ ۸۸۰ هـ. (مرعی ۳۳۴۴، ج ۹: ۱۲۰۹).

«تمت الكتابة... فی یوم الاحد وقت العصر خامس عشر مرداد

ماه قدیم...»

۳۹۴. الوسیلة، ابن حمزه، مورخ ۸۹۴ هـ. (مرعی ۲۹۱، ج ۱: ۳۳۶).

«ختمت کتاب... فی یوم الاحد اربع عشر... من رجب المرجب

... من شهر آبان ماه قدیم.»

۳۹۵. لطائف الکلام، مورخ ۱۱۱۳ هـ. (Heinz, p. 214).

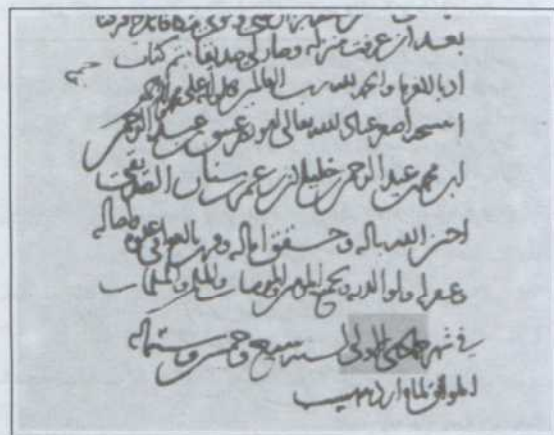
«... این نسخه مرغوب به اتمام رسید... در روز ششم آبان

ماه جلالی...»

۳۹۶. شرح زیج جدید سلطانی، بیرجندی، به خط حاج علی

هندی عظیم آبادی، مورخ ۱۲۱۳ هـ. (مرعی ۹۱۵۰۴، ج ۴: ۹۱۵۰۴).

«در یک شنبه... ۶ تیر جلالی... در سپاهان.»

۴۰۷. اخلاق ناصری، خواجه نصیر طوسی، مورخ ۶۷۹ هـ. (مرعشی ۳۳۲: ج ۳، ۱۳۳۹).

«تم الكتاب... ذی القعدة سنة...»

۴۰۸. مفتاح العلوم، سكاكى، مورخ ۶۸۲ هـ. (ملك ۵۸۶، ج ۱: ۷۱۱).

«تم بعون الله تعالى وحسن توفيقه أواخر جمادى الأولى سنة اثني وثمانين وستمائة».

۴۰۹. ذخيرة خوارزمشاهي، اسمعيل جرجاني، مورخ ۶۸۶ هـ. (مرعشی ۲۸۷، ج ۱: ۳۳۳).

«به فرخی و فیروزی... فی سلخ جمادى الأولى من شهر سنة ست وثمانين وستمائة».

۴۱۰. دیوان عثمان مختاری، مورخ ۶۹۲ هـ. (FIMMOD, 344).

«بر دست... به محلت کران روز سه شنبه ربیع الآخر سنة...»

۴۱۱. هدایة الطالب، از مؤلفی ناشناخته، مورخ ۶۹۳ هـ. (مرعشی ۳۳۷، ج ۱: ۱۴۴۹).

«فرغ من تحريره... فی خامس عشر ذی القعدة المباركة سنة...»

۴۱۲. مبادئ الوصول، علامة حلّی، به خط ابوالفتح آوی، مورخ ۷۰۳ هـ. (مرعشی ۴۲، ج ۱: ۱۹۰).

«ووقع الفراغ من کتبه ظهر یوم العشرین من رجب المرجب...»

۴۱۳. دیوان عبدالرزاق اصفهانی، به خط محمد بن خالد اصفهانی، مورخ ۷۲۲ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۴۲، ج ۲: ۷۶۸).

«تم دیوان... فی غرة شوال سنة...»

۴۱۴. دیوان عطار نیشابوری، به خط ابوبکر بن علی بن محمد اسفراینی، مورخ ۷۳۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۷۰، ج ۲: ۸۰۴).

«تمام شد دیوان... در تاریخ ماه مبارک شعبان المعظم سنة...»

۴۱۵. دیوان کمال الدین اصفهانی، مورخ ۷۳۲ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۴۶، ج ۲: ۷۷۰).

«تم دیوان... فی یوم الثلثا الرابع عشر من شهر شوال سنة...»

۴۱۶. مجمع البیان، طبرسی، به خط علی بن احمد مرندی، مورخ ۷۳۹ هـ. (مرعشی ۴۷۴، ج ۲: ۷۹۲).

«... وکان الفراغ منه فی یوم سابع عشر ربیع الاول فی سنة...»

۴۱۷. اثمار و اشجار، به خط عبیدزکائی، مورخ ۷۶۷ هـ. (ملك ۶۰۳، ج ۲: ۲۸۲).

«تم کتاب اشجار و اثمار... فی محرم المکرم سنة...»

کتاب اذکره است، انوار الایمان و المیزان و هم اذکره...
 است با کلمه چند از محمول و کما رب محرم بن یونس طالع
 مکر و کار و رنظر و دست و از به کما رب و در این سن چند از
 با و دست و از به اسان تو به منم تر کما رب و از محمول
 مکر و توفیق را نام او خوارست و اذکره فی محرم المکرم
 کتاب اشجار و اثمار و موافق الله مکر و محرم و من سابع و از
 و از سلام علی منینا طاهر الامصار و از شهر محرم
 المصطفی و اذکره الایمان و از راهی بدی
 (منه و عیال الله محرم المکرم و از کانی
 لشکر الایمان فی محرم بن یونس
 مرعشی طبرسی
 و سید...)

۴۱۸. القیاس، ابن تیمیة، مورخ ۷۷۴ هـ. (مرعشی ۱۴۶۴، ج ۴: ۲۵۶).

«علّقها... فی أواخر ذی الحجة الحرام فی سنة...»

۴۱۹. المنهج المبين فی شرح الأربعین، مورخ ۷۷۵ هـ. (Selheim, 1, p. 75).

«... وکان الفراغ من نسخه یوم الثلاثاء تاسع عشر صفر...»

۴۲۰. سلسلة الذهب، به خط ابن سبحة، مورخ ۸۸۶ هـ. (ملك - دیده شده).

«... و اتمام انتظام ابن سبحة در ماه تسبیح و شهر تراویح منتظم... اتفاق افتاد...»

۴۲۱. مجموعه شعر، به خط سلطان محمد نور، مورخ ۹۱۵ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۱۹، ج ۲: ۱۰۹۸).

... بنده سلطان محمد بن نور

در چه ماه و چه سال ثبت نمود
 پانزده روز رفته از رمضان

سال هجرت (۹۱۵) کتابت من بود

۴۲۲. خمسة امیر خسرو، مورخ ۹۴۷ هـ. (سلطنتی، دفتر ۳۹۷، ج ۴: ۱۰۱).

«قد وقع الفراغ من تسويد هذا الكتاب... بتاريخ یوم الثلثا من شهر ربیع الثاني...»

۴۲۳. مذكر الاحباب، به خط میرزا احمد، مورخ ۹۶۸ هـ. (دیده شده).

این نسخه که مقبول خواص است و عوام
 کز وی همه بوی مشک آید به مشام

در هفدهم شهر جمادى الثاني

در نهصد و شصت و هشت گردید تمام

۴۲۴. دیوان حافظ، به خط شاه قاسم، مورخ ۱۰۰۳ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۱۵۹، ج ۱: ۴۲۴).

«... تمّت الكتاب بعون الملك الوهاب فی تاریخ غرة شهر شوال سنة...»

۴۲۵. بوستان سعدی، به خط شاه قاسم، مورخ ۱۰۱۴ هـ. (سلطنتی، دفتر ۳۹۹، ج ۱: ۵۱۷).

«... صورت تحریر یافت غرة شهر صفر ۱۰۱۴ کتب شاه قاسم...»

۴۲۶. معیار الساعات، فیض کاشانی، مورخ ۱۰۹۲ هـ. (مرکزی دانشگاه ۴۸۱، ج ۴: ۹۵۰).

«و اتفق الفراغ من تسويده... ضحوة یوم الأحد ثالث شهر ذی حجة الحرام من...»

۴۲۷. أمل الامل، حرّ عاملی، مورخ ۱۰۹۷ هـ. (ملك ۵۹۹، ج ۱: ۶۱).

«قد فرغت من تألیفه فی اول جمادى الثاني...»

۴۲۸. کلیات سعدی، به قلم مریم، مورخ ۱۲۹۶ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۸۰، ج ۱: ۵۵۴).

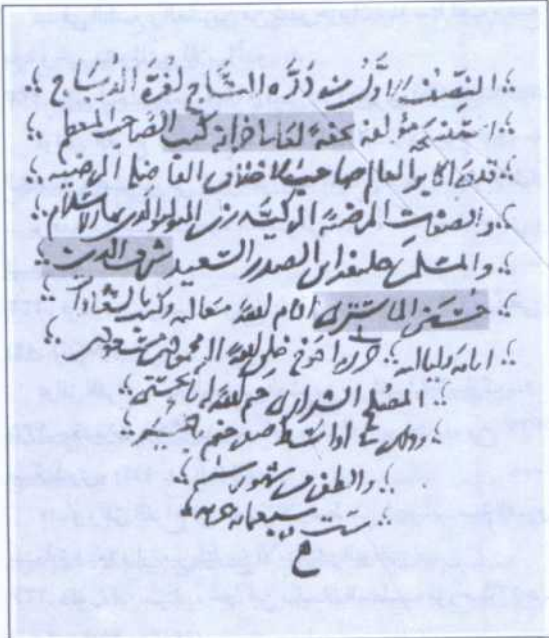
«تمّت الكتاب بعون الملك الوهاب بتاريخ یوم یک شنبه ۱۶ شهر ذی القعدة الحرام...»

«چون حکم همایون و امر ... فتجعلی شاه قاجار ... شرف امضا یافته بود که از کتاب مستطاب شاهنشاه نامه صبا ... در هر مقامی انتخابی شود و به هر داستانی اشارتی رود ... این بنده درگاه ... محمد بروجردی به تسوید آن مأمور و به تقدیم این خدمت مفتخر و مسرور گردید ...».

۴. برای تقدیم به دیگری

۴۵۳. درة الناج لغرة الדיباج، به خط مؤلف: قطب الدین شیرازی، مورخ ۷۰۶ هـ. (ملک ۱۳۵۸، ج ۲: ۲۴۳).

«...النصف الأول من درة الناج لغرة الדיباج، استنسخه مؤلفه تحفة لعالی خزانه کتب صاحب المعظم قدوة أكابر العالم ... ابن الصدر السعيد شرف الدین حسنی الماستری ادام الله معاليه ... سنة ست و سبعمائة هجرية ...».

۴۵۴. کامل الصناعة الطبية، علی بن عباس مجوسی، به خط

سليمان بن سعدون تکریتی، مورخ ۷۱۳ هـ. (ملک ۴۵۱۲، ج ۱: ۵۸۵).

«...ووافق الفراغ من نسخه نهار يوم الجمعة ... بيد... سليمان بن

الحكيم ابو العز بن سعدون التکریتی المتطبب و ذلك بناحية

برطلي المحروسة لخزانه الحكيم الفاضل المجتهد في الصناعة

الطبية و المحصل من ثمارها الزكية شمس الدوله يوحنا ولد الاجل

يوسف بن محبوب البرطلى ...».

۴۵۵. صحیح مسلم، به خط محمد بن حسن معروف به عیاش،

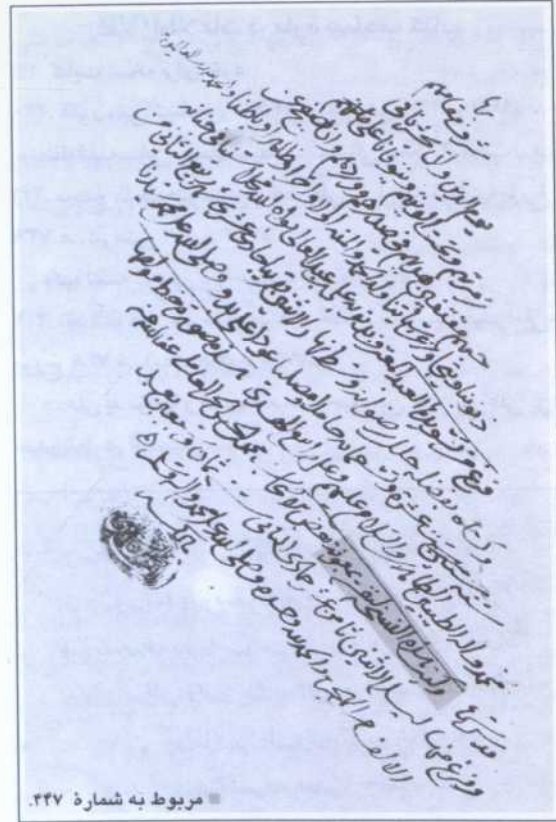
مورخ ۷۶۰ هـ. (FiMMOD, 277).

«برسم مولانا و سيدنا و شيخنا قدوة العارفين و منهم المحققين

... شيخ علاء الدین ... شيخ خانقاه الركنية بيبرس ...».

۴۵۶. مثنوی مهر و مستری، به خط شاعر: عصا تهریزی، مورخ

۷۸۰ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۱۷۵، ج ۲: ۷۸۷).

مربوط به شماره ۲۴۷.

۲. به رسم خزانه

۴۴۸. الاشارات في تفسير الايات، نجم الدین دایه، به خط علی الزاهد، مورخ ۷۰۵ هـ. (مرعشی ۸۱۲، ج ۳: ۲۳۳).

«... لعالی خزانه کتب صاحب اعظم سلطان المشايخ و الوزراء، علاء الحق و الدین ...».

۴۴۹. رسایل، به خط ثومابن الصوفی، مورخ ۷۴۳ هـ. (FiMMOD, 230).

«کتبت هذه الرسایل بدمشق المحروسة كتبها ... ثومابن الصوفی فی شهر ايلول من سنة ۱۳۴۲ مسيحية يوافقه ... سنة ۷۴۳ هجرية كتبت برسم خزانه سير جرح أو مدي».

۴۵۰. النجوم الزاهرة ابن تغری بردی، مورخ ۸۶۶ هـ. (فرانسه ۱۷۷۵). «برسم الخزانه العالیة المولوية الاميرية الكبرى الرئيسية اليونسية سيدی یونس ولد الامیر مودون الاشقر المعروف بالابوبکری أحد الامراء بالديار المصرية الملكي الظاهري ...».

۴۵۱. خمسة جامی، مورخ ۹۲۸ هـ. (سلطنتی، دفتر ۷۰۹، ج ۱: ۱۷۵). «کتابتها العبد المذنب علی الحسينی الهروی مأموراً بأمر المنيع المتيع المطاع لازال نافذاً في أقطار الأمصار في شهر ربيع الأول سنة ثمان عشرين و تسعمائة الهجرية النبوية».

۳. به دستور شاه و امير و سلطان

۴۵۲. شاهنشاهنامه صبا، به خط بروجردی، مورخ ۱۲۲۶ هـ. (سلطنتی، دفتر ۳۸۱، ج ۱: ۷۲۱).

الجمعة شهر شوال المكرم ۱۲۱۴ سمت تحریر یافت. امید که منظور نظر فیض نظر بندگان ... به رسم پیشکش قبول فرماید. نمقه العبد الأقل الاحقر الجانی علی اصغر الهمدانی سنة ۱۲۱۴».

۴۶۶. قرآن، به خط وصال شیرازی، مورخ ۱۲۵۵ هـ. (ملک ۳۷، ج ۷:۱)

«... امتثالاً لامر امیر المعظم ... میرزا محمد نبی خان فرمان فرمای مملکت فارس...».

۴۶۷. مجمل التواریخ، سیاقی، به خط فضل الله حسینی شیرازی، مورخ ۱۲۶۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۵۸۵، تاریخ، ص ۳۹۰)

«چون ... صاحب معظم ... مقرب الحضرت الخاقان حاجی محمدخان هنگامی که در طهران تشریف داشتند از اقل السادات عاصی فضل الله حسینی شیرازی خواستند و فرمایش فرمودند که این تاریخ را استکتاب نموده در امتثال امر سرکار صاحب معظم ... در تحریر این تاریخ پرداخت ...».

۴۶۸. مثنوی مولانا، به خط محمد علی حسینی قاینی، مورخ ۱۲۶۶ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۶، ج ۳۰۴:۱)

«... تا در این اوقات ... حشمت الدوله ... نواب حمزه میرزا ... امر به احضار این دعاگو فرمودند ... و داعی شوق محرک شد که این کتاب را تمام و به نام نامی و اسم گرامی آن ... انجام دهد».

۴۶۹. دیوان حافظ، به خط ادیب، بی تاریخ، (سلطنتی، دفتر ۳۵۸، ج ۴۰۰:۱)

«تمت الكتاب يعون الملك الوهاب. حسب الخواش عالیجناب ... آقا میرزا یوسف مذهب دیوان بلاغت ترجمان لسان الغیب خواجه شمس الدین محمد الحافظ شیرازی ... بید اقل السادات سمت تسوید و تحریر پذیرفت کتبه الأديب ...».

۶. برای فروش (ظاهراً)

۴۷۰. قرآن، به خط عبدالله بن عاشور، مورخ ۱۲۰۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۰۲۷، قرآن‌ها، ص ۲۱۵)

«قد فرغ من تسويد هذا القرآن ... لصاحب ... حاجی ابراهیم کارلادانی ...».

۴۷۱. قرآن، به خط محمد علی الیزدی بن ملا محمد شعر بلاف، مورخ ۱۲۰۸ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۰۱۴، قرآن‌ها، ص ۷۸۶)

«قد تشرقت بكتابة هذا المجلد ... للحاج الحرمین الشریفین ... حاجی محمد نیلفروش فی دار السلطنة اصفهان تحریر یافت».

۴۷۲. قرآن، به خط ابن عاشور، مورخ ۱۲۳۳ هـ. (سلطنتی، دفتر ۶۵۱، قرآن‌ها، ص ۲۲)

«فی اواخر شهر المعظم شعبان سنة ثلث ثلثین مأتین والف من الهجرة وانا العبد ... ابن عاشور عبدالله الرنانی حسب الخواش ... حاجی محمد اسماعیل شهیر به زرساز تاجر اصفهانی اتمام یافت ...».

«تم الكتاب يعون الله وحسن توفيقه ... وجعل تذكروه، وتحفة لخدمة الصاحب الاعظم ... غياث الدنيا والدين سلطان محمود عظم الله جلال قدره ...».

۴۵۷. انوار التنزيل، بیضاوی، مورخ ۸۲۳ هـ. (مرعشی ۲۲۷۴، ج ۱۱:۱)

«و فرغ من تحريره ... وذلك يرسم القاضي الاجل العالم العامل العلامة جمال الدين ابو عبدالله محمد بن سعيد ...».

۴۵۸. لوامع البرهان، معینی شافعی، مورخ ۸۶۹ هـ. (مرعشی ۱۱۰۰، ج ۳:۱)

«... يرسم الشيخ الصالح العالم الزاهد الورع سيدي علاء الدين علي العجمي الصوفي ...».

۴۵۹. مجموعه شعر، به خط سلطان محمد نور، مورخ ۹۱۵ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۲۱۹، ج ۲: ۱۰۹۸)

این کتاب که نسخه‌ای است بدیع

بهر فرزند عزالدین محمود

۴۶۰. حاشیه شرح ایساغوجی، محمد صادق، به خط محمد امین مذهب، مورخ ۱۰۳۶ هـ. (مرعشی ۹۲، ج ۱: ۱۱۰)

«بجهت یادآوری برادر ملا محمد شریف سلمه الله و ابقاه مسوده کرده شد ...».

۴۶۱. گلستان، به خط علی اکبر دبیر السلطان، مورخ ۱۳۱۶ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۱۴، ج ۶۴۴:۱)

«برای تقدیمی خاکپای مهر اعتلای ... مظفرالدین شاه قاجار ... این غلام جان نثار تحریر نمود ...».

۴۶۲. التيسير في القرآن، ابی عمر الدانی. (دیده شده).

«يرسم المقام الشهائي الاتابكي ولد المقام الشريف الملك الأشرف ...».

۴۶۳. مظهر العجايب، به خط زین العابدین، بی تاریخ. (تجدی بخش ۲۱۶)

«نسخة مظهر العجايب ... جهت سعادت آثار مقبول بارگاه پیران اعلا قدر سيد غلام علی ...».

۵. بر حسب درخواست

۴۶۴. روضة الصفا، خواند میر، به خط عربشاه، مورخ ۱۰۹۳ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۸۹۰، تاریخ، ص ۲۰۷)

«چون حکومت بر خواجه درویش قرار گرفت و نه ماه قضیه بگذشت درویش عزیز با خواجه علی مؤید گفت ... به ضبط و اهتمام عالیجناب بلند قدر رفیع ... خواجه میر محمد یعقوب کتابدار رقم نمود بنده احقر ... عربشاه در تاریخ سنه ۱۰۹۳ تنگوزنیل در دار السلطنة فأخره بخارا. تمت تم».

۴۶۵. جنگ، به خط علی اصغر همدانی، مورخ ۱۲۴۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۵۳۵، ج ۲: ۱۱۲)

«حسب الاشارة مستلزم البشارة عالیجاه رفیع جایگاه ... قبله گاهی فتحعلی خان ... در دار السلطنة اصفهان ... بتاریخ يوم

VIII) ذكر نسخة اساس و منشأ

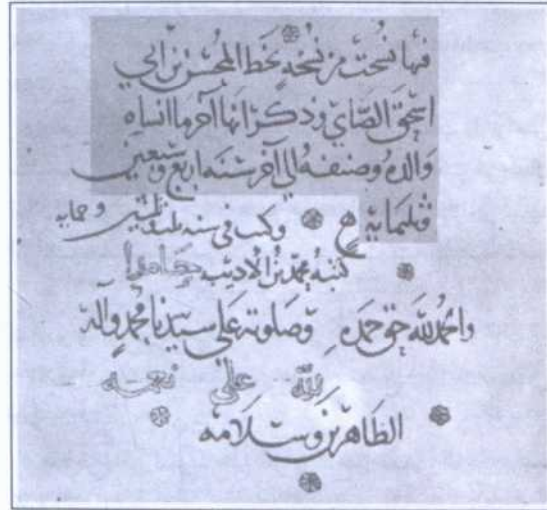
٤٧٣. ديوان ابى طالب به خط عفيف بن اسعد، مورخ ٣٨٠ هـ. (FiMMOD, 94).

«نجز شعراى طالب عبد مناف... وكتبه عفيف بن اسعد لنفسه ببغداد... من نسخة بخط الشيخ ابى الفتح عثمان بن جنى ادام الله عزه و عارضته به و قرأته عليه...»

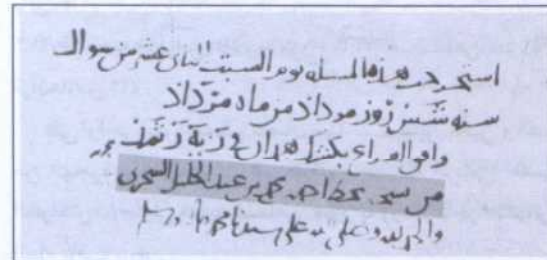
٤٧٤. رسائل صابى، به خط محمد بن الاديب، مورخ ٥٣٣ هـ. (مرعشى ٢٢٨، ج ١: ٢٧٥).

«فها نسخت من نسخة بخط المحسن بن أبى اسحاق الصابى وذكر أنها آخر ما أنساه والده و صنّفه الى آخر، سنة أربع و سبعين و ثلثمائة و كتب فى سنة ثلث و ثلثين و خمسمائة كتبه محمد بن الاديب...»

٤٧٥. رسالة اى در هندسه و نجوم، به خط حسين بن محمد بن على، مورخ ٥٤٤ هـ. (FiMMOD, 32).

«استخرجت هذه المسئلة... من نسخة بخط احمد بن محمد بن عبد الجليل السجزي و الحمد لله...»

٤٧٦. الصناعة الطيبة على بن عباس مجوسى، به خط عبدالرحمن بن ابراهيم انصارى مقدسى، مورخ ٥٢٥ هـ. (6, FiMMOD).

«قرأ هذا الجزء الذى قبله و هى العشر المقالات الأولى من الملكى عبد المسيح الحكيم الفاضل عبدالرحيم بن ابى محمد الأديب قرأه فهم و دراية لما فيه من كلام ابقراط...»

٤٧٧. كتاب الحماسة، به خط هبة الله بن على العلوى، مورخ ٥٦٣ هـ. (62, FiMMOD).

«... هذا آخر ما جمعه... و هذه النسخة منقولة من أصل الذى بخطه...»

٤٧٨. الوسيط واحدى، به خط على بن محمد بن على بن محمد بن الجعد المقرى، مورخ ٥٧٤ هـ. (مرعشى ١٠٤١، ج ٣: ٢٣٤).

«كتبه الفقير... فرغ من نسخة ليلة الخميس خامس جمادى الأولى سنة أربع و سبعين و خمسمائة... نقل من نسخة صحيحة من نسخة صحيحة مقابلة... نسخة صحيحة مقابلة بنسخة المصنّف رضى الله عنه...»

٤٧٩. الكتاب المائة، ابو سهل مسيحى، به خط عثمان بن عيسى، مورخ ٥٨٢ هـ. (61, FiMMOD).

«... نقلت هذه النسخة من نسخة نقلت من خط المصنّف بيده و كتب...»

٤٨٠. من غاب عنه المطرب، ثعالبى، مورخ ٦١١ هـ. (333, FiMMOD).

«كتب بزبيد سنة احدى عشرة و ستمائة قوبل و صحح على حسب الطاقة و الاجتهاد من نسخة الأم و الحمد لله...»

٤٨١. مجموع رسائل صرفى و نحوى، مورخ ٦٢٢ هـ. (226, FiMMOD).

«مكتوب فى النسخة المتسخ منها عارضت هذه النسخة باصل كان بخط اندلسى صحيح مع ابى الحسين الفارسى...»

٤٨٢. المباحث الكاملية، ابن موفق، مورخ ٦٢٦ هـ. (Selheim, 1, p. 226).

«وافق فراغ هذه النسخة نقلاً من خط مؤلفها ياقوت بن عبد الله الرومى الاصل البغدادى المنشأ الحموى المولى... فى سادس رجب من ستة عشرين و ستمائة بشعر حلب...»

٤٨٣. دلائل الاحكام، يوسف بن راضى بن شداد، به خط عبدالرحيم بن سعيد، مورخ ٦٣١ هـ. (285, FiMMOD).

«تم نسخ جميع كتاب... من الاصل الذى ناوله المؤلف و قرى عليه مرتين و عليه طبقه السماع...»

٤٨٤. تذكرة، ابن حمدون، مورخ ٦٤٠ هـ. (334, FiMMOD).

«تم الجز الرابع من كتاب التذكرة... من نسخة الاصل بخط ابن حمدون...»

٤٨٥. احياء علوم الدين، غزالى، به خط سليمان بن احمد سلمى، مورخ ٦٦١ هـ. (ملك ٥٩٩٦، ج ١: ٢٠).

«... قوبل و صحح حسب الاصل...»

٤٨٦. صيدنه، ابورحان بيرونى، به خط غضنفر تبريزى، مورخ ٦٧٨ هـ. (بورسه، كتابخانه كورشونلو، فيلم، تهران ٣٤٣).

«... من اول هذا الكتاب الى الجزء التاسع عشر كان... مشوش موسوس و كان ملقباً بديودست...»

٤٨٧. صحاح اللغة، جوهری، مورخ ٦٩٤ هـ. (مرعی ٤٥٦٥، ج ١٢: ١٤١).

«... من نسخة نسخت من نسخة بخط الشيخ أبي منصور موهوب بن احمد بن محمد الخضرا الجواليقي ... وكان فراغه منها شهر ربيع الآخر من سنة ثمان وتسعين وأربع مائة وفي آخرها بخط الشيخ أبي زكريا رحمه الله ما نسخته قرأت هذا الكتاب من أوله الى آخره معارضاً بالأصل المنسوخ منه بخط أبي سهل محمد بن علي الهروي النحوي...»

٨٤٠ هـ. (FiMMOD, 122).

«... ونقلت هذه الكرايس من خط مؤلفها...»

٤٩٥. الأربعين عن الأربعين من الأربعين، منتجب الدين قمی، مورخ ٨٦١ هـ. (مركزی دانشگاه ٥٠٦٢٠، ج ٥: ١٠٧٨).

«و في النسخة المنقول عنها: نجز لاحدى وعشرين مضت من شهر الله رجب الأصم سنة احدى وستين وثمان مائة بكرک نوح عليه السلام بقلم العبد الفقير محمد بن علي بن حسن بن محمد بن صالح الجبعي اللوزاني و... سنة ست وسبعين وسبعمائة... سنة ثلث عشره وستمائة... بلغ مقابلة بأصله شهر شعبان سنة احدى وستين وثمان مائة...»

٤٩٦. تحرير المفروضات، خواجه نصير طوسی، مورخ ٨٨٠ / ٨٨١ هـ. (مرعی ٤٥٢١، ج ١٢: ١٠٢).

«... قد نقلت من كتاب كان منقولاً من خط شريف سلطان العلماء علامة العالم قطب الحق والدين محمود الشيرازي وهو قد نقل من خط المصنف...»

٤٩٧. الدررة المضيئة، ابراهيم بن ابناسی، به خط محمد بن محمد بن يوسف، مورخ ٨٨٢ هـ. (ملك ١٠٣٣، ج ١: ٢٩٥).

«نقلت من نسخة المصنف...»

٤٩٨. مرصاد العباد، نجم الدين رازی، مورخ ٨٩٤ هـ. (Heinz, p. 94).

«وقع الفراغ، على يد... محمد امين بن محمد البلغاري في أواخر جمادى الاخر سنة أربع وتسعين وثمانمائة نقل من أوله الى آخره من خط المصنف...»

٤٩٩. الوسيلة، ابن حمزه، به خط سعيد بن سعد الدين بن سعيد التبريزي (تبريزي؟)، مورخ ٨٩٤ هـ. (مرعی ٢٩١، ج ١: ٣٣٦).

«... وقوبلت مع نسخة المتسخ عنه بقدر الاستطاعة...»

٥٠٠. رسالة موسيقى جامی، مورخ ٩٠٢ هـ. (سلطنتی، دفتر ٣١٤، ج ١٧٥٢: ١).

«تمت الرسالة الشريفة ناقلاً عن نسخة الأصل بعون الله وتوفيقه...»

٥٠١. المختار من المختار من الكافي، مورخ ٩٢٣ هـ. (مرعی ٤٥٩، ج ٢: ٦٦).

«علّمه في اوقات متعدد و نقلاً من خط السعيد كمال الدين علي بن حسن بن احمد بن المودن المزدي...»

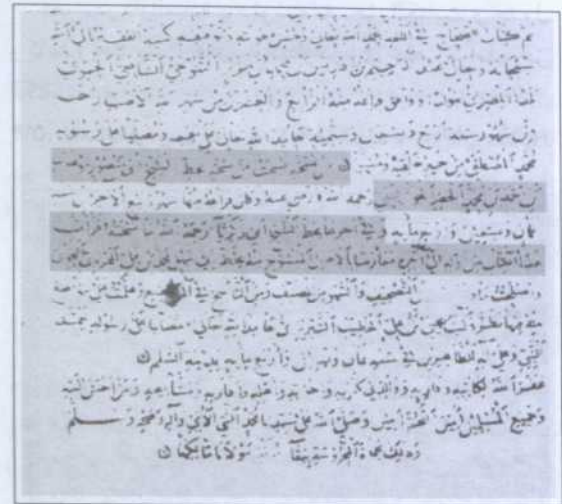
٥٠٢. جنگ توکي، به خط خليل تبريزي، مورخ ٩٤٣ هـ. (سلطنتی، دفتر ١٧٦٣، ج ١: ٣٥٠).

«تمت الكتاب بعون الملك الوهاب نقل من كتابت... سلطانعلي المشهدي... على يد... خليل التبريزي...»

٥٠٣. التوضيح الأتوار، حبله رودی، مورخ ١٠٠١ هـ. (مرعی ١٢٨، ج ١: ١٤٩).

«... اتفق الفراغ من نقله من نسخة الأصل...»

٥٠٤. حاشية المختصر، شريف گرگانی، مورخ ١٠١٢ هـ. (مرعی ٤٢١٤، ج ١١: ٣١٥).

٤٨٨. مختلف الشيعة، علامة حلی، مورخ ٧٠٥ هـ. (مرعی ١٠٥٢، ج ٣: ٣٢١).

«و فرغ من كتابته من نسخة الأصل العبد... سنة خمس وسبعمائة...»

٤٨٩. تحرير الاحكام، علامة حلی، به خط علي بن احمد بن طراد الضراب، مورخ ٧٣١ هـ. (مرعی ٢٦٣١، ج ٥: ٢٠٥٧).

«صورة خط المصنف... على نسخة اصل التي انشاءها الجزء الثاني من كتاب تحرير الاحكام الشرع... على بيد... حسن بن يوسف بن مطهر...»

٤٩٠. احكام التجاويل، منجم مغربي، مورخ ٧٤١ هـ. (مرعی ١٣٣٧، ج ٤: ٣٦٢).

«... كتبت من نسخة مصححة معتمدة عليها في اوائل ٧٤١...»

٤٩١. مثنوي مهر و مشتری، به خط شاعر: عصّار تبريزي، مورخ ٧٨٠ هـ. (سلطنتی، دفتر ٢١٧٥، ج ٢: ٧٨٧).

«تم الكتاب بعون الله و حسن توفيقه، قد اتفق الفراغ من مقابلة هذا الكتاب من فاتحته الى خاتمته مع نسخة اتسخ المصنف بخط الشريف و قد كتب رحمه الله في آخر الكتاب هذا العبارت: فرغ من تميم هذا الكتاب ناظمه و هو احقر عباد الله الغفار محمد بن محمد العصار التبريزي...»

٤٩٢. تفسير قرآن، سمرقندی، مورخ ٨٠٨ هـ. (مرعی ١٠٨٧، ج ٣: ٢٦٥).

«... قد قوبلت من النسخة التي كتبت من نسخة ابن المصنف...»

٤٩٣. شرح تجريد الكلام، از مولفني ناشناخته، مورخ ٨٢١ هـ. (مرعی ٩٢٥، ج ٣: ١١٢).

«وقع الفراغ من اتمامه من نسخة مشوه (٢) من نسخه و من نسخة منقولة من نسخة المصنف...»

«نسخت من نسخة نقلت عن نسخة حرّرها الفاضل الكامل مولانا حسن شاه البقال تلميذ المصنّف ...»
 ۵۰۵. گلستان، به خط میر عماد حسنی، مورخ ۱۰۲۳ هـ. (سلطنتی، دفتر ۱۹۰۲، ج ۱: ۶۰۸).
 «تم الكتاب بحمد الله عز وجل نقل کرده شد این نسخه شریف از خط مصنف ...»

۵۰۶. حدیقة الحقیقه، سنایی، مورخ ۱۰۲۴ هـ. (Lufi, p. 71).
 «تمام شد ... حدیقة الحقیقت من کلام سنائی ... در ملک کشمیر از نسخه ولایتی به اتمام رسید.»
 ۵۰۷. برهان الکفایة، مورخ ۱۰۳۳ هـ. (Heinz, p. 266).

«وقع الفراغ من اتمام هذا الكتاب ... یبید ... تاج احمد بن میر علی سمنانی ... فی محرم الحرام ثلث و ثلثین و الف قد وقع انتساخ الأوراق المجددة من نسخة سقیم فی غاية السقم ...»
 ۵۰۸. التلویح، تفتازانی، مورخ ۱۱۲۹ هـ. (مرعشی ۱۷۲۱، ج ۵: ۱۰۹).
 «قبول و صحیح بقدر الوسع و الطاعة علی النسخة المصححة من نسخة المصنّف ...»

۵۰۹. مجمل التواریخ، سیاقی، به خط فضل الله حسینی شیرازی، مورخ ۱۲۶۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۵۸۵، تاریخ، ص ۳۹۰).
 «چون ... از اقل ... فضل الله حسینی شیرازی خواستمند و فرمایش فرمودند که این تاریخ را استکتاب نموده در امتثال امر سرکار صاحب معظم در کمال دلتنگی و پریشانی حواس در تحریر این تاریخ پرداخت چون اصل نسخه بسیار مغلوط بود و حواسی نبود که به طریق دقت در تصحیح آن اوقاتی صرف شود لهذا توقع چنان است که چشم از عیوب آن پوشیده در تصحیح آن کوشیده به تاریخ یوم پنجشنبه دویم ربیع الثانی ۱۲۶۱ در دار الخلافه طهران صورت اختتام پذیرفت.»

۵۱۰. درر اللالی العمادیه، به خط ابراهیم احسانی، مورخ ۱۰۶۳ هـ. (مرعشی ۵۵۱۶، ج ۱۴: ۲۸۹).
 «و وقع الفراغ فی هذا المجلد نقلاً عن النسخة الاولى المبیضة من المسودة ...»

۵۱۱. شاهنامه، به خط سید علی حسینی شیرازی، مورخ ۶۲ - ۱۲۷۶ هـ. (سلطنتی، دفتر ۲۷۵، ج ۲: ۸۴۸).

«این احقر عباد الله محرر این اوقات هر چند کوشش و تفحص نمود که نسخه صحیحی به دست آورد که از روی آن استکتاب این نسخه شود چنین کتابی به دست نیامد آخر الامر لا علاج شد دو نسخه کهنه که اعتماد بر آنها بیش از نسخ دیگر بود منتخب نموده و هر دو را مقابله اولاً نموده و به قدر مقدور در تصحیح آنها کوشیده ...»

۵۱۲. بحر سعادت، حاجی تاج هراس، به خط احمد بن محمد شیرازی، بی تاریخ. (Heinz, p. 262).

«تمام شد کتاب بحر سعادت ... فی یوم الثلاثاء شهر معظم شعبان سنة احدى و تسعمائة علی ید المصنّف العبد الفقیر الحقیر ... محمد بن محمد بن ابراهیم الملقب بحاجی تاج هراس ... نقل من خط المصنّف مع اسمه الشریف حرره العبد ...»

IX) اطلاعات دربارهٔ مصالح و مخارج تهیه نسخه
 ۵۱۳. دیوان انوری، خط یحیی قریب. (دیده شده).

کاغذ خوب را مرکب خوب لازم آید به هر طرف مرغوب ای خداوند که خط در خور کاتب باشد

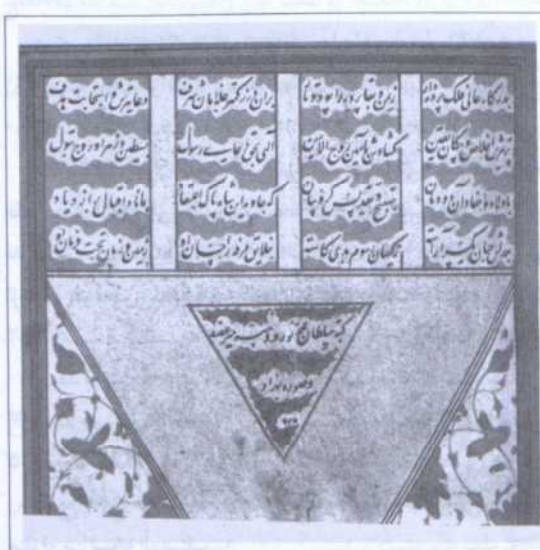
در خطم عیب جوینی به کرم در گذران «هو - در دار العبادة یزد نوشته اند. حق کتابت و جدول و کاغذ و جلد بمبلغ هفت هزار دینار تبریزی شاهی برآمده حق کتابت ...»

۵۱۴. شاهنامه فردوسی، مورخ ۹۰۳ هـ. (موزه کاخ توقایی، ۱۵۱۰).

X) نسخه پردازی گروهی
 ۵۱۵. ظفر نامه، شرف الدین علی یزدی، مورخ ۹۳۵ هـ. (سلطنتی، دفتر ۷۰۸، تاریخ، ص ۶۹).

«کتابه سلطان محمد نور و ذهبه میر عضد و صورته بهزاد ۹۳۵ هـ.»

احکام بی نظام آن... آثار سعادت و کمال و مروج بازار شقاوت و ضلال نبود به نگارش این اوراق اقدام نمود. امیدوار از مواهب حضرت واهب چنان است که چنانچه به مقتضای استحقاق اشرا و فجار که در آن دیار بسیار می باشند حدیقه دولتش را موسم خزان و نهال شوکتش را فصل برگریزان نزدیک می باشد این گرفتار را فرصت آن عنایت فرمایند که به مصداق «زابلهان بگریز چون موسی گریخت» رخس فرار را سبک عنان ساخته از آن سلطان ضلالت بنیان گریزان گردد، و کان ذلک فی یوم السادس من الشهر الخامس من العام الرابع من المائة الثالثة من الالف الثاني من الهجرة المقدسة وانا الجانی...»

● «در حینی که از قضایای قضا و مقتضیات مبتلا ... جان فرسای نشان ضلالت ارکان شقاوت بنیان خاقان الفجار و سلطان الأشرا و مخرب بنیان الجلال، ماحی آثار الکمال، مروج مسالک الجهال لطفعلی خان زند کثیر الکرند مبتلا می بود در کمال دلتنگی به نگارش این اوراق اقدام نمود، و قد وقع الفراق (کذا) من ترمیقه (کذا) اول یوم من الشهر العاشر من العام الرابع من المائة الثالثة من الالف الثاني من الهجرة المقدسة فی محروسة شیراز وانا العبد الحقیر محمدرضا الفقیر عفی الله عنه.»

XI) شروط استفاده از نسخه

۵۱۶. قصه شاهزاده آزاده و شیرویه، به خط حاجی محمد تفرشی، مورخ ۱۲۳۴ هـ. (Caetani, 79).

«... هر کس بدزدد و یا اینکه بگیرد به جهت خواندن و پس نهد به لعنت خدا و نفرین رسول الله گرفتار شود و اگر خود هم خواسته باشم بفروشم و یا بیخشم همچین گرفتار باشم، والله أعلم بالصواب.»

XII) طعنه در انجامه

۵۱۷. دیوان هاتف، به خط محمدرضا انصاری، مورخ ۱۲۰۵ هـ. (مرکزی دانشگاه، ثبت ۷۷۹۲).

● «در حینی که به یمن تفضلات حضرت عزت عزاسمه از قید ملازمت درگاه سفاهت دستگاه خاقان السفها و سلطان البلهاء لطفعلی خان زند قبائح پیوند به مددکاری سبک عنانی اشهب فرار راهی یافته و به شکرانه این عطیه عظمی و به سپاسداری آن موهبت کبری به آستان بوسی عتبه علیه عالیه امام الانس و الجن سلطان الثامن ابوالحسن علی بن موسی الرضا صلوة الله علیه و علی آبانه العظام و اولاده الکرام شتافته بود در دارالامان کرمان خفت بالامن و الامان قلم شکسته رقم به تسوید این اوراق مبادرت نمود. و کان ذلک فی یوم السابع من الشهر التاسع من العام الخامس من المائة الثالثة من الالف الثاني من الهجرة المقدسة المصطفویة و انا المحتاج الی مغفرة الباری محمدرضا الأنصاری غفر الله له.»

● «بعد از سعادت فرار از ملازمت رکاب سلطان السفهاء و خاقان البلهاء لطفعلی خان زند... در دارالامان کرمان صانها الله تعالی عن الحدثان تحریر بعضی از این صفحات نموده شده... محمدرضا فقیر فی سنة ۱۲۰۵ هـ.»

● «در حینی که در دارالعلم شیراز جنت طراز به مرض مهلک ملازمت درگاه پادشاهی که در معنی غضب الهی بل خذلان و سخط لایتنهای است گرفتار و همواره نوشداروی آن جراحی را از دارالشفای مرحمت حکیم علی الاطلاق مستثت می نمود بجهت رفع دلتنگی به نگارش این ارقام پریشان که به صورت صدف پاره چندی است بیقدر و مقدار و به معنی عقد الدرری است از ثالی آبدار اقدام نمود، و قد وقع الفراق (کذا) من ترمیقه (کذا) فی یوم الثاني من الشهر الثالث من العام الرابع من المائة الثالثة من الالف الثاني من الهجرة المقدسة المصطفویة، وانا الفقیر الی الله الباری محمدرضا الأنصاری - ان آثارنا تدک علینا - فانظر وابعدنا الی الآثار.»

● «در هنگامی که تطاول جنود ملال کالای صبور را به یغما برده و تطرق جیوش کلال... شکیبایی را در رقبه تسخیر و تصرف آورده بود چون که نیرنگ قضایم به دام گوساله پرستی در انداخته و لعب گریهای قدرم از تعبد او نان بازیچه ساخته... الاعلی در بسیط فارس افراخته و تیغ بی دریغ جهل و سفه آخته، مرد از زن و دوست از دشمن نشناخته، خلاف چشمانم گردنم بسته بند بندگی و سرم ناصبه قضای سرافکنندگی بود زهی حسرت و حرمان و... قلم پریشان نگاریم را باسر نگارش

XIII لعن و نفرین در انجامه

۵۱۸. قصه شاهزاده آزاده و شیریه، به خط حاجی محمد تفرشی، مورخ ۱۲۳۴ هـ. (Caetani, 79).

«هر که بخواند رواست

هر کس بدزدد و یا اینکه بگیرد بجهت خواندن و پس ندهد به لعنت خدا و نفرین رسول الله گرفتار شود و اگر خود هم خواسته باشم بفروشم و یا بیخشم همچین گرفتار باشم، والله أعلم بالصواب».

XIV عذر تقصیر خواستن و طلب عفو و اغماض

۵۱۹. تقویم الصحه ابن بطلان، به خط احمد بن غاری بن محمد بن یلتاش، مورخ ۶۷۹ هـ. (FiMMOD, 284).

۵۲۰. شرح حاوی، قزوینی، به خط مسعود بن طاهر، مورخ ۷۶۸ هـ. (FiMMOD, 282).

«... ای سعادت مند صاحب دل که میخوانی بلطف

با صواب آور اگر یابی خطائی والسلام...»
۵۲۱. شرح تجرید، مورخ ۸۰۸ هـ. (اصفهان - دیده شده).
ای آنکه درین نسخه خطا می بینی

از بهر خدا به مصطفی بخش مرا
۵۲۲. دیوان سعدی، به خط میرزا رضا اصفهانی، مورخ ۱۲۰۳ هـ. (سلطنتی، دفتر ۳۲۷، ج ۵۸۰:۱).

«... امید که دقیقه سنجان مستقیم الطبع در حین جمعیت خاطر و مقام امنیت حواس هر چه عیوب خطی و بلکه نقایص لفظی ... این مسود ... خط عفو بر جرائم این اثم کشیده دارند ...»

۵۲۳. یوسف و زلیخای جامی، به خط محمد رحیم بن محمد، مورخ ۱۲۰۴ هـ. (سلطنتی، دفتر ۴۸۰، ج ۲۶۵:۱).

«وقع الفراغ من تسوید هذا الكتاب ... امید از لطف عمیم صاحبان هوش است که اگر در این نسخه شریف بعد از مطالعه و خواندن غلطی بیابند قریباً الی الله در اصلاح آن کوشیده از آن بگذرند ...»

۵۲۴. مجمل التواریخ، سیاقی، به خط فضل الله حسینی شیرازی، مورخ ۱۲۶۱ هـ. (سلطنتی، دفتر ۵۸۵، تاریخ، ص ۳۹۰).

«... چون اصل نسخه بسیار مغلوط بود و حواشی نبود که بطریق دقت در تصحیح آن اوقاتی صرف شود لهذا توقع چناناست که چشم از عیوب آن پوشیده در تصحیح آن کوشیده ...»

XV دعا و ثنادر انجامه

۱. در حق مؤلف

۵۲۵. الجبر و المقابلة خواجه نصیر طوسی، مورخ ۷۲۵ هـ. (مرعشی ۴۰۶۴، ج ۶۸:۱).

«فرغ المصنّف - طاب مثواه وجعل الجنة مأواه...»

۵۲۶. المنهج المبين فی شرح الأربعین، به خط محمد بن ضرغام المالکی، مورخ ۷۷۵ هـ. (Selheim, I, p. 75).

«... لمؤلف هذا الشرح ولمؤلف الأصل وللمستنسخه ولمن كان السبب فی نسخه و الناظر فيه ولجميع المسلمين آمین و...»

۵۲۷. من لا يحضره الفقيه، شیخ صدوق، مورخ ۹۹۱ هـ. (مرعشی ۱۲۲، ج ۱۴۵:۱).

«... ابن بابويه القمي قدس الله روحه الزكية ونور ضريحه الشريفة...»
۵۲۸. التلويح تفتازانی، مورخ ۱۱۲۹ هـ. (مرعشی ۱۷۲۱، ج ۱۰۹:۵).

«... من نسخة المصنّف طاب الله ثراه وجعل الجنة مثواه...»

۲. در حق والدین کاتب

۵۲۹. کلیله و دمنه، به خط ابن کمال، مورخ ۶۶۱ هـ. (FiMMOD, 174).

«کتابه ... محمد بن محمد بن عمر الملقب بالحلال المعروف بابن الكمال الخطاط ... رحم والده...»
۵۳۰. کلیات، خواجه جوی کرمانی، مورخ ۷۵۰ هـ. (ملک ۵۹۸۰، ج ۴۴۳:۳).

«... غفر الله ولوالدتي أحسن اليها واليه...»

۳. در حق خود (کاتب)

۵۳۱. حلال الخوکه، مورخ ۶۱۹ هـ. (FiMMOD, 28).

«... رحم الله المهتم والقاري والساخ الخط. آمین»
۵۳۲. شرح مواقف السلطانية، شریف علی گرگانی، به خط حمزه گیلانی، مورخ ۸۵۱ هـ. (ملک ۱۹۲۵، ج ۴۵۲:۱).

«علی یدی أضعف عبدالله جرماً وأقویهم جرماً حمزة بن محمد الكيلاني اللهم احفظه فی حصن الايمان وجنبه عن الزلزل والطغيان و أرزقه علماً واعتقاداً لا يأتيه الباطل من بين يديه و لا من خلفه واجعل فاتحته ممدوحاً وخاتمه محموداً بفضلک یا أكرم الأكرمين...»

۴. در حق شهر و آبادی و ساکنان آن

۵۳۳. کیمیای سعادت، غزالی، مورخ ۶۰۵ هـ. (ملک ۴۲۷۳، ج ۴:۴).

«وقع الفراغ ... بحضرت خوارزم عمرها لله...»
۵۳۴. نهج البلاغة، شریف رضی، مورخ ۶۴۹ هـ. (مرعشی ۵۵، ج ۶۵:۱).

«ایام سکونه لتحصيل العلم بقریة ... هی من توابع خوارزم ... الله اللطيف بلطفه عن الفتن...»

۵۳۵. لطائف الحکمة، قاضی سراج الدین ارموی، به خط محمد بن محمود ملقب به حمید مخلصی بخاری، مورخ ۶۸۴ هـ. (FiMMOD, 68).

«تم کتاب ... فی بلدة قونیة صانها الله من البلاء والوباء والغلاء والهجأ...»

۵۴۷. لباب التفاسیر، کرمانی، خط یوسف بن احمد ادهمی مقدسی حنفی، مورخ ۸۶۸ هـ. (مرعشی ۱۳۳۲، ج ۱۱۴:۴).
«... رحم الله من دعا لکتابه ولصاحبه ولمصنّفه ولمن نظر فيه ولمن قال آمین رب العالمین...»

۷. در حق خواننده، شنونده و مباحثه کننده

۵۴۸. روضة الأحباب، حسینی دشتکی، مورخ ۹۹۴ هـ. (مرعشی ۲۸۰، ج ۳۰۷:۱).

«... اللهم اغفر لکتابه ولقاریه ولمن نظر ولمن سمع منه واستفاد منه وأفاد ولجميع المؤمنین والمؤمنات والمسلمین والمسلمات أنك مجیب الدعوات...»

۸. در حق پیامبر و ائمه اطهار (ع)

۵۴۹. ظفر نامه، حمدالله مستوفی، به خط محمود بن سعید بن عبدالله حسینی، مورخ ۸۰۷ هـ. (عکسی، ص ۱۴۷۳).
«تمت الكتاب التواریخ المنظوم بحمدالله تعالی وحسن توفیقه والصلوة علی رسوله النبی الامی محمد وآله... اللهم صل علی محمد نبی الرحمة وشفیع الامة و امام الائمة وآله...»
۵۵۰. نظم الاصول، قرن یازدهم. (دیده شده).

الهی بالنبی و باین عمه

و نسلهما الکرام العالمینا

یکلهم الاهی فاعف عنی

و یکفی واحد للعالمینا

هزاران درود و هزاران سلام

ز ما بر محمد و آتش تمام

۹. در حق سلطان و حاکم وقت

۵۵۱. ترجمه کتاب تقویم البلدان فی علم الممالک و المسالک، به خط و ترجمه خلیفه سلطان، مورخ ۱۰۵۰ هـ. (ملک - دیده شده).
«... فقیر الذی افتخر به... شاه صفی الحق والذین مدالله ظله العالی علی رؤس العالمین ووقفه لأعداء کلمة الحق والیقین وأعانه علی اعانة المؤمنین بمحمد وآله الطاهیرین...»

۵۵۲. دیوان حافظ، به خط علی محمد شیرازی، مورخ ۱۲۶۵ هـ. (سلطنتی، دفتر ۳۳۲، ج ۴۰۶:۱).

«... ایام عمر و دولت عالیجاه معظم الیه برقرار...»

۱۰. در حق صحابه (و احتمالاً از خلفا)

۵۵۳. ظفر نامه، حمدالله مستوفی، به خط محمود بن سعید بن عبدالله حسینی، مورخ ۸۰۷ هـ. (چاپ عکسی، ص ۱۴۷۳).
«تمت الكتاب التواریخ المنظوم بحمدالله تعالی وحسن توفیقه والصلوة علی رسوله النبی الامی محمد وآله و صحبه و...»

۵۳۶. هدایة الطالب، از مؤلفی ناشناخته، مورخ ۶۹۳ هـ. (مرعشی ۳۳۷، ج ۱۴۴:۹).

«فرغ من تحریره... فی المدرسة النظامیة ببغداد حماها الله تعالی من الافات...»

۵۳۷. جنگ ادبی، از مؤلفی ناشناخته، مورخ ۷۲۵ هـ. (مرعشی ۲۰۲۶، ج ۳۱:۶).

«فرغ من انتساخه... فی بقعة المبارکة شنب غازانی عمرها الله تعالی أبدا الدهر...»

۵۳۸. مطالع الأنظار، شمس الدین اصفهانی، مورخ ۸۴۲ هـ. (مرعشی ۱۷۴۰، ج ۱۲۶:۵).

«وقع الفراغ فی بلدة نيسابور حماها الله عن الزلزلة والفتور...»
۵۳۹. حائزنامه عارفی، به خط سلطان علی مشهدی، مورخ ۸۷۴ هـ. (سلطنتی، دفتر ۶۶۳، ج ۷۵۵:۲).

«وفق بكتابة هذه النسخة المنظومة... بدار السلطنة هراة - حمیت عن الافات والبلیات...»

۵۴۰. خلاصة الأقوال، علامة حلی، مورخ ۹۰۸ هـ. (مرعشی ۲۲۱، ج ۲۴۹:۱).

«قد فرغ من تسویده فی المشهد المقدسة الرضویة علی ساکنه الف الف سلام...»

۵۴۱. کنز العرفان، فاضل مقداد، مورخ ۹۷۹ هـ. (مرعشی ۸۵، ج ۱۰۵:۱).

«... فی بلدة قاسان صانها الله عن الحدیثان...»

۵۴۲. درر اللالی العمادیة، به خط ابراهیم احسانی، مورخ ۱۰۶۳ هـ. (مرعشی ۵۵۱۶، ج ۲۸۹:۱۴).

«... و وقع كتابة هذا المجلد بعد تألیف الكتاب بولاية استرآباد حمیت من شر الاعاد...»

۵۴۳. زبدة التفاسیر، شکرالله کاشانی، مورخ ۱۰۷۲ هـ. (مرعشی ۲۴۲، ج ۲۶۶:۱).

«... بمقام کواکب احماها الله من الاسواء...»

۵۴۴. غایة المرام، به خط سید نعمت الله جزایری، مورخ ۱۰۹۲ هـ. (مرعشی ۱۶۲۸، ج ۱۳۰:۱۶).

«... وقد اتفق الفراغ منه... و کنا علی شط القیصریة من شطوط الحویزه حرسها الله تعالی من شر الأشرار و کید الفجار...»

۵. در حق استاد کاتب

۵۴۵. حاشیة خطایی، مورخ ۸۴۳ هـ. (مرعشی ۱۹۶۹، ج ۳۴۰:۵).
«غفر الله له و... ولاستادیه و...»

۶. در حق صاحب و مالک نسخه

۵۴۶. سرالصناعة، مورخ ۵۵۲ هـ. (FiMMOD، 42).
«داعیاً لمصنّفه و صاحبه و ناسخه و الناظر فيه بالرحمة و الرضوان...»

۱۱. در حقّ هم مذهبان كاتب (مانند شيعيان) ۵۵۴. الفقيه شهيد اول، سده ۱۰ هـ. (مرعشي ۶۷، ج ۱: ۸۰).
«... و شفاعه من اصطفاه و ولايه من و لاه...»
۱۲. در حقّ كسانی كه در نسخه پردازي اشتراك دارند و يا از آن بهره مي برد ۵۵۵. المنهج المبين في شرح الاربعين، به خط محمد بن ضرغام المالكي، مورخ ۷۷۵ هـ. (Selheim, 1, p. 75).
«على يد... غفر الله له ولوالديه ولعلميه ولمشايخه ولمؤلف هذا الشرح ولمؤلف الاصل وللمستنسخه ولمن كان السبب في نسخه و الناظر فيه ولجميع المسلمين آمين و...»
۱۳. در حقّ دعا گويان ۵۵۶. تقويم الأبدان، ابن جزله، مورخ ۹۴۷ هـ. (مرعشي ۳۶۷، ج ۱: ۳۸۷).
«... اللهم اغفر لمالكة و لكاتبه و لقاريه و لسامعه و للناظر فيه و لجميع المسلمين...»
۱۴. در حقّ باني محل ۵۶۰. شرح قصيدة الأنصاري، ابو الفتح سيراقي، مورخ ۶۸۵ هـ. (Selheim, 1, p. 340).
«فرغ من شرح القصيدة في المدرسة العميدة بشيراز - حماها الله تعالى و رحمه بانها...»
۱۵. گوناگون ۵۶۲. الاعجاز و الايجاز، ثعالبي، مورخ ۵۰۱ هـ. (FiMMOD, 186).
«تيسر الفراغ عن جمعه و كتابته في شهر رمضان عظم الله بركته...»
«دعا در حق ماه.»
۵۶۳. مقالات، به خط علي بن شيرزاد جاستي، مورخ ۶۳۴ هـ. (FiMMOD, 79).
«فرغ من تحرير هذا الكتاب... علي بن شيرزاد... سنة اربع و ثلثين و ستمائة متعه الله به و بسائر كتبه...»
۵۶۴. كليله و دمنه، به خط ابن كمال، مورخ ۶۶۱ هـ. (FiMMOD, 174).
«كتبه... محمد بن ممد بن عمر الملقب بالحلال المعروف بابن الكمال الخطاط... من شهر صفر ختم بالخير و الظفر...»
«دعا در حق ماه.»
- XVI اشعار تفنني و عبارات و الفاظ دال بر پايان نسخه
اين موضوع گفتاري جدا خواهد بود.
۵۵۷. روضة الأحباب، حسيني دشتكي، مورخ ۹۹۴ هـ. (مرعشي ۲۸۰، ج ۱: ۳۰۷).
«... اللهم اغفر لكاتبه و لقاريه و لمن نظر و لمن سمع منه و استفاد منه و افاد... أنك مجيب الدعوات...»
۵۵۸. كتاب الاغذية، ابن زهر، به خط فرج بن عمار، مورخ ۵۶۲ هـ. (FiMMOD, 91).
«تم الكتاب... منسلخ شهر صفر عام... و رحم من قال آمين...»
۵۵۹. هدايت نامه ادبي، ادهم و اعظ قرشي خلخالي، به خط محمد تقی، مورخ ۱۰۷۲ هـ. (ملك ۴۶۶۸، ج ۴: ۸۴۵).
هر كه كاتب را كند به فاتحه ياد

فتح كارش به فتح فاتحه ياد

مربوط به شماره ۵۶۰